Marksizmin temel kitabı

ant

Emile Burns

Orijinal adı
INTRODUCTION TO MARXISM

İlk yayını
INTERNATIONAL PUBLISHERS
New York, 1935

Türkiye yayını
ANT YAYINLARI
İstanbul, Haziran 1968

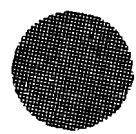
Dizgi ve Baskı
BAŞARAN MATBAASI

Emile Burns

MARKSİZMİN TEMEL KİTABI

Türkçesi: Sedat EMEKÇİ

ANT YAYINLARI
Cağaloğlu, Başmusahip sokak, 16/29 İstanbul

1 | Bilimsel Bir Dünya Görüşü

Marksizm, toplumların gelişimini bilimsel olarak açıklayan genel bir dünya görüşüdür. Adını, 1818 - 1883 yılları arasında yaşamış olan Karl Marx'tan almıştır. Marx, bu dünya görüşünü, 19. Yüzyılın ikinci yarısında arkadaşı Friedrich Engels ile birlikte kurmuştur.

Toplumların bulundukları duruma nasıl geldiklerini, niçin sürekli değişimlere uğradıklarını ve geleceğin bu toplumlara neler getirebileceğini araştıran Marx ile Engels, sonunda şu sonuca varmışlardır: Toplumlardaki değişimlerin hiçbiri rasgele olmamıştır. Bu değişimler de, tıpkı tabiattaki değişimler gibi, belirli kanunlarla düzenlenmiştir. Değişimlerinin belirli kanunlara uyması gerçeği ise, bize toplumları **bilimsel** olarak açıklamak imkânını vermektedir. İnsanların gerçek yaşantılarını, ortak üretim çabalarını başlangıç noktası olarak alan bu bilimsel görüş, dinsel inançlar, ırk ayrımları, bireysel eğilimler yada hayaller üzerine kurulan diğer bütün dünya görüşlerine taban tabana zıttır.

Marx, bu dünya görüşünü, içinde yaşadığı topluma, özellikle İngiltere'ye uygulayarak, kendisini bütün dünyaya tanıtan ünlü teorisini, yani kapitalizmin ekonomik teorisini kurmuştur. Bununla beraber, Marx, ekonomik görüşlerinin tarihî ve sosyal görüşlerinden asla ayrı düşünülemeyeceğini, hepsinin bir bütün halinde ele alınması gerektiğini ısrarla belirtmiştir. Örneğin, kapitalistin kârı ile emekçinin ücretini, belirli bir noktaya kadar salt bir ekonomik sorun gibi incelemek mümkündür. Fakat soyut kavramları değil, gerçek hayatı incelemek isteyen bir kimse, kâr ile ücret arasındaki ilişkiyi kavrayabilmek için her şeyden önce bu ilişkilerin sınıfsal nedenlerini, yani **işveren - işçi** ilişkilerini gözden geçirmek zorundadır. Böylelikle, ekonomik bir sorunun araştırılması, sonunda **tarihsel bir aşamanın** araştırılması halini alacaktır.

Toplumların gelişimini bilimsel olarak açıklayan marksizm, bütün öteki bilimler gibi, deneylere, tarihin ve tabiatın gerçeklerine dayanır. Bu yüzden, marksizm, tamamlanmış, bitmiş bir dünya görüşü değildir. Toplumlar evrimden geçtikçe, ortaya yepyeni ortak çabalar çıktıkça, insanların tecrübeleri arttıkça, marksizm de sürekli olarak gelişir ve ortaya çıkan yeni gerçeklere de aynı kesinlikle uygulanabilir. Nitekim, Marx'ın ölümünden sonra marksizme en büyük katkılar V.I. Lenin (1870 - 1924) ve Jozef Stalin (1879 - 1953) tarafından yapılmıştır.

Dış dünya hakkında edindiğimiz bilgiler, bize, dış dünyayı kendi isteklerimize uygun olarak değiştirebilme imkânlarını verir. Aynı şekilde, marksizm de, toplumu belirli bir yönde değiştirme çabalarımızda rehber olur. Çünkü, toplumları düzenleyen, yöneten sosyal ve ekonomik kanunlar, dış dünyayı

düzenleyen ve yöneten kanunlar kadar kesin ve geneldir. İşte marksizm, eşya ile insan toplumlarına aynı kesinlikle uygulanabilen toplumsal kanunların bulunması, açıklanması ve kullanılmasıdır.

Aşağıdaki bölümler, marksist dünya görüşünün en ilginç alanlarda uygulanmasını göstermektedir.

2 | Toplumsal Gelişimin Kanunları

İnsanlık tarihi, genellikle, ya milletler arasındaki savaşlarla yada komutanların, devlet adamlarının, kralların, imparatorların hayatlarıyla açıklanır. Bazen, bu kişileri şu yada bu eyleme sürükleyen nedenlerin sadece bireysel oldukları ileri sürülür. Örneğin, bir kral bir bölgeyi ya sırf kendi kişisel ihtirasını tatmin için fethe çalışmıştır yada yine kendi bireysel değerleri onu belirli bir dış politika gütmeye zorlamıştır. Bazen de, ulusal ya da dinsel etkenler üzerinde durulur, ülkelerinin şan ve şerefinin, egemen kişilerin eylemlerini etkileyen en önemli nedenler oldukları belirtilir.

Marksizme göre, tarihin böyle açıklanması, gerçeklere aykırıdır. Çünkü tarihin bir bilim olabilmesi, kişileri değil, ancak halkları, insan topluluklarını esas almasıyla mümkündür. Örneğin, 1640 İngiliz ihtilalini yöneten Cromwell'in tarihte önemli bir yeri varsa da, bu, Cromwell'in kişisel özelliklerinden dolayı değil, yönettiği ihtilalin feodalizmin katı kalıplarını kırarak İngiltere'de kapitalizmin gelişmesine

önayak olmasından ileri gelmektedir. Önemli olan, Cromwell'in dinsel inançları ve entrikaları değil, Cromwell İhtilali'nin İngiltere'nin üretim düzeninde yaratmış olduğu değişimdir. Tarihi bir **bilim** haline getiren, işte bu gerçeklerin araştırılmasıdır. Böyle bir araştırma sonunda elde olunan bilginin, diğer toplumların ve diğer dönemlerin araştırılması sonunda elde edilecek bilgilerle karşılaştırılması, birleştirilmesi sonunda, toplumların gelişimlerini, tarih içindeki evrimlerini açıklayan genel **görüşler** ortaya konulabilir. Gerçeklere dayanan bu görüşler, fizik yada kimya kanunları kadar kesinlik kazanabilir. Bu kanunlar, ortaya çıkarıldıktan ve kavrandıktan sonra, tıpkı diğer kanunlar gibi kullanılabilir ve toplumların gelecekteki muhtemel gelişimlerini şimdiden görmek ve etkilemek mümkün olabilir.

Demek ki, bütün insanlık tarihinde yürürlükte olan tabiî ve toplumsal kanunları ortaya çıkarabilmek için marksizm kişileri değil toplulukları, halk kitlelerini ön plâna almaktadır. Bu toplulukların marksist araştırması ise, bize, ilkel toplumlar dışındaki bütün toplumlarda kişilerin birbirinden farklı gruplara bölündüğünü, bağımsız bireyler halinde değil de, **sınıflar** halinde eylemde bulunduğunu göstermektedir.

Öyleyse nedir bu sınıflar?

En basit tanımlamasıyla, sınıflar, yaşantılarını aynı şekilde sürdüren kişilerden meydana gelmiş topluluklardır. Örneğin, feodal toplumlarda krallar ve derebeyleri, yaşantılarını, **«serf»**lerin, yani toprağa bağlı köylülerin hizmetleri ve üretimleriyle sağlıyorlardı. Böyle bir toplumda bütün üretimi serfler gerçekleştiriyordu. Hiçbir iş yapmayan derebeylerinin çıkarları ise aynı idi: Serflerin ürettikleri ürün-

lerin mümkün olduğu kadar fazlasına sahip çıkmak, feodal toprakları ve bu topraklar üzerinde zorla çalıştırılan köylülerin sayısını çoğaltmak... Buna karşılık, toprağa bağlı köylülerin istedikleri de, kendi aralarında aynıydı: Ürettiklerinden mümkün olduğu kadar fazlasını kendilerine saklamak, sadece kendileri için çalışma bağımsızlığına kavuşmak, ayrıca hem kanun koyucu hem de yargıç durumunda bulunan derebeylerinin adaletsizliğinden kurtulmak... İşte bu yüzdendir ki, her feodal toplumda serflerle derebeyler arasında bitip tükenmek bilmeyen bir mücadele vardı. Bu mücadele bazen kişisel olarak, bazen gruplarla, bazen de gruplardan da ötede tüm sınıflar halinde yapılıyordu. Örneğin, 1381 yılında İngiltere'de John Ball ve Wat Tyler tarafından yönetilmiş bulunan isyana serflerin hepsi katılmıştı. Üstelik bu gibi köylü isyanları sadece İngiltere'ye özgü değildi. Almanya'da, Rusya'da ve diğer bir çok ülkelerde de köylüler zaman zaman sınıf halinde derebeylerine karşı başkaldırmışlardı.

Serfler, derebeylerine, toprak ürünlerinin dışında el emeğiyle ürettikleri bütün öteki ürünlerden de haraç vermek zorundaydılar. Bu el ürünlerinden derebeyi sınıfının tüketemedikleri bir süre sonra tacirler tarafından satın alınmağa başlandı. Serflerin bir kısmı belirli üretim dallarında hüner kazandılar. Böylece kapalı bir ekonomiden yavaş yavaş **«pazar ekonomisi»**ne geçiş başladı. Pazar ekonomisinin gelişmesiyle ürünlerine müşteri bulan serfler, bu üretimi artırma çareleri aradılar. Böylece, tüccarlar tarafından sağlanan hammaddeleri işlemek bir gelenek haline geldi. Bu gelişim sırasında, serflerden bazılarının, el emekleri sayesinde elde ettikleri kazançla bağımsızlıklarını derebeylerinden satın almaları

da imkân dahiline girdi. Bağımsızlıklarına kavuşan serflerin büyük bir kısmı, kasabalara yerleşip madenî eşya yapmağa, kumaş dokumağa başladılar. Diğer bir deyişle, hayatlarını sanatkâr olarak kazanan yeni bir sınıf belirdi. Bu gelişim çok yavaş bir şekilde yüzyıllarca sürdü. Feodal toplumda böylece bölgesel tüketim için yapılan üretimin yanı başında pazar için yapılan üretim de gelişti. Feodal bağlardan kurtulan sanatkârlar bir süre sonra başkalarını **«ücretli»** olarak çalıştırmanın kendi çıkarlarına olduğunu kavradılar. Böylelikle ilkel üretim araçlarına sahip olan bağımsız sanatkârlar,**«işveren»** haline gelirken, bu işverenlerin yanında ücretli olarak çalışan bir **«kalfa»** sınıfı belirdi. Bu gelişimin sonunda, 16. Yüzyıl'dan başlayarak varlıkları devrimize kadar süregelen iki ayrı sınıf doğdu: Kapitalistler ve işçi sınıfı...

Derebeylerine ait topraklarda da eski feodal ilişkiler birer birer ortadan kalktı; serfler toprak ürünlerinin bir kısmını derebeylerine vermek yerine kira ödemeğe başladılar. Ayrıca bir kısım serfler derebeylerine para ödeyerek hem bağımsızlıklarını kazanmayı, hem de derebeylerinden toprak satın almayı başardılar. Böylelikle bir süre sonra büyük toprak sahibi hür köylüler ortaya çıktı. Bu büyük toprak sahipleri ve açıkgöz derebeyleri, kendi topraklarını işletebilmek için ücretli olarak çalışan insanlar kullanma yoluna başvurdular. Neticede, toprağa bağlı bölgelerde kapitalist çiftçilerle toprak işçileri iki ayrı sınıf olarak belirdiler.

Kapitalist sınıfın şehirlerde ve köylerde gelişimi, eski egemen feodal sınıfların egemenliğinin sona ermesi demek değildi. Aksine, krallar, toprak sahibi asiller ve din adamları gelişmekte olan kapitalizmi

kendi çıkarları için kullanabilmek amacıyla her yola başvurdular. Bağımsızlıklarını satın almış yada derebeylerine haraç vermemek için kasabalara kaçmış bulunan eski serfler, bir süre sonra bağımsızlıklarının ne derece sınırlı olduğunu günlük yaşantı içinde öğrendiler. Çünkü, krallarla derebeyleri, hattâ kilise, bu eski serfleri keyfî binbir türlü vergi ödemeye zorluyorlardı. Sanayi ile ticaretin tabiî gelişimi, egemen feodal sınıflar tarafından konulan kurallarla kasıtlı olarak sınırlanıyordu.

Kralları, toprak sahibi asilleri ve din adamlarını güçlü kılan acaba ne idi? Devleti bütünüyle kendi egemenlikleri altında tutmaları... Silâhlı kuvvetler, yargıçlar, hapishaneler, kanunlar, hepsi feodal egemen sınıfların emrindeydi. Dolayısıyla kapitalist sınıfın gelişmesi, kudret kazanmasıyla beraber kapitalistlerle feodal egemen sınıflar arasında bir sınıf kavgasının da başlaması zorunlu idi... Kapitalistlerin egemenliklerini bütün topluma kabul ettirebilmek için sahneye koydukları bu sınıf kavgası asırlarca sürdü. Geri kalmış ülkelerin bir kısmında bu savaş hâlâ sürüp gitmektedir. Bununla beraber, örneğin İngiltere, Fransa gibi ülkelerde bu savaş çoktan kapitalist sınıfın zaferiyle sonuçlanmıştır.

Pekiyi, nasıl oluyor da, kapitalistler egemenliklerini belirli ülkelerde bütün topluma daha çabuk kabul ettirebiliyorlar?

İngiltere'de gelişmekte olan kapitalist sınıfın, feodal egemen sınıflar tarafından konulan vergilerle ticarî kısıtlamalara karşı açtığı mücadele, daha 17. Yüzyılın ortalarında en şiddetli noktasına varmıştı. Feodal devlet tarafından ticaret ve sanayie konulan bu kısıtlamalar, feodal üretim düzeninden kapitalist üretim düzenine geçişi zorlaştırıyor, ge-

ciktiriyordu. Kapitalistler önce barışçı yollar denediler, örneğin krallardan şefaat dilediler, vergi ödemeyi reddettiler, üretimi kısıtladılar. Fakat bu pasif mücadele ile devletten kopartabildikleri tâvizler çok sınırlıydı. Sonunda kapitalistler için tek yol kaldı: Kuvvete kuvvetle karşı koymak, feodal düzeni zorla değiştirmek... Aksi halde, pasif mücadele sadece eski feodal egemen sınıfların egemenliğini uzatacak, kapitalist düzenin gerçekleşmesi için daha uzun yıllar gerekecekti. Dolayısıyla halk kitlelerini feodal egemen sınıflara, bu sınıfların keyfî olarak koydukları insafsız vergilere, ticaret hayatındaki kısıtlayıcı hükümlere, âdil olmayan yargıçlara karşı ayaklandırmak gerekliydi. Feodal kurallara karşı koyan her kişinin, krallara ve derebeylerine uşaklık eden bu satılmış yargıçlar tarafından tutuklanıp haksız yere cezalandırılmasına bir son vermek zamanı gelmişti artık. Diğer bir deyişle, sızlanma ve yalvarma devri geçmiş, ihtilal dönemi başlamıştı. Bu ihtilalde önderlik, en dinamik toplumsal sınıfın, yani kapitalistlerin olacaktı. Ancak bu silâhlı devrimin başarıya ulaşmasından sonradır ki, kapitalist sınıf egemen hale gelebilir, kapitalizmin gelişmesini önleyen her engeli birer birer ortadan kaldırabilir ve bu gelişme için gerekli olan koşulları, kanunları toplumа kabul ettirebilirdi.

Tarih kitaplarında, İngiltere'deki bu ihtilalin, katolik eğilimleri olan zalim Charles I'e karşı özgürlük taraftarı ve katoliklikten nefret eden Cromwell tarafından yürütüldüğü yazılıdır. Daha doğrusu, İngiltere'deki kapitalist ihtilal, genellikle bir din savaşı imiş gibi açıklanır. Oysa, marksizm, bireylerden de öteye gider, kullanılan harcıâlem sözlerin ardında yatan gerçek nedenleri araştırır. Bu yüzdendir

ki, Cromwell İhtilâli'ni bir din savaşı olarak değil, güçlenen kapitalist sınıfın feodal egemen sınıflardan egemenliği alabilmek için giriştiği zorunlu toplumsal mücadele olarak görür. Marksizmin bu açıklamasını, tarihsel gerçekler de tamamen desteklemektedir. Cromwell İhtilali'nden ve bu ihtilalin 1688 yılındaki ikinci aşamasından sonra İngiltere'deki kapitalist sınıfın devlet üzerindeki egemenliği çok artmıştır. Ancak, İngiltere'de kapitalist ihtilalin tam anlamıyla kotarılmadan erken gerçekleştirilmesi yüzünden kapitalist sınıf egemenliği tam ve mutlak olarak ele geçirememiştir. Cromwell İhtilali'nden sonra eski feodal ilişkilerin çoğu ortadan kalkmışsa da, büyük toprak sahibi asiller, para sahibi diğer gruplarla, örneğin kilise ile işbirliği yaparak varlıklarını ve devlet yönetimindeki nüfuzlarının bir kısmını bugüne kadar sürdürebilmişlerdir. Oysa, Fransa'daki kapitalist ihtilal kotarılarak ancak 1789 yılında gerçekleştirilebilmişti. Bu nedenle, 1789 İhtilali'nin Fransız toplumunda doğurduğu değişimler çok köktendir. Bütün romantik aksi iddialara rağmen, marksizm, bu kökten değişimlerin nedenlerini ne Rousseau'nun insan haklarını savunan yazılarında, ne de Fransız İhtilali'nin bütün dünyaca ünlü **«Özgürlük - Eşitlik - Kardeşlik»** sloganında bulur. Tıpkı Cromwell İhtilali'nde olduğu gibi, Fransız İhtilali'nin özünde de, soyut adalet ilkeleri değil, sınıf kavgası bulunmaktadır.

İnsanlık tarihini değiştiren bu gibi ihtilal dönemleri hakkında Marx şunları söylemiştir: **«Nasıl ki bir kişi hakkında tüm değerlendirmemizi, bu kişinin kendisi hakkındaki fikirlerine, sözlerine dayanarak yapamazsak, ihtilal dönemlerini de kendi iddialarıyla değerlendiremez, yargılayamayız.»** (Politik

Ekonominin Kritiği - Giriş Bölümü). Demek ki, ihtilallere önderlik eden kişiler, bilinçli yada bilinçsiz olarak, insanlık, kardeşlik, eşitlik gibi soyut kavramlar uğruna mücadele ettiklerini söyleyebilirler. Oysa, ihtilal dönemlerinin tam olarak kavranabilmesi için bu gibi sözlere değil, sınıflar arasındaki egemenlik savaşına, yani dinamik bir sınıfın bütün engellere rağmen egemenliği eski egemen sınıflardan nasıl koparıp aldığına dikkat etmek gerekir. İhtilaller, ancak sınıf kavgası açısından bakıldığında anlam ve değer kazanabilirler...

Tarihin bu marksist yorumlanmasına göre, toplumların gelişmesini sağlayan en önemli unsur, sınıflar arasındaki egemenlik savaşıdır. Bununla beraber, toplumun üretim gücü gelişip belirli bir aşamaya ulaşmadan önce toplumun sınıflara bölünmesi, yeni sınıfların ortaya çıkması mümkün değildir. Örneğin, kuvvetle işletilen makinelerin icadından sonra üretim muazzam ölçüde artmıştır. Fakat iş bununla da bitmemiştir. Bu makinelerin kullanılmağa başlanmasıyla ilkel dokuma tezgâhlarında kumaş dokuyanlar kısa zamanda ortadan kaybolmuşlardır. Çünkü elleriyle ve ilkel üretim araçlarıyla üretimde bulunanların makinelerle rekabet etmesi imkânsızdır. Bu makineleri kullanan bir işçi bir gün içerisinde bir dokuma sanatkârının bir haftada dokuduğundan daha fazlasını dokuyabilmektedir. Bu yüzden, evvelce ilkel üretim araçlarına sahip olan ve bu araçları kendi elleriyle kullanarak üretimde bulunan sanatkârlar bir süre sonra iki sınıfa ayrılmışlardır: Makinelere, yani üretim araçlarına sahip olan, bununla beraber bu makinelerle bizzat üretimde bulunmayan kapitalist sınıfı ve sahip olmadıkları makinelerle bir ücret karşılığı kapitalistler

hesabına üretimde bulunan sanayi işçileri sınıfı...

Toplumdaki bu kökten değişme, bazı kişilerin bilinçli eylemleriyle belirli bir plana uygun olarak gerçekleşmemiştir. Aksine, yeni teknik bilgileri, yeni üretim araçlarını üretime uygulayanların hiçbirisi üretim metodlarındaki bu değişikliklerin zorunlu kılacağı toplumsal değişimleri önceden ne görebilir ne de isteyebilirlerdi. Marx daha önceki toplumsal değişimlerin hepsinin de aynen bu şekilde ortaya çıktıklarını göstermiştir: İnsan sürekli olarak artan, zenginleşen bilgisini üretime uygulamaktadır. Uygulanan yeni metodlar da toplumda değişimler yaratmaktadır. Bu toplumsal değişimler sınıflar arasında çatışmalara yol açmakta ve en sonunda bir sınıf savaşı zorunlu hale gelmektedir. Sınıf savaşlarının çok kereler soyut kavramları yada dinsel, siyasal kurumları savaş nedeni olarak kabul etmeleri şundan ileri gelmektedir: Bütün bu kavramlar, bütün bu toplumsal kurumlar eski üretim biçiminin, eski sınıf ilişkilerinin sonuçlarıdırlar.

Bu kavramları, bu kurumları doğuran etkenlerle, yokeden etkenler nelerdir? Marx, bütün kavramların, bütün kurumların her zaman ve her yerde insanların ortak çabalarının, ortak yaşantılarının sonucu olduğunu göstermiştir. İnsanlar ilk olarak yaşamlarını sürdürmek için gerekli olan şeyleri üretmekte, ayrıca içinde yaşayacakları barınakları kurmaktadırlar. Tarihteki ve dünya üzerindeki yerleri ne olursa olsun, ilkel kabilelerden, köle kullanan toplumlardan feodal ve kapitalist düzenlere kadar her toplumda kişiler arasındaki ilişkilerin tümü toplumdaki üretim biçimine bağlıdır, üretim biçiminin etkisi altındadır. Toplumsal kurumlar

önceden tasarlanıp tepeden inme kurulamazlar. Aksine, belirli bir grup için yürürlükte olan geleneklerin, âdetlerin yoğunlaşması, kalıplaşmasıyla kanunlar, erdemlik kuralları ve o dönemin kendine özgü kavramları ortaya çıkar. Bu kavramlarla toplumun üretim şekilleri arasında çok sıkı ilişkiler vardır. O halde üretim biçiminin değişmesi, örneğin feodal üretim biçiminden kapitalist üretim biçimine geçiş, bütün kurumların, bütün kavramların da değişmelerine sebep olmaktadır. Belirli bir toplumsal aşamada erdemli sayılan bir eylem, başka bir aşamada erdemsizliğe örnek olarak gösterilebilir, yada yüzyıllardır kınanan bir davranış birdenbire herkes tarafından benimsenebilir. Örneğin kilisenin mutlak egemenliği altındaki feodal toplumlarda dünya nimetlerini herşeyin üstünde tutmak, zenginleşmek için çalışmak bir küfür, bir günah sayılırken kapitalizmin gelişmesinden sonra daha fazla kazanabilmek için çaba harcamak en büyük erdemler arasında sayılmağa başlanmıştır. Bundan başka, üretim ilişkilerinde meydana gelen somut ve kökten değişmeler, eski üretim ilişkilerini temsil eden kurumlara karşı bir fikir savaşı açılmasını gerektirmektedir.

Kapitalizmin gelişmesi ve feodal düzene karşı egemenlik savaşına başlamasıyla beraber ortaya yepyeni kavramlar, yepyeni fikirler de çıkmıştır. Bireysel haklara öncelik veren ve merkezî otoriteye karşı olan dinî akımlar zamanla güç kazanmıştır; burjuva düşünürleri herkesin serbestçe ticaret yapmağa hakkı olduğu görüşünü savunmuşlardır. Öyle ki, dışarıdan bakıldığında kapitalizm ile feodalizm arasındaki savaş dinsel inançlarla soyut insan hakları uğrunda yapılan bir savaş gibi

görünmüştür. Oysa esas çatışma kavramlar ve fikirler arasında değil, egemenlik için sonuna kadar çarpışmayı göze almış iki sınıf arasında olmuştur..

Marksistlere göre toplumların kuruluş nedenleri bir takım soyut ilkeler değildir. Çünkü marksizme göre bütün ilkeler, bütün kavramlar sadece toplumların belirli bir aşamasını insan düşüncesinde yansıtmaktadır. Dolayısıyla tarihteki yerleri, yani üretim biçimleri ayrı olan toplumlarda aynı ilkelerin uygulanmasına imkân yoktur. Her toplumsal aşama kendi ilkelerini, kendi kavramlarını, kendi bilincini de beraberinde getirmektedir. Üstelik evrensel sayılan ilkeler, örneğin bütün insanların eşit olduğu ilkesi, değişik aşamalardaki toplumlarda asla aynı anlama gelmemektedir. Yunan şehir devletlerinde insanların eşitliği sadece hür vatandaşlar için bir anlam taşıyordu. Köleler ancak sömürülmede birbirlerine eşittiler. Fransız İhtilali'nin «özgürlük kardeşlik eşitlik» ilkeleri aslında şu anlama geliyordu: Özgürlük, günden güne güçlenmekte olan kapitalist sınıfın istediği gibi ticaret yapabilmesi özgürlüğü idi. Eşitlikten anlaşılan, kapitalistlerin feodal egemen sınıflarla aynı imtiyazlara sahip olabilmeleriydi. Kardeşlik ise, kapitalistlerin feodal devletin baskılarına karşı birbirlerini korumaları, desteklemeleri anlamına geliyordu. Görülüyor ki, burjuva düşünürleri tarafından evrensel gibi gösterilmelerine rağmen, Fransız İhtilali'ndeki kutsal ilkelerin hiçbirisi ne Fransa'daki emekçileri, ne de Fransız sömürgelerindeki halkları kapsamına alıyordu...

Öyleyse bir kural olarak belirtebiliriz ki, toplumun kuruluşuyla, yönetilmesiyle ilgili bütün kavramlar sınıfsal kavramlardır. Toplumdaki egemen

sınıfın, yani üretim araçlarına sahip olanların propaganda ile, beyin yıkama ile, eğitim kurumlarıyla, yayın araçlarıyla, kiliselerle, mahkemelerle, kanunlarla ve çok kereler silâh zoruyla bütün topluma kabul ettirdiği kavramlar... Elbette egemen sınıfa mensup olanlar hiçbir zaman biraraya gelip de «evet, ileriye sürdüğümüz bu fikirler baştan aşağıya yanlıştır, ama kendi çıkarlarımızı sürdürmek için ne bahasına olursa olsun topluma maletmek zorundayız» demeyeceklerdir. Hattâ bu kavramlar, bu fikirler, egemen sınıf tarafından bilinçli olarak dahi ortaya çıkarılmamaktadır. Marksizmin gösterdiği gibi, bütün kavramların nedenlerini üretim biçiminde, sınıflar arasındaki ilişkilerde aramak gereklidir. Dolayısıyla egemen sınıfların çıkarlarını savunan kavramların tümü, üretim ilişkilerinden doğmaktadır. Bununla beraber, egemen sınıfların üstünlüğünü ileri süren bir kavram bir kere ortaya çıktıktan sonra, üretim araçlarına sahip olanlar, bu kavramın kaybolmaması için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır. Nitekim krallar egemenlik haklarını tanrıdan aldıklarını ileriye sürerler, asiller diğer sınıflardan üstün kişisel yeteneklere sahip olduklarına gerçekten inanırlar. Kapitalistler zenginliklerinin kendi zekâlarının, tutumlu çabalarının sonucu olduğu, işçilerin tembellikleri, sorumsuzlukları yada aptallıkları yüzünden fakir kaldıkları düşüncesini savunurlar. Egemen sınıfların bu kavramları bütün topluma kabul ettirmeye çalışmaları anlamsız değildir. Çünkü bu kavramların, bu düşüncelerin sömürülen sınıflar tarafından kabul edilmemesi halinde, bu sınıfların bir gün ayaklanarak kralların kellelerini istemeleri yada kapitalistlerin elindeki üretim araçlarına elkoymaları müm-

kündür. Bu yüzden, sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde değil, sömürünün geçerli olduğu bütün toplumlarda egemen sınıflar kendileri için «zararlı fikirler»e karşı en korkunç baskı metodlarını kullanırlar.

Peki ama, mademki marksizm üretim ilişkilerindeki değişimleri esas olarak almakta ve düşüncelerle kavramların ikinci planda kaldığını ileri sürmektedir; öyleyse nasıl oluyor da bu gibi «zararlı fikirler» ortaya çıkabiliyor? Yani yeni bir üretim biçimi gerçekleşmeden, yerleşmeden bu üretim biçimi insanların düşüncesinde nazarî olarak nasıl yansıyabiliyor? İnsanlar geleceğin üretim biçimlerini yaşamadan nasıl tasarlıyabiliyorlar? Bu marksizmin ilkelerine aykırı değil mi?

Bu sorunun cevabı şudur: Yeni bir üretim biçiminin yerleşmesi, eski üretim biçiminin yerini alabilmesi için gerekli olan bir takım somut koşullar vardır. Bu koşullar ortaya çıkmadan insanlar yeni bir üretim düzenini düşünemezler. Fakat bu koşulların belirmesiyle, yani yeni üretim güçleriyle eski üretim ilişkileri arasında çatışmanın başlamasıyla birlikte insanlar da yeni üretim biçimleri düşünmeğe başlarlar.

Örneğin, kapitalizmin başlangıcında ücretli emek sayesinde üretim beklenmedik ölçüde artınca, bu artan üretimi ne bahasına olursa olsun satmak ve böylece kapitalist ilişkilerin sürdürülmesi için gerekli olan «kâr» sağlamak zorunluğu ortaya çıkmıştır. Feodal düzenin ticaret hayatına koyduğu kısıtlamaları ortadan kaldırmadan bu teşebbüsü başarıya ulaştırmak mümkün olamayacaktı. Kapitalistler feodal devleti zorlayarak serbest ticareti kurmak zorundaydılar. Serbest ticaretin yerleşme-

si ise kapitalizmin yerleşmesinden başka bir şey değildi. Bu yüzden, serbest ticaret kavramı, bu dönemi tanımlayan en önemli kavramlardan birisi haline gelmiştir. Görülüyor ki, kapitalist üretim biçiminin yerleşmesi için gerekli olan koşulların ortaya çıkmasıyla birlikte, bu üretim biçimini tanımlayan, savunan kavramlar ve fikirler de ortaya çıkmaktadır.

Somut üretim ilişkilerinden doğmalarına rağmen, bir dönemi tanımlayan kavramlar bir defa yerleştikten sonra kişilerin eylemlerini ve dolayısıyla toplumları da etkilemektedir. Eski üretim biçimlerini savunan kavramların tümü tutucudur. Mevcut olanı savunur, yeniyi lanetler. Bu yüzdendir ki, egemen sınıflar her dönemde bu kavramları yaşatmağa çalışırlar. Buna karşılık yeni üretim biçimini getiren koşullardan doğan kavramlar ise ilericidir. Yeni bir üretim düzenini gerçekleştirmeyi amaç alır. İşte, bu gibi fikirlere egemen sınıflar tarafından «zararlı fikirler» denilmesinin biricik sebebi budur. Halkın bir kısmı açlığın pençesinde kıvranırken sırf fiyatını artırmak için gıda maddelerinin önemli bir kısmının yakılmasını, yokedilmesini salık veren bir düzenin, yani kapitalizmin kötü bir düzen olduğunu ileri sürmek, kapitalistlerce en tehlikeli düşünceler arasında sayılacaktır. Çünkü böyle bir düşünce, kâr için yapılan üretimden toplumsal yarar için yapılan üretime geçilmesi gerektiği anlamını da taşımaktadır. Bu gibi düşüncelerin yoğunlaşması ve birikmesiyle sömürücü düzeni ortadan kaldırmayı amaç edinmiş siyasal örgütler, sosyalist partiler ortaya çıkabilir.

Görülüyor ki, toplumların gelişiminin marksist yorumu, diğer adıyla tarihî maddecilik, sanıla-

nın aksine, katı bir maddeci gerekircilik değildir. Yani insanın eylemlerinin mutlak surette çevresindeki maddi dünya tarafından belirlendiği gibi bir saplantı söz konusu değildir. Marksizme göre, toplumun ve bireyin eylemleri arasında birbirini etkileyen sürekli ve dinamik bir alış veriş vardır. Çevre ve toplum bireyin eylemlerini, bireyin eylemleri ise, çevreyi ve toplumu etkilemektedir. Bireyin eylemleri, hem dış dünyadan gelen etkilere, hem de bu dünyayı kendi isteklerine uygun olarak değiştirmek için kullandığı bilgilere dayanır. Bu bilgilerin doğruluğu da eylem içinde anlaşılır. Yani, çevremiz hakkındaki bilgiyi oturduğumuz yerde değil, üretim hayatında, eylem içinde elde edebiliriz. Bu bilgiler biriktikçe, yeni üretim metodları ortaya çıktıkça, eski toplumsal ilişkiler, eski toplumsal kurumlar bu yeni gelişimi engellemeğe başlar, yeni üretim metodlarını kısıtlamağa çalışır. Sömürülen sınıf bu çatışmayı günlük yaşantısı içerisinde öğrenir. Başlangıçta şu yada bu aksaklığı, şu yada bu haksızlığa karşı mücadeleye girişir, fakat kısa zamanda bu mücadele genelleşir ve yeni bir üretim düzenini kurmak isteyenlerle sömürücü sınıflar arasında sınıf savaşı başlar.

Belirli bir noktaya kadar yeni üretim ilişkileri, planlanmadan, kendi kendine gelişir. Eski toplumsal düzene karşı yürütülen mücadele de başlangıçta tıpkı böyledir. Fakat sonunda eski sınıf ilişkilerinin toplumsal gelişimi engellediği, yeni üretim metodlarının gerçekleşmesini önlediği açıkça anlaşılır. İşte bu aşamada **«geleceği avuçlarında tutan sınıf»**, sınıf savaşını bilinçli olarak yürütmeğe başlar.

Bununla beraber, üretim gücündeki gelişmenin bilinçsiz ve plansız bir aşamadan geçmesi artık ge-

reksizdir. Çünkü insanoğlu, toplumsal değişimlerin kanunları hakkında yeterli bilgiye ve tecrübelere sahip olmuştur. İçinde yaşanan aşamanın üstüne çıkıp, üretimin bilinçli ve planlı şekilde yapıldığı yeni bir toplumsal düzen kurmak mümkündür. Engels, bu aşama hakkında şöyle demektedir:

«Şimdiye kadar bütün insanlık tarihine hükmetmiş dış kuvvetlerin hepsi, insanların egemenliği altına girecektir. İşte ancak bu aşamadan sonra insanlar kendi tarihlerini tam bir bilinçle yine kendileri yaratacaklardır.»

3 | Kapitalist Toplum

Marx, hayatının önemli bir kısmını kapitalizmin incelenmesine adamıştı. 19 uncu Yüzyıl'da İngiltere'de kapitalizm, feodalizmin tamamen yerini almış ve ayrıca diğer ülkelerde de büyük ölçüde yayılmıştı. Marx'ın amacı, kapitalist toplumun çalışma mekanizmasını bulup ortaya çıkartmaktı. Kapitalizm ezelden beri süregelen bir düzen değildi. Egemenliğini topluma yavaş yavaş kabul ettirmiş, bir üretim düzeni olarak yavaş yavaş gelişmişti. Marx'ın zamanındaki kapitalizm, İngiltere'de 18'-inci Yüzyıl'ın sonlarında sanayi devrimi sırasındaki kapitalizmden çok farklıydı. Marx için önemli olan, kapitalizmi kendi dönemi için tanımlamak, yorumlamak değil, bu üretim düzeninin hangi yönde gelişmekte olduğunu ortaya koyabilmek, ayrıca niçin belirli bir yönde geliştiğini açıklayabilmekti. Marx'a gelinceye kadar bu sorunu hiç kimse böyle ortaya koymamıştı. Ekonomik konular hakkında yazı yazanların hepsi de, kapitalizmi olduğu gibi almışlar ve bu üretim düzeninin hiçbir zaman değiş-

meyeceğini kabul etmişlerdi. Oysa Marx'a göre, bütün diğer üretim düzenleri gibi kapitalizm de sürekli değişimlere uğramakta idi. Dolayısıyla, Marx'ın çalışmaları, kısır, skolastik bir tanımlama değil, bilimsel bir görüş idi. Çünkü, kapitalizmin hangi yönde, nasıl ve niçin değişmekte olduğunu görebiliyor ve gösterebiliyordu.

Feodal üretim biçimi, zamanla yerini **«kâr»** için yapılan üretime bırakmak zorunda kalmıştır. Kâr, kapitalizmin ana özelliğidir. Kâr amacıyla yapılan üretimin gerçekleşebilmesi için iki unsurun bir arada bulunması gereklidir: 1) Üretim araçlarını, yani makineleri satın alabilecek malî güce sahip olanlar, yani kapitalistler... 2) Hiçbir üretim aracına sahip olmayan ve kapitalistlerin üretim araçlarıyla çalışmaktan başka çalışma ve yaşama imkânı bulunmayanlar, yani işçiler...

İşçilerin ürettikleri ürünler doğrudan doğruya ne kendileri tarafından, ne de kapitalistler tarafından kullanılır. Bu ürünlerin tümü, kapitalistler tarafından para karşılığında satılır. Bu şekilde üretilen ürünlere **«mal»** adı verilir. Bunlar, piyasada satılmak üzere üretilmiş ürünlerdir. Bu üretim süreci sonunda işçilerin ücretleri ile ham madde ve diğer gerekli üretim masrafları ödendikten sonra kapitalistlere kalan kısma kâr adı verilir.

Peki kâr'ın kaynağı nedir? Marx açıkça göstermiştir ki, kâr, kapitalistlerin ürünleri kendi değerlerinin üzerinde satmalarıyla elde olunmaz. Çünkü, bu takdirde bir kapitalistin kârı ötekinin zararı olacak ve kârlarla zararlar birbirlerini götüreceklerinden, sonunda kapitalist sınıf için genel ve toplam bir kâr kalmayacaktır. Dolayısıyla, pazarda satılan bir ürünün değeri, aynı zamanda kapitalistlere

kalacak kârı da kapsamaktadır. Demek ki, kâr satış sırasında değil, üretim sürecinde yaratılır.

O halde kârın kaynağını ortaya çıkarabilmek için üretim sürecini adamakıllı incelemeli ve bir malı, üretimi için gerekli olan harcamaların toplamından daha **«değer»**li kılan etkeni ortaya çıkartmalıyız.

Bu sorunu çözümleyebilmek için önce «değer» in anlamını ortaya koymamız gerekir. Günlük hayatta «değer» deyimi, birbirinden farklı iki anlamda kullanılmaktadır. Bir eşya bir kimseye getirdiği yarar bakımından «değerli» sayılabilir. Örneğin, susamış bir insan için suyun **«fayda değeri»** vardır. Yada başka bir eşya diğer bir insan için «duygusal değer» taşıyabilir. Fakat değerin bu iki anlamı dışında, yine günlük hayatta kullanılan bir başka anlamı daha vardır. Pazarda bir satıcı tarafından bir alıcıya satılan malın değeri, diğer bir deyişle **«mübadele değeri»**...

Kapitalist üretim düzeninde dahi, ürünlerin bir kısmının sipariş üzerine belirli kişiler için özel olarak üretildikleri doğrudur. Bu gibi özel üretimlerde satıcı ile alıcı arasında özel bir fiyat tesbit edilir. Örneğin, zengin biri kendi zevkine göre bir yat ısmarlayabilir yada özel otomobilinde diğer otomobillerde bulunmayan özellikler isteyebilir. Bununla beraber, bu gibi malların üretimi, toplam ürünler dikkate alındığında, çok sınırlı bir yer işgal eder. Bu yüzden, Marx'ı ilgilendiren, bu çok sınırlı üretim değil, kapitalist düzeni tam olarak tanımlayan piyasa için yapılan üretimdir. Her yıl binlerce çeşit mal, milyonlarca tonda üretilmekte ve pazara sevkolunmaktadır. İşte bu ürünlere pazardaki «mübadele değeri»ni veren etken nedir? Örneğin,

bir metre kumaş neden bir iğneden daha yüksek bir «mübadele değeri»ne sahip olabilmektedir?

Mübadele değerinin ölçüsü paradır. Bir ürün, belirli miktarda para değerindedir. Fakat ister para ile, ister değiş tokuşla olsun, mallar, taşıdıkları değerler bakımından birbiriyle nasıl kıyaslanmaktadır? Marx, bütün kıyaslamalarda olduğu gibi, bu kıyaslamada da, malların ortak bir yönünün olması, bu ortak özelliğin az yada çok miktarda hepsinde bulunması gerektiğini ileriye sürmüştür. Aksi takdirde, pazardaki mallar arasında değer bakımından bir karşılaştırma yapmak ve mübadelede bulunmak imkânsız olacaktır. Elbette bu ortak özellik, renk, koku yada ağırlık gibi fiziksel özellikler yada malların insan hayatı için taşıdıkları «fayda değeri» değildir. Çünkü, herkesin bildiği gibi, yaşantı için hiç de zorunlu olmayan otomobillerin «mübadele değeri», yaşantı için mutlak surette gerekli yiyecek maddelerinin «mübadele değeri»nden çok daha fazladır. O halde, fiziksel özellikleri, özel yarar ve duygusal değer gibi soyut kıstasları bir yana bırakmalı ve sorunun temeline inmelidir. Marx, bunu yapmış ve malların ortak özelliğinin, hepsinde bulunan **«insan emeği»** olduğunu göstermiştir. Herhangi bir malın «mübadele değeri», bu malın üretimi için gerekli olan **«çalışma süresi»** ile doğru orantılıdır. Yani, üretiminde fazla insan emeği harcanan bir malın, mübadele değeri de fazla olacaktır.

Burada dikkat etmemiz gereken önemli bir nokta vardır. Mallar pazarlarda alınıp satılırken, kendi bireysel değerleriyle değil, ortalama mübadele değeriyle işlem görürler. Çünkü, belirli bir malın üretimi için gerekli olan çalışma süresi bir yerden diğerine, bir fabrikadan ötekine göre değişebi-

lir. Fakat pazara sunulduktan sonra, kaynağı ne olursa olsun, hangi fabrikadan gelirse gelsin, bu mal, aynı mübadele değerini taşıyacaktır. Demek ki, malın bireysel, bağımsız bir değeri olamaz. Bu değeri tayin eden etken, o üretim döneminde bu malın normal şartlarda üretilmesi için gerekli olan ortalama çalışma süresidir. Başka bir deyişle, malların değerlerini tesbit ederken, piyasa mekanizması, toplumsal bakımdan gerekli olan ortalama çalışma süresini esas almaktadır.

Kapitalist üretim düzeninde malların mübadele değeri, bu malların üretimi için gerekli olan çalışma süresi ile tayin ediliyorsa, gerçek üreticinin, yani işçinin ücreti nasıl tesbit edilecektir? Marx bu sorunu çözümlerken şu noktayı göz önünde tutmuştur: Kapitalistler için, üretimde kullandıkları emek gücünün, diğer üretim harcamalarından farklı bir yanı yoktur. Başka bir deyişle, emek gücü üretime kişisel olarak değil de, sadece bir üretim unsuru olarak girer. Dolayısıyla emek gücünün mübadele değeri de, tıpkı diğer mallarda olduğu gibi tayin edilmektedir. Diğer malların mübadele değerini o malların üretilmesi için gerekli olan çalışma süresi tayin ettiğine göre, emek gücünün mübadele değeri de, emek gücünün üretilmesi için gerekli olan çalışma süresiyle tayin edilecektir. Emek gücünün üretilmesi için gerekli olan çalışma süresi nedir? İşçi ile ailesinin günlük yaşantılarını sürdürebilmeleri için gerekli olan yiyecek, giyecek, yakıt ve barınağın üretimlerinde harcanan zamandır. Elbette bu toplam çalışma süresi günlere bölünecek ve işçinin günlük ücreti, başka adıyla günlük mübadele değeri, kendisinin ve ailesinin bir günde tükettiği yiyecek, eskitebildiği giyecek ve kullandığı ya-

kıtla tayin olunacaktır. İşte işçi, emek gücünü kapitaliste bu mübadele değeriyle satmaktadır.

Kapitalist bir toplumda işçiyle ailesinin günlük ihtiyaçlarının üretilmesi için, örneğin, dört saat yetebilir. Diğer bir deyişle, işçinin ve ailesinin günlük ihtiyaçlarının mal olarak pazardaki toplam mübadele değerleri dört çalışma saati olabilir. Bu durumda işçinin günlük emek gücünün mübadele değeri de, dört çalışma saati olacaktır. Yani kapitalist, işçiye dört çalışma saati karşılığı para ödeyecektir. Oysa, işçi dört değil, sekiz ve çok kereler on, on iki saat üretimde bulunacaktır. Bu durumda işçi ilk dört saatlik üretimiyle kendisine verilen ücretin karşılığını ödemiş olacak, bu ilk dört saatten sonraki üretimi tamamen kapitalist için yapacaktır. İşçinin mübadele değeri dört çalışma saati olduğu için, kapitalist, işçiye ilk dört saatten sonraki üretimi için hiçbir şey ödemeyecektir. İşte, karşılığı kapitalistler tarafından ödenmeyen bu üretim, kapitalistlere kalan kârın, yani **«artık - değer»**in kaynağıdır. Görülüyor ki, kâr, alış veriş sırasında değil, üretim sürecinde işçinin sömürülmesiyle elde olunmaktadır. İşçinin sömürülmesi, soyut bir burjuva kavramı değil, kapitalizmin ve kapitalistlerin varlıklarını borçlu oldukları somut bir gerçektir. Sömürme olmasaydı, kâr olmazdı; kâr olmasaydı, kapitalizm ve kapitalistler olamazdı...

Marx'ın değer ve artık - değer hakkındaki bu bilimsel buluşlarını etraflıca incelememiz mümkün olmamakla beraber, burada bir kaç önemli noktayı belirtmekte fayda vardır.

Şimdiye kadar hep «mübadele değeri» deyimini kullanmış bulunuyoruz. Çünkü bu deyim, marksist araştırmanın temeltaşıdır. Fakat şunu da unut-

mamalıyız ki, günlük hayatta mallar çok nadir olarak tam «mübadele değer»lerine satılır ve alınırlar. Hem mallar, hem de emek gücü, pazarda kendi gerçek mübadele değerlerinin üstünde yada altında bir fiyatla işlem görürler. Örneğin, belirli bir mal, piyasaya talep edilen miktardan daha fazla sürülebilir. Bu durumda malın mübadele değeri, gerçek mübadele değerinin altında olacaktır. Aksi halde, yani belirli bir mal piyasaya istenen miktardan daha az sürülürse, mübadele değeri gerçek mübadele değerinin üstünde olacaktır. Fiyatlardaki bu dalgalanmalar **«arz ve talep»**in etkisiyle meydana gelmektedir. İşte bu etki, burjuva iktisatçılarını, fiyatların tek nedeninin «arz ve talep» olduğu düşüncesine yöneltmiştir. Oysa, görüldüğü gibi, arz ve talep, fiyatları ancak belirli bir seviyeden sonra etkilemektedir. Malların gerçek değerini veren bu seviye ise, ancak çalışma süresi ile tayin edilebilmektedir. Emek gücünün fiyatını, yani işçilere ödenen ücretleri etkileyen unsurlar arasında, «arz ve talep» de bulunmaktadır. Fakat bunun dışında başka etkenler de vardır. Örneğin, sendikaların gücü... Bununla beraber, bütün bu etkenlerin varlığına rağmen, kapitalist toplumda emek gücünün fiyatı daima belirli bir seviye etrafında oynamaktadır. Bu seviyeyi de, daha önce de belirttiğimiz gibi, işçilerin hayatlarını sürdürebilmesi için gerekli olan malların üretiminde kullanılan çalışma süresi tayin etmektedir.

Değişik seviyelerdeki işçilerin emek güçlerinin değerleri elbette birbirinden farklı olacaktır. Örneğin, tecrübeli bir mühendisin bir saatlik emeği, vasıflı olmayan bir işçinin bir saatlik emeğinden daha fazla değer yaratmaktadır. Dolayısıyla, mühendisin

emek gücünün mübadele değeri, kapitalist toplumda, vasıflı olmayan işçinin emek gücünün mübadele değerinden fazladır. Marx bu değer farklarının, üretilen malların mübadele değerlerinde dikkate alındığını belirtmiştir.

Vasıflı bir işçinin emek gücünün vasıfsız bir işçiye oranla daha fazla değer taşımasının temel nedeni, ne vasıflı emeğin daha erdemli olduğu palavrasıyla, ne de başka bir nazariye ile izah edilebilir. Marx bu sorunu şöyle çözümlemektedir: Vasıflı bir işçinin emek gücünün daha değerli olmasının nedeni ile, bir buharlı geminin bir sandaldan daha değerli olmasının nedenleri aynıdır. Yani ikisinin de üretilmeleri, meydana gelmeleri için daha fazla insan emeği harcanmıştır. Vasıflı işçinin yetiştirilmesi, eğitilmesi, ayrıca bu vasfı koruyabilmesi için fiziksel bakımı, vasıfsız bir işçiye oranla çok daha fazla emek harcanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla mübadele değeri de bu çalışma süresiyle orantılıdır ve daha yüksektir.

Bu arada belirtmemiz gereken bir nokta da şudur: Eğer emeğin yoğunluğu daha önceki seviyenin üstüne çıkarılacak olursa, örneğin her saatte bir kundura üretebilen bir işçi, aynı üretim âletleriyle iki kundura üretmesi için zorlanırsa, sekiz saatlik bir üretim süresi içinde daha önce on, oniki, onaltı saatte üretilebilen bir değer yaratabilir. Yani, emeğin yoğunlaştırılmasıyla toplam «artık değer» ve dolayısıyla kâr oranı da artırılmış olur.

Marx, kapitalist düzende kârın kaynağını açıklarken, aynızamanda, bu üretim düzenindeki kaçınılmaz sınıf kavgasının nedenlerini de belirtmekte, açıklamaktadır. Her fabrikada, her işyerinde işçilere ödenen ücretler, bu işçilerin ürettikleri değerle-

re asla eşit değildir. Çok kereler, bu değerlerin yarısına, bazen yarısından da azına eşittir. İşçilerin ücretlerinin ötesinde ürettikleri değerlerin tümü kapitalistlerce gaspedilir. Dolayısıyla işveren bu artık - değeri artırmak için elinden gelen her şeye başvuracaktır. Kapitalist bunu değişik yollarla yapabilir. Örneğin, ücretleri azaltır. Böylece, işçi, çalışma gününün daha az bir kısmında kendisi için, daha büyük bir kısmında da kapitalist için çalışmış olur. Yahut emeğin yoğunluğunu artırır; böylece işçi kendisi için gerekli olan değeri daha kısa bir sürede üretir, yine geri kalan zamanda kapitalist için çalışır. Yada çalışma süresini uzatır. Sekiz saatten on, oniki, ondört, onaltı saate çıkartır. Dolayısıyla, örneğin ilk dört saatte ücretinin karşılığı üretimde bulunan işçi, kapitaliste fazladan dört saat çalışmak yerine sekiz, on, oniki saat çalışmış olur. En son olarak da, bu yolların hepsini, mümkünse, bir arada denemeğe çalışır. .Yani ücretleri düşürürken, günlük çalışma zamanını ve emeğin yoğunluğunu artırmağa gayret eder. Elbette belirli bir sınırdan sonra bu yolların bir arada kullanılması imkânsızdır. Günde onaltı saat çalışan bir işçiden yoğun üretim beklenemez. Buna karşılık, işçi de kendi durumunu daha iyiye götürmek üzere daha yüksek ücret talep eder, günlük çalışma süresinin ve emek yoğunluğunun düşürülmesi için mücadelede bulunur.

İşte bu nedenler yüzünden, kapitalistlerle işçiler arasındaki mücadele, kapitalist üretim düzeni varolduğu sürece devam eder. Bu, önceleri bir yada birkaç işçinin belirli bir işverene karşı açtıkları mücadele biçiminde belirir. Fakat zamanla mücadele genişler, güçlenir... Bir yanda işçi sendikaları,

öteki yanda işverenlerin örgütleriyle mücadele sınıflar arası bir mücadele halini alır. Sonunda işçiler kendi siyasî örgütlerini kurarlar, böylelikle bütün sanayi gruplarını ve diğer halk kitlelerini de kapitalizme karşı, kapitalistlere karşı örgütleyip bilinçlendirirler. En ileri aşamasında bu sınıf kavgası, bir toplumsal devrim halini alır. Kapitalist sınıfın egemenliğine son verilir ve işçilerin başka bir sınıf yararına sömürülmedikleri yeni bir düzen kurulur.

Bu nokta üzerinde ilerideki bölümlerde etraflıca duracağız. Esas olan şudur Kapitalizmdeki sınıf kavgası, kapitalist üretim biçiminin kaçınılmaz bir sonucudur. İşçinin istismarına dayanan bu düzende iki sınıfın çıkarları, sürekli olarak birbiriyle çelişki, birbiriyle çatışma halindedir.

Ücret ve kârın kaynağını açıkladıktan sonra, şimdi kapitalin incelenmesine geçebiliriz. İlk olarak şunu belirtelim ki, üretim sürecinde işçi tarafından yaratılan «artık değer»in tümü, işverenin tekelinde değildir. Artık - değer'den toprak sahibi kirasını, banker faizini, aracı ise «ticarî kâr»ını aldıktan sonra arta kalan kısım, sanayi kapitalistinindir. Bu bölüşme, bizim daha önceki açıklamamızı hiçbir şekilde etkilemez. Bu kapitalist sektörler, kendi paylarını artırmak için birbirleriyle mücadele ederlerse de, esas mücadeleyi toplam artık değer'i artırmak için işçi sınıfına karşı verirler. Çünkü, işçi sınıfının daha fazla sömürülmesiyle «artık-değer» artınca, toprak sahibinin de, bankerin de, aracı tüccarın da, sanayi kapitalistinin de payı artacaktır.

O halde kapital nedir?

Kapital bir çok şekillerde bulunur Üretim

araçları, yani makineler, fabrikalar, işyerleri, binalar, hammaddeler, yakıt, üretim için gerekli diğer mallar ve işçilerin ücretlerini ödemek için gerekli paralar...

Bununla beraber her makine, her bina, her para, kapital değildir. Örneğin, İrlanda'nın batı kıyısında yaşayan bir köylünün başını soktuğu bir barınağı, bu barınağın çevresinde biraz toprağı, bir kaç hayvanı, bir sandalı ve kara günler için bir köşede sakladığı bir kaç kuruşu bulunabilir. Fakat kendisinden başkasının efendisi değilse, yani hiç kimseyi yanında ücretli olarak çalıştırmıyorsa, sahip olduğu şeylerin hiçbiri kapital değildir.

Fiziksel şekli ne olursa olsun bir mülk, ekonomik anlamda, ancak artık - değer yaratmak üzere kullanıldığı takdirde kapital olur. Diğer bir deyişle, işçilerin çalıştırılmasında ve dolayısıyla işçilerin üretiminden doğan artık - değer'in yaratılmasında kullanılan her mülk kapitaldir.

Pekiyi, kapitalin kaynağı nedir? Kapitali doğuran nedenler nelerdir?

Tarihin incelenmesi, bize, kapitalin ilk birikiminin, doğrudan doğruya çapulculuk, hırsızlık yoluyla yapıldığını göstermektedir. Örneğin, Amerika'dan, Hindistan'dan, Afrika'dan çalınan altınlar... Fakat, çalınma yoluyla biriktirilen kapital, sadece bundan ibaret değildir. İngiltere'de yürürlüğe konulmuş bulunan «Toprak Kapama Kanunları» ile, köylüler tarafından işletilen kamu toprakları zorla gasbedilip kapitalist çiftçilere verilmiştir. İşledikleri topraklar gasbedilen köylüler için geriye bir tek çıkaryol kalmıştır: evvelce sahip oldukları topraklar üzerinde yada şehirlerdeki işyerlerinde işçi olarak çalışmak... İlkel sermaye birikiminin gerçek

kaynağının gasp, talan, hırsızlık olduğunu gösteren Marx, böylece kapitalistlerin, kazançlarını harcamayarak, çok tutumlu ve sade bir hayat yaşayarak ellerindeki serveti biriktirdikleri efsanesini yıkmıştır. Marx, bu efsane ile şöyle alay etmektedir:

«İlk günahın dinbilimdeki rolü ne ise, bu ilkel birikimin politik ekonomideki rolü de odur. Evvel zaman içinde birbirinden çok farklı iki halk takımı varmış. Bunların biri çok zeki, çok çalışkan, çok tutumluymuş; diğerleri ise bütün kazançlarını işrette tüketen, tembel, akılsız kişilermiş... Böylece, sonunda çalışkanlar takımı bütün servetin sahibi olmuş, öteki sorumsuz, tembel takımına ise, satacakları emeklerinden başka bir şey kalmamış... İşte bu ilk günah yüzündendir ki, halk tabakalarının büyük bir kısmı ne kadar çalışırsa çalışsın emeklerinden başka bir şeye sahip olamamağa ve ebediyete kadar fakir kalmağa mahkûmdurlar... Artık hiç çalışmayan bir azınlığın ise serveti günden güne artacaktır...» (Kapital - Cilt I, Bölüm XXVI)

Herkesin bildiği gibi, kapital, ilkel birikim seviyesinde kalmamış, muazzam bir hızla artmıştır. Başlangıçtaki sermayenin tümünün hırsızlıkla biriktirildiğini kabul etsek bile, o zamandan beri sürekli olarak biriken ek kapitalin kaynağı nedir?

Marx, bu kaynağın, **«dolayısıyla hırsızlık»** olduğunu ortaya koymaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kapitalist, işçiyi, kendisinin ve ailesinin yaşaması için gerekli olan çalışma süresinin ötesinde de çalışmağa mecbur etmekte ve böylelikle yaratılan «artık - değer»e sahip çıkmaktadır. Kapitalist bu artık - değerin bir kısmını kendisinin ve ailesinin yaşantısı için kullanmakta, geri kalanı ise yeni kapital halinde mevcut kapitaline ekleyerek

daha fazla sayıda işçiye iş verebilmekte böylece artık değer'i bir miktar daha artırmaktadır. Bu süreç sonunda artan artık değer'in büyük kısmı yeniden kapitale dönüşmekte ve bu suretle kapital sürekli olarak artmaktadır.

Kapitalin bu şekilde birikmesi, sonsuza kadar devam edebilirdi; eğer diğer ekonomik ve sosyal kanunlar işe karışmasa idi... Bu kanunlardan en önemlisi, bu birikimi zaman zaman durduran ve en sonunda kapitalist üretim biçimine de son verecek olan sınıf kavgasıdır. Fakat, kapitalist üretim biçiminin gereği olarak arada beliren ve kapitalin böyle rahatça biriktirilmesini engelleyen başka etkenler de vardır.

Kapitalin genleşmesini kontrol eden, hattâ sırasında önceden biriktirilmiş olan kapitalin bir kısmını yok eden etkenlerin başında ekonomik buhranlar gelmektedir. Marx, bu buhranlar hakkında şöyle demektedir **«Kapitalist dönemdeki buhranların en önemli özelliği şudur. Bulaşıcı bir fazla üretim. Daha önceki dönemlerde böyle bir şeyi akıl almazdı.»** Feodal bir toplumda alışılandan fazla bir buğday hasadı, herkes için daha fazla yiyecek anlamına gelirdi. Oysa, kapitalist toplumda böyle fazla bir üretim, buğdayın satılamaması, işçilerin çoğunun işten çıkartılarak aç bırakılması ve ertesi yılki buğday üretiminin kasıtlı olarak kısıtlanması anlamına gelebilir.

İki dünya savaşı arasındaki yıllarda kapitalist ekonomik buhranlar çok belirliydi. Genellikle fazla üretim, yeni üretimin kısıtlanmasına ve işçilerin işten çıkartılmasına sebep oluyordu. İşçilerin işsiz kalmaları, pazardaki ürünler için gerekli olan toplam talebin azalması demekti. Böylece diğer fabri-

kalar da üretimlerini azaltıyorlardı. Yeni hiçbir fabrika kurulmuyordu, hattâ mevcut olanların bir kısmı imha olunuyordu. Örneğin, İngiltere'nin kuzey doğu sahillerindeki tersaneler, Lancashire'daki tekstil fabrikaları... İşsizlik ve açlığın günden güne artmasına rağmen yiyecek maddeleri denize dökülüyor, yakılıyordu. Dünya, sanki çılgınların dünyasıydı...

Sonunda biriktirilmiş bütün ürünler tüketildikten sonra, üretim ve yatırım yeniden artar, ticaret gelişir, işe alınanlar çoğalır, bu gelişme bir kaç yıl devam eder. Kapitalist üretime görünüşte sınırsız gelişme imkânları açılır, fakat fazla üretim yeniden ve apansızın belirir, buhran bütün toplumu sarar, sefalet, açlık, çılgınlık yeniden geri gelir... Kapitalist toplumları kaçınılmaz şekilde bu buhranlara sürükleyen nedenler nelerdir? Marx'a göre, değişik üretim dallarına yayılmış olan her kapital, daha fazla kâr sağlamağa, dolayısıyla daha fazla üretmeğe ve daha fazla satmağa çalışır. Kapital ne kadar fazla ise üretim de o kadar fazladır. Fakat giderek üretimde kapitalin payı artarken emek - gücünün payı azalır. Makine işçinin yerini almağa başlar, sanayi bilimselleşir. Bu gelişme, işçilere ödenen toplam ücretlerin azalması anlamına gelir. Toplam işçi ücretlerinin azalması, toplam pazar talebinin azalması demektir. (Burada şunu belirtelim ki, toplam işçi ücretleri mutlak değerce değil, izafî olarak azalırlar. Toplam ücretler ekonominin iyi zamanlarında mutlak değerce yükselebilir, fakat bu yükselme daima toplam üretimin gerisinde kalır. Yani, talep, üretime yetişemez...)

İşçilerin toplam talebinin duraklaması, buna karşılık kapitalin ölçüsüz şekilde büyümesi; işte

kapitalist toplumlardaki buhranların ana nedeni. Bununla beraber, bu buhranın ne zaman, ne şekilde belireceği daha bir çok etkenlere de bağlıdır. 1950 yılından sonra Amerika Birleşik Devletleri'ni alırsak, savaş için yapılan hükümet harcamalarının bu buhranı bir süre geriye atabildiğini görürüz. Devletin toplam talebi bu şekilde artırışı normal kapitalist düzenin bir özelliği değildir. İlk olarak Marx'ın belirttiği gibi, kapitalizm değişmekte, klasik kapitalizmden devlet kapitalizmine geçilmektedir. Kapitalist devlet, toplam talebi başka yollarla da artırabilir. Örneğin, tarım ürünlerinden pazarda satılamayanları satın alır yada tüketim kredisi sağlar, taksitle satışı teşvik eder. Fakat bu tedbirlerin hiçbirisi, toplam taleple toplam üretim arasındaki açığı tam olarak kapatamaz, buhranı bir süre için geciktirir,o kadar...

Kapitalizmin gelişmesinde çok önemli bir etken daha vardır: Rekabet... Kapitalist üretimde diğer bütün etkenler gibi, bu etkenin de birbiriyle çelişki halinde olan iki etkisi vardır. Rekabet yüzünden kapitalistler bir yandan üretim giderlerini azaltmağa, böylelikle pazarın daha büyük bir kısmını ele geçirmeğe çalışırlar; özellikle ücretleri azaltmağa, emeğin yoğunluğunu artırmağa, işçi yerine makine kullanmağa gayret ederler. Öte yandan üretim tekniklerini geliştiren, yeterli miktarda kapital elde ederek işçilerin yerini alan makineler kullanmağa başlayan kapitalist işyerleri, toplam işçi ücretlerinin azaltılmasına, dolayısıyla toplam talebin de azalmasına sebep olurlar...

Bununla beraber, üretim tekniğini geliştiren, daha verimli üretim metodları kullanan bir kapitalist firma, hiç olmazsa diğer rakip firmalar aynı ye-

niliği kullanıncaya kadar kendisine kalan kâr miktarını ve kâr oranını artırmış olur. Fakat rakip firmaların hepsi aynı metodları kullanabilmek için gerekli kapitale, bilgiye sahip olmayabilirler. Böylece, üretim tekniğini geliştirmek, daha verimli kılmak üzere bir kaç firma büyür, kapitallerini artırırken, rakip firmaların büyük bir çoğunluğu iflasla karşı karşıya kalır, kendilerinden daha güçlü bir firmayla birleşmeye mecbur edilir yada tamamen kapanma yoluna giderler... Sonunda her üretim dalında pazarları mutlak olarak kontrolları altında tutabilen bir kaç dev firma kalır. Tröstler bütün kapitalist üretimi tahakküm altına alır, böylece rekabet kapitalizminden tekelci kapitalizmine geçilmiş olur. Tekelci kapitalizmin özellikleri, rekabet kapitalizminin özelliklerinden çok farklıdır. Bu özellikleri önümüzdeki bölümde inceleyeceğiz.

4 | Kapitalizmin Emperyalist Aşaması

Halk arasındaki tanımlamasına göre, **emperyalizm**, imparatorluk kurmak amacıyla bir genişleme siyasetinin izlenmesi ve geri kalmış ülkelerin boyunduruk altına alınmasıdır. Bugün emperyalist bir ülkenin kendi bayrağını mümkün olduğu kadar geniş bir alanda dalgalandırma isteğini, bu genişleme siyasetinin temel nedeni olarak ileriye sürmek gülünç kaçacağından, emperyalizmin temelinde ekonomik nedenlerin de bulunduğu çoğu kere kabul edilir. Bu nedenlerin, dış pazarlarla hammadde kaynaklarını ele geçirmek yada gittikçe artan bir nüfusa barınabileceği yeni topraklar sağlamak olduğu ileriye sürülüyor.

Oysa, dış pazar ihtiyacını tatmin için geri kalmış ülkeleri işgale lüzum yoktur. Normal ticari ilişkilerle yabancı ülkeler arasında bu pazarlar bulunabilir. Hammadde ve yiyecek ihtiyacı da aynı yollarla giderilebilir. Artan nüfusun yabancı diyarlarda barındırılmasına gelince, emekçi halk kitleleri-

nin kendi ülkelerinde çalışma imkânları bulamamaları ve dışarıya çıkmak zorunda kalmaları, kapitalizmin bir sonucu değil midir? O halde, emperyalist gelişmenin temel nedenleri nelerdir?

Modern emperyalizmin marksist açıdan ilk açıklanması, Lenin tarafından yapıldı. Lenin, modern emperyalizmin en önemli ve ayırıcı özelliğinin mal ihracı değil, sermaye ihracı olduğuna işaret etti ve bunun kapitalizmin geçirdiği değişimlerin sonucu olduğunu gösterdi. Lenin'e göre, emperyalizm, kapitalizmin özel bir aşamasıydı. Bu aşamada, kapitalist ülkelerin başlıcalarında, tekeller, yani pazarları tek başına egemenlikleri altında tutan firmalar, büyük ölçüde gelişmekteydiler.

Sanayi kapitalizminin başlangıcında fabrikalar, maden işletmeleri ve diğer bütün kapitalist firmalar çok küçüktüler. Genellikle bu firmalar ya bir aile yada bir ortaklar topluluğu tarafından sağlanan sermaye ile kurulmuştu. Dolayısıyla hâkim oldukları sermaye çok sınırlıydı. Bununla birlikte, teknik gelişimler yüzünden sermayeye duyulan ihtiyaç büyük ölçüde arttı. Aynızamanda, sanayi ürünlerine duyulan pazar talebi de, günden güne büyümekte ve makineyle üretim, elle yapılan üretimin yerini almaktaydı. Bu gelişim ilk önce İngiltere'de ve daha sonra diğer sanayi ülkelerinde belirdi. Bu koşullar altında sanayi firmaları günden güne büyüdüler. Demiryoluyla buharlı gemilerin icadından sonra deniz ve daha sonra çelik sanayileri gelişti, bu sanayilerde malî güçleri büyük firmalara ihtiyaç belirdi. Hangi sanayide olursa olsun, büyük firmanın işletilmesi küçüğüne kıyasla daha ekonomikti; dolayısıyla büyük firmaların kazandıkları kârlar da büyük olacaktı. Böylelikle büyüklük, daha hızlı

gelişmenin temel nedeni oldu. Rekabet edemeyen küçük firmalar ya kapanmak yada büyükler tarafından yutulmak zorunda kaldılar.

Görülüyor ki, bu gelişimin iki yönü vardır. Bir yandan, üretimin genellikle daha büyük firmalar tarafından yapılması eğilimi günden güne sürekli olarak güçlenirken, öte yandan çok zengin bir kaç kişi tarafından kontrol edilen üretim de giderek artmaktaydı.

Marx, bu sürecin kendi döneminde bile yeraldığının farkındaydı ve bu yüzden artmakta olan teknik yoğunlaşmaya dikkati çekmişti. Teknik yoğunlaşmanın Marx'a göre anlamı şu idi: Üretimin büyük firmalarda toplanması, ayrıca gittikçe büyüyen sermayenin, sayıları günden güne azalan bir kaç kişinin eline geçmesi yada kontroluna girmesi.. Bu gelişimin kaçınılmaz sonucu, rekabetin tekelcilik tarafından ortadan kaldırılmasıydı. Tekelciliğin kuvvetlenmesiyle birlikte, kapitalizmin kendine özgü sorunları, güçlükleri de büyüyecek, artacaktı.

Yirminci Yüzyıl'ın başında, ekonomi konusunda yazanların büyük kısmı, özellikle İngiltere'de J. A. Hobson, bir çok sanayi dallarında beliren tekelciliğe dikkati çekmişti. 1916 yılında Lenin, **«Emperyalizm, Kapitalizmin En İleri Aşaması»** adlı eserinde, o zamana kadar bulunmuş gerçekleri bir araya getirerek, tekellerin sadece ekonomik değil, siyasi ve sosyal yönlerine de dikkati çekti. Marx'ın ölümünden beri kapitalist düzende meydana gelen gelişmeleri göz önünde tutan Lenin, Marx'ın ortaya koymuş olduğu sonuçları geliştirdi. Lenin'e göre, 1900 yılları sırasında tam olarak ortaya çıkmış bulunan kapitalizmin emperyalist aşamasının beş önemli ekonomik özelliği vardı

1. Sermaye ve üretimin yoğunlaşmasıyla ekonomik hayatta tekellerin önemi çok artmıştır. Bu gelişim, bütün ileri kapitalist ülkelerde, fakat özellikle Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yer almıştır. Sermaye ve üretimin yoğunlaşması, devrimizde de gittikçe artan bir hızla devam etmektedir. Örneğin, İngiltere'de, 1955 yılında İmperial Chemical Industries Şirketinin toplam sermayesi 458 milyon Sterlin'e, Unilever Şirketi'nin toplam sermayesi ise 415 milyon Sterlin'e ulaşmıştı. Her sanayi dalında üretim ve ticaretin çok büyük bir oranı, bir kaç dev şirketin kontrolu altına girmiş bulunmaktadır. Bu dev şirketler, kendi aralarında anlaşarak fiyatları ve verimi belirli seviyelerde tutmakta, böylece bir tekel halinde hareket etmektedirler.

2. Banka sermayesi, sanayi sermayesiyle birleşmiş ve ortaya **finans - kapital** çıkmıştır. Finans - kapital, her ülkeyi tıpkı bir oligarşi gibi yönetmektedir.

Bu noktayı biraz daha açıklamamız gerekmektedir. Kapitalizmin başlangıcında sanayi kapitalistleriyle bankerler birbirlerinden tamamen ayrıydılar. Bankerlerin sanayi şirketleri üzerindeki etkileri yok denecek kadar azdı. Bununla beraber bankerler elbette sanayi firmalarına kredi imkânları sağlıyor ve sonunda **«artık - değer»** den paylarını faiz şeklinde alıyorlardı. Fakat sanayiin büyümesi ve hisse senetleriyle sermaye sağlıyan şirketlerin ortaya çıkmasıyla, bankerler sanayi şirketlerinin, sanayicilerse bankaların çıkardıkları hisse senetlerini satınalmağa başladılar. Böylelikle kapitalistlerin en zenginleri, ister banker ister sanayici olarak işe başlamış olsunlar, sonunda banker - sanayi-

ci haline geldiler. Kapitalist işlemlerin böyle tek elde toplanması, banker - sanayicilerin nüfuzunu muazzam ölçüde artırdı. İngiltere'de büyük toprak sahipleri de bu gurupla birleştiler. Belirli bir sanayi firmasıyla elele çalışan bir banka, bu sanayi firmasına sadece kredi sağlamakla kalmaz, kendisinden kredi talep eden diğer firmaların bu isteklerini, ancak yine kendisine bağlı sanayi firmasıyla iş yapmaları şartıyla karşılar. Böylelikle finans kapital giderek büyür ve bir çok sanayi dallarını birden hakimiyeti altına alır. Bu gelişmede kapitalist devletin yardımlarının da büyük rolü vardır.

Bankalarla sanayiin kaynaşmasının en iyi delili, banka müdürlerinin çok kereler aynı zamanda sanayi şirketlerinin de müdürleri oluşudur. Elbette bununla, bankalar diğer şirketlerin de sahibidir, demek istemiyoruz; önemli olan nokta şudur: bankacılık alanında nüfuzları olan kişiler genellikle aynı zamanda sanayi ve ticaret dünyasının da nüfuzlu kişileridir. Örneğin İngiliz kapitalizmi tamamen bu gurubun kontrolu altındadır. Sonradan **«Beş Büyükler»** adı altında ortaya çıkan bankalarla Bank of England'ın 1870 yılında ellerinde tuttukları sanayi şirketi müdürlüklerinin sayısı sadece 157 iken, bu sayı 1913 yılında 329'a ve 1939 yılındaysa 1150'ye yükselmişti. Bu müdürlükler arasında, bir çok küçük şirketi yutmuş olan Unilever ve Imperial Chemical Industries gibi şirketlerin müdürlüklerinin de bulunduğu göz önünde tutulacak olursa ,belirli bir banka gurubunun elindeki ekonomik kudret daha iyi ortaya çıkar.

3. Sanayi ürünlerinin ihracı yerine sermaye ihracı, çok daha önemli bir yer kazandı.

Yine kapitalizmin başlangıcında, İngiltere dı-

şarıya tekstil ve diğer sanayi ürünleri ihraç etmekte ve ihracat yapılan ülkelerden bu ürünlerin karşılığında ithalâtta bulunmaktaydı. Diğer bir deyişle, İngiltere kendi sanayi ürünlerini, İngiliz sanayiinin ihtiyacı olan hammadde ve yiyecekle değiştirmekteydi. Fakat 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında ve özellikle sonunda, sanayi kapitali ihracat ve ithalâttan çok, dışarıya sermaye ihracıyla faiz kazanma üzerinde durmağa başladı. Sermaye ihracının bir çok şekilleri olmakla beraber, başlıcaları şunlardır: Yabancı ülkelere yada yabancı şirketlere borç para vermek veya yabancı ülkelerdeki demiryollarının, limanların, maden işletmelerinin inşasını finanse etmek... Bu borç verilirken, ayrıca, söz konusu projenin gerçekleşebilmesi için gerekli olan malzemenin borcu veren bankanın kontrolundaki sanayi şirketlerinden satın alınması şartı ileriye sürülmekteydi. Böylece finans - kapitalin iki kolu da bir arada çalışmakta, bir arada muazzam kârlar kazanmakta ve böylece rakip firmalara hayat hakkı tanımamaktaydılar.

4. Milletlerarası kapitalist monopoller kuruldu ve bütün dünya bu monopoller arasında paylaşıldı.

Bu gelişme çelik, petrol ve diğer sanayi dallarında yer aldı. Monopoller hangi ülkelerin kendilerine ait olduğu, pazarlardaki paylarının büyüklüğü, fiyatların seviyesi hakkında anlaşmalara vardılar. Bu anlaşmaları ilerde daha etraflıca açıklayacağız..

5. Dünyanın büyük ülkeler tarafından bölge bölge paylaşılması tamamlandı. 1876 yılında Afrika'nın sadece % 11'i Avrupa ülkelerinin elindeyken, bu oran 1900 yılında % 90'a çıktı.

Bu bölünme sonunda şu gerçek ortaya çıktı:

Kendilerini savunmaktan âciz geri kalmış ülkelerin imparatorluklara eklenmesi, eskisi kadar kolay olamıyacaktı. Çünkü en zengin kapitalist ülkelerdeki finans kapital gurupları, ellerindeki bölgeleri, birbirlerine zarar vermeksizin genişletebilmek imkânlarından yoksun kalıyorlardı artık. Diğer bir deyişle, genişleyebilmek ve dünyayı yeni bir şekilde bölüşebilmek için, kapitalist ülkeler arasında büyük savaşların açılması gerekiyordu. Ancak bu savaşlardan galip çıkan kapitalist ülkeler, diğer kapitalist ülkelerin zararına genişleyebilirlerdi.

Bu konuyla ilgili olarak Lenin'in belirtmiş olduğu bir nokta çok ilginçtir. Lenin'e gelinceye kadar, her emperyalist ülkenin sadece geri kalmış ülkelerin zararına genişleyebileceği, dolayısıyla bu genişleme politikasının esas hedefinin geri kalmış ülkeler olduğu kabul edilmekteydi. Lenin, bu özelliğin ikinci derecede olduğunu ve emperyalist politikanın, uygun koşulların belirmesiyle diğer kapitalist ülkeleri hasım olarak alacağını ileriye sürdü.. Alman finans kapitalinin nazi dönemindeki dış politikası, bu gözlemi doğrulayan en iyi örneklerden birisidir.

Bu araştırmalara ve gözlemlere dayanarak, Lenin, kapitalizmin emperyalist aşamasınında ekonomik buhranların büyüyeceği, dünya savaşlarının çıkacağı ve kapitalist ülkelerdeki emekçilerin kapitalistlere, geri kalmış ülke halklarınınsa emperyalistlere karşı ayaklanacakları, sonucuna varmıştır.

Sermayenin bir kaç kişinin ya da gurubun elinde toplanması, yoğunlaşması, aynı zamanda, bu grupların devlet mekanizması üzerindeki kudretlerinin de artması anlamına gelmektedir. Böylelikle sanayice ileri gitmiş kapitalist ülkelerin devlet politi-

kası, bu sermaye guruplarının çıkarlarını savunmaktan ibaret olmaktadır. Her kapitalist ülkedeki finans - kapital gurubu kendi çıkarlarını devlet eliyle koydurduğu gümrük vergileri, ithalât kotaları, ihracat kolaylıklarıyla korumakta ve sonunda devleti gerekirse savaşa dahi sürüklemektedir.

Pekiyi finans - kapital gurupları arasındaki bu çatışma neden kaçınılmaz oluyor? Bu guruplar oturup anlaşarak, dünyayı kendi aralarında bölüşemezler mi?

Daha önce, değişik ülkelerdeki monopollerin dünya pazarlarını kendi aralarında bölüşmek üzere anlaşmalar yaptıklarını belirtmiştik. Nazarî olarak, bu gibi anlaşmaların rekabeti tamamen ortadan kaldıracağı ve milletlerarası monopollerin birbirleriyle değişmiyen ilişkiler, sürekli bağlarla bağlanacakları kanısına varabiliriz. Oysa Lenin, bu gibi milletlerarası anlaşmaların çok kısa ömürlü olacaklarını göstermiştir. Diyelim ki, 1905 yılındaki üretim güçleri dikkate alınarak, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İngiltere ve Fransa arasında dünya pazarlarının paylaşılması konusunda anlaşmaya varılmış olsun. Kapitalizmin her yerde aynı şekilde, aynı hızla gelişmediği kanunu gözönünde tutulacak olursa, bu anlaşmadan birkaç yıl sonra, örneğin Amerika'nın yada Almanya'nın üretim gücünün, gurup üyesi diğer ülkelerin üretim gücünden daha büyük bir hızla gelişebileceği ortaya çıkar. Bu durumda ekonomik güçler arasındaki izafi ve geçici denge bozulmuş olacağından, ekonomik gücü hızla gelişmiş olan kapitalist ülke, dünya pazarlarındaki payının artmasını talep edecektir. Bu taleplerin diğer ülkeler tarafından kabul edilmemesi halinde, başlangıçtaki anlaşma rafa kaldırıla-

cak ve dünya pazarlarının yeniden bölünmesi için kapitalist ülkeler arasında yeniden kıyasıya bir mücadele başlıyacaktır. Gerçekte, kapitalist ülkeler arasındaki anlaşmaların hepsinin sonu budur. Eşit olmıyan kapitalist gelişme, sadece belirli sanayi grupları arasında değil, ülkeler arasında da geçerlidir. Kapitalist ülkeler arasındaki anlaşmalara, bu ülkelerin finans - kapitalleri arasındaki bitmek tükenmek bilmeyen savaşın geçici ateş kesmeleri gözüyle bakılabilir...

Ekonomik savaş tek başına hiç bir çözüm getiremez. Bu nedenle her kapitalist ülkedeki finans kapital gurubu, devlet mekanizmasını zorlıyarak gümrük vergileriyle, kotalarla, tercihli ticaret anlaşmalarıyla kendini diğer ülkelerdeki rakip finans kapitallerine karşı korur ve devleti sonunda savaşa sürükleyerek bu rakipleri kısa bir süre için de olsa bertaraf etmeğe çalışır.

Her iki dünya savaşı da kapitalist ülkelerde, sermayenin finans - kapital gurupları elinde toplanmasının, yoğunlaşmasının sonucudur. Üretim ve sermayenin bir yerde toplanması gibi tamamen ekonomik bir süreç, sonunda her toplum için bir felâket olan dünya savaşlarına yol açar.

Marksizm sırf barış için barış taraftarı olan bir dünya görüşü değildir. Özgürlükleri için çarpışan sömürge halklarına karşı açılan emperyalist savaşları lânetler; çünkü bu savaşlar insanlığın gelişmesini yavaşlatır. Marksizme göre bu savaşlar haksız olan savaşlardır. Fakat geri kalmış ülkeler halkları tarafından özgürlüklerine kavuşmak yada emperyalist saldırıyı önlemek amacıyla açılmış savaşlar, haklı savaşlardır. Ancak bu savaşların sömürülen dünya halklarının zaferiyle sonuç-

lanmasından sonra, nedenleriyle birlikte savaşlar da ebediyen ortadan kalkacaktır.

Emperyalist bir ülkenin hükümeti finans kapital guruplarından aldığı emirler gereğince haksız bir savaş açtığında, bu ülkedeki emekçiler bu emperyalist savaşı durdurmak amacıyla ellerinden gelen herşeyi yapmağa çalışmalı, emperyalist savaşı önlemelidir.

Düşman emperyalist guruplar arasındaki mücadele, bu ülkelerdeki yaşama koşullarını daha da zorlaştırır. Teknik gelişimler, örneğin emeğin yerini alan makineler, otomasyon, üretim hızını arttırdığı gibi işsizliğe de sebep olur. Yeni pazarları elde etmek yada elde bulunanları koruyabilmek maksadıyla üretim masraflarını azaltmak gerekince ilk olarak işçi ücretleri düşürülür. Büyük monopoller tarım ürünleri için verdikleri fiyatları azaltırlar. Kamu hizmetleri, (sağlık, eğitim, v.b.) tamamen unutulur ve toplumun üretim gücü silâh yapımında, harp hazırlıklarında kullanılır. Ekonomik buhranların süresi ve şiddeti artar. İki dünya savaşı arasında durum tıpkı böyleydi...

Bu nedenlerle, sınıf kavgasıyla sömürge halklarının emperyalistlere karşı açtıkları özgürlük savaşları günden güne şiddetlenir. Kapitalizmin emperyalist aşaması sadece bir savaşlar dönemi değil aynı zamanda bir devrimler dönemidir de...

Kapitalizmin emperyalist aşamasının, Lenin tarafından belirtilmiş önemli bir özelliği daha vardır. Emperyalist ülkelerdeki tekel guruplarının geri kalmış ülkelerin sömürülmesiyle elde ettikleri kârlar, alışılmış kârların çok üzerindedir. Bunun nedenleri, kısmen bu ülkelerdeki halkların yaşama standartlarının düşük oluşu, kısmen emperyalist-

ler tarafından bu emekçilerin en korkunç şartlarda çalıştırılmaları ve en son olarak da sanayi ürünlerinin el ürünleriyle değişimde çok avantajlı durumda bulunmalarıdır. Burada söz konusu olan para değil, gerçek ürünlerdir. Daha önce, bir ürünün mübadele değerinin bu ürünün üretilmesi için gerekli olan ortalama çalışma süresiyle tayin edildiğini belirtmiştik. İngiltere'de bir metre kumaşın makineyle üretilmesi için toplumsal bakımdan gerekli olan ortalama çalışma süresi, aynı kumaşın el tezgâhlarında dokunulması için gereken zamanın onda biri, yirmide biri olabilir. Fakat makineyle dokunmuş olan bu kumaş Hindistan'a sokulacak olursa, Hindistan'da aynı cinsteki bir metre elle dokunmuş kumaşın mübadele değerine sahip olacaktır. Diğer bir deyişle aynı kumaş Hindistan'da İngiltere'dekinden çok daha yüksek bir mübadele değeriyle işlem görecektir. Bu yüksek mübadele değerine eşit olan hammadde ve diğer Hindistan ürünleri İngiltere'ye getirilip satıldıklarında, aynı kumaşın doğrudan doğruya İngiltere'de satılmasından elde olunacak kârdan çok daha fazla bir kâr kapitalistlerin eline geçecektir. Hattâ İngiltere ile Hindistan'da aynı dokuma makineleri kullanılsa dahi, İngiltere'deki emeğin daha vasıflı oluşu yüzünden sonuç değişmeyecektir. Sadece kumaş sanayiinde değil, bütün diğer ürünlerle de aynı şekilde **«fazla kâr»** sağlanacağından, finans kapital guruplarının elinde muazzam servetler birikecektir. Ellerman'ın 40 milyon sterlinlik, Yule'nin 20 milyon sterlinlik servetlerinin kaynağı bu fazla kârlardır.

Geri kamış ülke halklarının istismarıyla elde olunan bu fazla kârların ileri kapitalist ülkelerdeki işçi hareketleri üzerindeki etkisi büyüktür. Marx,

dünyada makineyle yapılmış ürünleri ilk olarak satan İngiliz kapitalistlerinin, İngiliz işçi sınıfından özellikle bu sınıfın üst tabakalarından gelen talepleri bir dereceye kadar da olsa tatmin edebildiğini göstermiş ve örneğin tecrübeli makinistlerle pamuk işçilerinin diğer ülkelerdeki işçilerden daha iyi yaşama imkânlarına sahip olduklarına dikkati çekmişti. Bu yüzden İngiliz işçilerinin yukarı tabakaları, geri kalmış ülke halklarının kapitalistler tarafından sömürülmesinin kendi yararlarına olduğuna inanmışlardı. Lenin, emperyalist aşamaya varmış her kapitalist ülkede aynı yozlaşmanın yer aldığını ve izafi olarak imtiyazlı durumda bulunan işçilerin ve özellikle bu işçilerin liderlerinin giderek **«fırsatçı»** özellikler kazandıklarını gösterdi. Öyle ki, bu işçi liderleri, kendi ülkelerinde sürünmekte olan işçi çoğunluğunu bir yana bırakıp, sadece kendi bölümlerinin çıkarlarıyla ilgilenmeğe, işçilerin bir bütün halinde savaşmaları gerektiğini inkâr etmeğe başladılar. Emperyalist aşamanın güçlenmesiyle birlikte bu eğilim, bu yozlaşma da büyüdü. Sonunda kapitalist ülkelerden çoğunda işçi liderleriyle sosyalist liderler kendi ülkelerindeki finans - kapitalin emperyalist politikasını açıkça desteklediler.

Emekçilerin siyasi partilerindeki liderlerle sendika liderlerinin bu **«fırsatçı»** eylemleri yüzünden, 1914 - 1918 savaşından sonra marksist görüşlere sadık ve işçileri bu görüşlere çekmeğe, çalışan yeni partiler kuruldu.

Kapitalizmin emperyalist aşamasında, geri kalmış ülkelerle sömürge halklarının özgürlük savaşları büyür, güçlenir ve yaygınlaşır. Geri kalmış bir ülkenin zaptından sonra kapitalist ilişkiler eski

üretim şeklini yok eder ve pek çok kişinin yaşama imkânlarını ortadan kaldırır. Örneğin, Lancashire tekstil fabrikalarının rekabeti Hindistan'da el tezgâhlarında kumaş dokuyanları sonunda yeniden toprak üzerinde çalışmağa zorladı. Bu zorlamayla toprak üzerinde zaten çok sıkışık bir şekilde yaşıyan zavallıların sayısı daha da arttı. Yine emperyalist aşamada, sömürge halklarından alınan vergilerin artırılmasıyla, verilen borçların faizleri zorla alındığı gibi, askeri ve sivil idarenin masrafları da karşılanır. Bir yandan toprak üzerindeki sıkışmanın artması, öbür yandan kapitalist tekellerin geri kalmış ülke ürünlerinin fiyatlarını düşürmesi yüzünden sonunda köylü hareketleri, köylü isyanları patlak verir. Ayrıca şehirlerde sanayi üretimi en korkunç şartlar altında yaptırtılır, işçi sınıfının örgütlenmesi engellenir ve mümkünse kuvvet kullanılarak önlenir. Orta sınıflar, özellikle aydınlar (intelligentsia), emperyalist idarenin boğucu bağlarını gün geçtikçe kavramağa başlarlar. Millî kapitalistler kendileri için bir yükselme imkânı olmadığını görürler. Böylece bağımsızlık için büyük çapta bir mücadele başlar. Bu süreç, değişik koşullar altında da olsa, her geri kalmış ülkede yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana bu millî kurtuluş savaşları büyük gelişmeler kaydetmiştir.

Marksistlere göre, bütün bu savaşlar, kapitalist istismarın kaçınılmaz sonuçlarıdır ve emperyalistlerin yokedilmelerine kadar sürecektir. Bu yüzden Marksistler, bütün dünya üzerinde emperyalizmin boyunduruğundaki geri kalmış ülkelerin halklarıyla kader ve eylem birliği yapar ve ortak düşmanları emperyalizme karşı dünya emekçileriyle birlikte savaşırlar. Büyük kapitalist ülkelerdeki fi-

nans - kapital gurupları arasındaki mücadelenin sonucu olan Birinci Dünya Savaşı, aynı zamanda kapitalizmin ilk **«genel ekonomik buhranı»**ydı. O zamandan bu yana dünya iki ayrı kampa bölündü: Bir kampta günden güne güçlenen ve etkileri artan sosyalist ülkeler, öbür kamptaysa çelişmelerin siyasi ve ekonomik temellerini sürekli olarak yediği, aşındırdığı emperyalist aşamadaki kapitalist ülkeler...

5 | Sınıf Mücadeleleri ve Devlet

İkinci bölümde Marx'ın sınıf mücadelesi hakkındaki genel görüşü açıklanmıştı. Bu görüşe göre, sınıf kavgaları, toplumu sınıflara bölen bir üretim şeklinin kaçınılmaz sonucudur. Bu sınıflardan birisi doğrudan doğruya üretimde bulunan bir sınıf (esir, serf yada ücretli-işçi), diğeriyse (esir sahibi, toprak ağası ya da kapitalist işveren) ilk sınıfın ürünlerinden bir kısmına hiç çalışmadan sahip çıkan sınıftır. Fakat her dönemde bu sınıfların yanında diğer sınıflar da mevcuttur. Geri bırakılmış ülkelerde (sömürge yada yarı sömürge) serflerden büyük farkı olmıyan köylülerle feodal toprak ağaları, gelişmeğe çalışan bir kapitalist sınıf, dış kapitalistler ve büyüyen bir emekçi sınıfı vardır...

Sınıflar arasındaki mücadele, toplumları daha üstün bir üretim aşamasına götürür. Bir devrim başarıya ulaşır ulaşmaz, daha üstün üretim şekli gerçekleştirilir yada daha yaygın hale sokulur. Örneğin kapitalizmin daha ileriye gitmesi, İngiltere'de Cromwell Devrimi ve bunu 1688 yılında izleyen «Şanlı Devrim» (Glorious Revolution) le mümkün

oldu. Aynı aşamaya Fransa'da 1789 yılındaki «Büyük Devrim»le, yine bu devrimi izleyen diğer burjuva devrimlerinden sonra varılabildi.

Gerçekleri genel deyimlerle açıklamak kendisini tatmin etmediği için, Marx, yaşadığı dönemdeki mücadeleleri yakından izleyerek, sınıflar arasındaki mücadelenin kanunlarını bulup ortaya koymak istedi. Marx bu mücadelelerin teknik bakımdan nasıl yürütüldükleriyle değil, toplumsal gelişimleri doğuran sınıf kuvvetleriyle ilgilenmekteydi. Devrimleri yöneten bu sınıf kuvvetleri, yeni bir üretim düzeninin de ortaya çıkmasına sebep oluyordu. Özellikle 1848 yılında Avrupa'nın bir çok ülkelerinde yer alan devrimleri inceleyen Marx, bu devrimlerin genel ve ortak özellikleri olduğunu da gösterdi.

Peki, devrimlerin genel özellikleri, diğer bir deyişle kanunları nelerdir?

Her şeyden önce, devrim mücadelesi, yeni üretim düzeni içerisinde egemen olacak sınıf tarafından yürütülür. Fakat bu sınıf hiçbir zaman yalnız değildir. Örneğin, 1789 Fransız devriminde başı çeken kapitalist sınıfının yanı başında feodal düzenin üretici sınıfı, yani köylüler; ayrıca küçük esnaf, bağımsız sanatkârlar ve gelecekteki emekçi sınıfının yeni yeni beliren tohumları da yer almışlardı. Çıkarları birbirinden ayrı olan bütün bu değişik sınıfların kapitalistlerin yanında yer alışlarının nedeni, feodal düzendeki baskı, adaletsizlik ve sefalete artık dayanamamalarıydı.

Marx'ın bu buluşu sonradan ortaya çıkan olaylarla da doğrulanmıştır. Eski bir egemen sınıfı devirmeyi gaye almış her gerçek devrim, sadece devrimin başarıyla sonuçlanması halinde egemenliği ele geçirecek sınıfın değil, eski düzen sırasında sömürü-

len, ezilen bütün diğer sınıfların da devrimidir. Tarihsel gelişimin belirli bir aşamasında devrim, feodal monarşiyle toprak ağalarına karşı kapitalist sınıf tarafından yönetildi. Fakat emekçi sınıfın gelişmesi, güçlenmesiyle beraber devrimlerin önderliği de bu sınıfın eline geçecekti. Tarih göstermektedir ki, her devrimde değişik sınıflar ortak düşmanlarına karşı kader ve eylem birliği yaparlar. Yeni olan, toprak ağalarıyla kapitalistlere karşı açılan devrimde önderlik, emekçi sınıfının elinde olacaktır.

Yeni bir sınıfı egemen kılarak bu sınıf vasıtasıyla yeni bir üretim düzeni kurduran devrimler, sınıflar arasındaki sürekli mücadelelerin zirve noktalarıdırlar. Sanayi kapitalizmin başlangıcında, sınıflar arasındaki çatışmalar dağınıktı. Örneğin, sadece ücret yada fabrikadaki çalışma koşullarını konu alan çatışmalardır bunlar. **«Fakat sanayiin gelişmesiyle birlikte, proleterya da yalnız sayıca büyümekle kalmaz, daha büyük kitleler halinde yoğunlaşır, gücü günden güne büyür ve kendi gücünün giderek bilincine varır».** İşçiler sendikalar halinde örgütlenirler. Sendikalar sınıf mücadelesini dağınık olmaktan kurtarıp, ülke çapında bir mücadele haline getirirler. Ayrıca emekçilerin tüketici olarak çıkarlarını korumak üzere kooperatifler kurulur. En sonunda da emekçiler kendi siyasî partilerini kurarlar. Bu siyasî parti emekçileri temsil ettiği gibi, emekçi sınıfının mücadelesine önderlik eder.

Emekçilerin bu sınıf mücadelesi nasıl yürütülmelidir? Marx'a göre, emekçi partisinin amacı, emekçi sınıfını örgütlemek ve böylece emekçi sınıfının yönetiminde yeni bir üretim düzenini, diğer bir deyişle **sosyalizmi** gerçekleştirmektir.

Hazırlık sürecinde emekçi sınıfı tarafından kurulmuş örgütlerin hepsinin, özellikle sendikaların geliştirilmesine çalışılır ki, emekçi sınıfının gücü arttığı gibi, bu gücün bilincine de varılsın. Ayrıca emekçilerin günlük mücadelelerine her bakımdan yardım edilir, emekçilerin daha fazla ücret, daha iyi çalışma koşulları gibi istekleri tamamen desteklenir. Bu günlük mücadelelerle emekçilerin hiç olmazsa bir kısmı eskisinden daha iyi koşullarda çalışmağa başlarlar. **«Fakat bu mücadelelerin esas meyvası, bu küçük kazançlar değil, emekçiler arasındaki dayanışma ve birliğin günden güne büyümesidir.»** Bazı eleştiricilere göre, Marx'ın yukardaki sözleri, marksistlerin kapitalist toplumlardaki emekçilerin yaşantılarını daha iyiye götürmekle ilgilenmedikleri, devrimden başka bir şey düşünmedikleri anlamına gelmektedir. Bu düşünce tamamen yanlıştır. Marx ve marksistler, emekçilerin yaşamlarının daha iyiye gitmesi için bütün hayatlarınca savaşmışlardır, savaşmaktadırlar. Marx'ın demek istediği şuydu: Günlük mücadele içerisinde elde olunan kazançların hiçbirisi garantiye alınmış değildi, bu kazançları tanımasına rağmen, kapitalizm varlığını koruyabiliyordu. Fakat uzun bir süreç içerisinde bu kazançlar, emekçi sınıfının güçlenip kapitalizme son vermelerine yardımcı olacaktı. Çünkü bu günlük mücadeleler içerisinde emekçiler kendilerinin ayrı bir sınıf olduğunun bilincine varacaklardı; çıkarları kapitalist sınıfının çıkarlarıyla taban tabana zıt, sömürülen bir sınıf olduklarının bilincine... Emekçilerin siyasî partisi, bu bilinçlenmeyi hızlandırır ve emekçilere, kapitalist düzen varolduğu sürece bu sınıflararası mücadelenin neden devam etmesi gerektiğini, kapitalizmin emekçi sınıfını na-

sıl kanlı savaşlara ve sefalete sürükleyeceğini açıklar, ve bütün bu azapların, bütün bu sömürünün kapitalist sınıfının egemenliğine son verilmesinden sonra kurulacak yeni bir üretim düzeniyle ortadan kalkacağını gösterir.

Geçmiş tarihin incelenmesiyle, varılan bu genel sonuç, Marx'ın devlet hakkındaki araştırmasıyla doğrulanmaktadır.

Devlete bazan bir meclis olarak bakılır. Fakat Marx göstermiştir ki, devletin tarihsel gelişiminin bu gibi temsilci kurumlarla hemen hiç ilgisi yoktur. Aksine devlet, egemen sınıfın kendi isteklerini halk kitlelerine kabul ettirmek amacıyla kullandığı bir kuvvet aracından başka bir şey değildir. İlkel toplumlarda devlet diye bir şey yoktu. Fakat toplumların sınıflara bölünmesinden sonra, egemen sınıflar imtiyazlarını ancak kendileri tarafından kontrol edilen silâhlı bir kuvvetle koruyabileceklerini kavradılar. **«Bu kuvvet her devlet içerisinde mevcuttur. Sadece silâhlı kuvvetler halinde değil, hapishaneler ve tüm baskı kurumları halinde de...»** (Engels).

Bu kuvvetin görevi, mevcut düzenin olduğu gibi kalmasını sağlamaktır. Böylelikle sınıf bölünmeleriyle birlikte egemen sınıfın imtiyazları da olduğu gibi kalacaktır. Bu nedenle, devlete kanun ve nizamı sağlayan sınıflar üstü, tarafsız bir kurummuş gibi bakılır. Oysa, mevcut kanun ve nizamların korunması egemen sınıfın imtiyazlarının korunmasından başka bir şey değildir. Devlet mevcut düzeni değiştirmeyi gaye edinmiş her hamleye karşı çıkar. **«fesatçılar»** tevkif edilir, **«tehlikeli»** kitaplar toplatılır. Sömürüye karşı olan hareketler belirli bir güce varıncaya kadar bunlara karşı görünüşte kanunî olan

yollar kullanılır. Fakat bu hareketler bütün topluma yayılma eğilimi göstermeğe başlayınca polis kuvvetleri ve gerektiğinde silahlı kuvvetler bile kullanılır. İşte devlet, egemen sınıfın çıkarlarını, imtiyazlarını silah gücüyle ve kuvvetle koruyan bir araçtır.

Devlet mekanizmasını kim kontrol eder? Parlamento yada diğer temsilci kurumlar mı? Bu temsilci kurumlar ve parlamento egemen sınıfın temsilciliğini yaptıkları sürece, devlet mekanizmasını kontrol altında tuttukları izlenimini verirler. Fakat parlamentoda diğer sınıfların temsilcileri de bulunur ve özellikle bu temsilciler egemen sınıfın çıkarlarını azaltan kanunlar çıkartmağa çalışırlarsa, o zaman parlamentonun devlet mekanizmasını zerre kadar kontrol etmediği de gün gibi açığa çıkar. Tarihte egemen sınıfın çıkarlarına zıt kanunlar çıkarmağa çalışmış bir çok meclis vardır. Fakat bu meclislerin hepsi de ya kapatılmışlar yada egemen sınıfların emriyle hareket eden silahlı kuvvetler vasıtasıyla dağıtılmışlardır.

Marx'ın tarihî incelemesi sonunda vardığı bu sonuçları zamanımızdaki olaylar da doğrulamaktadır. Avrupanın birçok ülkesinde egemen sınıflar, parlamentoda kendi çıkarlarının tehlikeye düştüğünü kavrar kavramaz, silah gücüyle bu temsilci kurumları kapatıp, faşizmde karar kılmışlardır. Faşizmin yeni bir devlet şekli oluşu, marksist analizde hiçbir değişiklik gerektirmez. 1936 yılında İspanyadaki Franco isyanı anayasaya uygun olarak seçilmiş kanunî bir meclisin, bir hükümetin egemen sınıfların silahlı kuvvetleri karşısında hiçbir şey yapamıyacağını bütün dünyaya göstermiştir.

Egemen sınıflar, görünüşte parlamento tarafın-

dan kontrol edilmesine rağmen, silahlı kuvvetleri ve devlet mekanizmasını kendi mutlak hakimiyetleri altında ne şekilde tutabiliyorlar?. Bu sorunun cevabı devlet mekanizmasının yapısında gizlidir. Her ülkede silahlı kuvvetlerin, adlî ve idarî mekanizmanın yüksek kademelerinde daima egemen sınıfların üyeleri yada sadık uşakları bulunmaktadır. Egemen sınıf bunu tayinler ve terfilerle gerçekleştirir. Temsilci kurumlardaki demokrasi ne kadar ileriye gitmiş olursa olsun, gerçekler açıkça göstermektedir ki, devlet mekanizmasının çekirdeği daima egemen sınıfların kontrolunda kalmaktadır. Önemli bir toplumsal gelişim ortaya çıkıncaya kadar, devlet mekanizmasının demokratik parlamentodan bağımsız olduğu gerçeği gizli kalır. Fakat, egemen sınıfın çıkarları tehlikeye düştüğü zaman, İngiltere gibi asırlık demokratik gelenekleri olan bir ülkede bile, parlamentodan geçen kanunlara karşı silah kuvveti kullanılır. Örneğin 1914 yılında Curragh'de subayların hükümetin emirlerini dinlemiyerek, isyana başvurmaları...

Demek ki, devlet mekanizması **status quo**'yu (mevcut düzeni) olduğu gibi koruduğu sürece, daha ileri aşamadaki bir üretim düzenini gerçekleştirmek imkânsızdır. Bu durumda temsilci kurumlarının ve parlamentonun durumu ne olursa olsun, devlet mekanizmasının da değiştirilmesi gereklidir.

Marx, demokratik kurumları daima savunmuştur. Çünkü, Marx bu kurumları sınıf mücadelesinin yapıldığı alanlardan birisi olarak görmekteydi. İşte bu yüzdendir ki, Marx geçen yüzyılda Avrupa'da bulunan otokratik hükümetleri devirerek parlamenter demokrasiyi gerçekleştirecek savaşların önemi üzerinde durmuş, ayrıca bu gibi hükümetlerin dev-

rildiği yerlerdeki demokratik hakların daha da genişletilmesi gerektiğini belirtmişti. Bununla beraber, yukarda açıklanan anlamda, devlet mekanizması gene de egemen sınıfların kontrolu altında kaldığı sürece, demokrasi ne güven altındaydı ne de etkili olabilirdi. Bu yüzden emekçi sınıf devlet mekanizmasını değiştirinceye kadar gerçek zaferden söz açılamazdı. Ancak, emekçi sınıf egemen duruma geldiği zaman demokrasinin gerçek bir anlamı olabilirdi. Diğer bir deyişle, kapitalist devlet mekanizması değiştirilmeden, emekçilerin kendi isteklerini gerçekleştirmelerine imkân yoktur.

Fakat eski egemen sınıfın kontrolundaki devlet mekanizmasını değiştirmek de yeterli değildir. Marx, emekçi sınıfının kendi devlet mekanizmasını kurması gerektiğini ileriye sürmektedir. Bu devlet mekanizmasından Marx'ın anladığı, kapitalist sınıfının topyekûn yenilgisi ve yeni düzenin iç ve dış saldırılara karşı savunulması için kullanılacak **«merkezî bir kuvvet»**tir.

Bundan başka emekçi sınıfı kendi hükümetini de kuracaktır. Bu hükümetin şekli ve özellikleri bundan önceki hükümetlerden çok farklı olacaktır. Çünkü emekçilerin hükümetinin amaçları da farklıdır. Marx bu kanıya 1871 yılındaki Paris Komün'ünden sonra vardı. Bu Komün'ün özellikleri şunlardır: Hem kanun yapma, hem de yönetme yetkileri aynı organda toplanmaktaydı. Komün'ün üyeleri seçmenler tarafından istedikleri anda değiştirilebilirlerdi. Kamu hizmetlerinde çalışanlar bir işçiden fazla ücret alamazlardı. Yargıçları halk seçiyordu ve yine halkın isteğine bağlı olarak bu yargıçlar da değiştirilebiliyordu. Eski ordunun yerini, çoğunluğunu emekçilerin teşkil ettiği bir

«Millî Muhafız» teşkilâtı almıştı. Bütün bu değişikliklerin nedeni, devlet mekanizmasını ve yönetici kuvvetleri emekçi sınıfın hizmetine sokmak, bu sınıfın kontrolu altında tutmaktı. Bu yeni devlet şekli, **«demokrasi savaşının kazanılması»** ve halkın kendi kaderini kendi ellerine alabilmesi anlamına gelmekteydi.

Bununla beraber, Engels, Paris Komünü'ne **«Proleteryanın Diktatörlüğü»** adını verdi. Yukarda komünün demokrasi savaşının kazanılması anlamına geldiğini ve halkın demokratik haklarının muazzam ölçüde arttığını belirttiğimize göre, Engels'in sözleriyle çelişki halinde miyiz? Hayır. Burada aynı gerçeğin iki ayrı yönü belirtilmektedir. Halk çoğunluğunun isteklerini gerçekleştirmek üzere yeni ve gerçekten demokratik bir devlet mekanizması kuruldu, fakat bu isteklerin yerine gelebilmesi, ancak malî sabotajdan silahlı direnmeye kadar her metodu kullanan eski egemen sınıfların, yani istismarcı bir azınlığın yenilmesiyle mümkündü. Bunun için emekçi sınıfının diktatörlüğü gerekliydi...

Daha sonraki emekçi devrimleri, Marx'la Engels'in 1871 Komünü'nden çıkardıkları sonuçların ne kadar doğru olduğunu göstermiştir. 1905 yılında Rusya'daki devrimde, emekçi sınıfının delegeleri tarafından meclisler (sovyetler) kuruldu. Bu meclislerin amacı Çar'a karşı olan savaşı örgütlemek ve yönetmekti. 1917 Mart devriminde de aynı meclisler ortaya çıktı. Lenin, Paris Komünü'nden beri emekçi sınıfının büyük gelişmeler geçirdiğini ve delegeleri önce sadece fabrika işçilerinden teşekkül eden, bir süre sonra da köylülerle askerlerin delegelerini de kapsıyan bu meclislerin yeni devletin temeli olduğunu gördü. Bu delegeler (temsilciler)

kendi seçmenleri tarafından istenildiği anda değiştirilebiliyorlardı. Böylelikle kapitalistlerin temsilciler üzerindeki etkisi ortadan kalkıyor ve delegeler sadece emekçi sınıfının isteklerini temsil ediyorlardı. Fakat bu ileri aşamayı yoketmek için ellerinden gelen her şeyi yapan eski istismarcı sınıflar tamamen kontrol altına alınıncaya kadar emekçi sınıfının diktatörlüğü de şarttı.

Emekçi sınıfının iktidara gelmesi, görüldüğü gibi eski egemen sınıfların ortadan kalkmaları anlamına gelmemektedir. Bu eski egemen sınıflar, diğer ülkelerdeki egemen sınıflarla işbirliği yapıp emekçi devletine karşı çarpışacak ordular kurarlar. 1871 Paris Komünü bu şekilde yenilgiye uğratılmıştır. Almanlar savaşta almış oldukları binlerce Fransız esirini serbest bırakarak bu esirleri Versailles'daki karşı devrimcilerin yardımına yollamışlardı. Böylece karşı-devrimci ordu Paris'i ele geçirmeğe muvaffak olmuştu. Paris'in düşmesinden sonra Komünde yer almış, yada desteklemiş binlerce kişi boğazlandı. Aynı şekilde 1918-1920 yılları arasında Sovyet Hükümeti de sadece Çar'ı destekleyenlerin ordularıyla değil, istilâ kuvvetleriyle de, (İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri) çarpışmak zorunda kaldı. İkinci Dünya Savaşı'nda Rusya, Nazi kuvvetleri tarafından işgal edildi. Görülüyor ki, tarih Marx'ı haklı çıkarmaktadır: Egemenliği ele geçirdikten sonra emekçi sınıfı kendisini iç ve dış düşmanlara karşı koruyabilmek ve sosyalist düzenin temellerini atabilmek için, devlet mekanizmasını mutlak kontrolü altında tutmak zorundadır...

1871 Paris Komünü ve 1917 yılında kurulmuş olan Sovyet Devleti, emekçi sınıfı devletinin tarihte-

ki ilk örnekleriydiler. İkinci Dünya Savaşının sonunda, güçlenmiş emekçi akımlarıyla yine güçlü bir Sovyet devletinin varlığı sosyalizme yeni geçişleri ve yeni biçimlerde emekçi devletlerinin kurulmasını mümkün kıldı. Bu gelişimleri son bölümde etraflı bir şekilde inceleyeceğiz.

Marx'ın sosyalizm ve sosyalizmin ileri aşaması ile neleri kasdetmiş olduğu VI. bölümde açıklanmaktadır. Fakat sınıf kavgası ve devlet konusunu bırakmadan önce, Marx'a göre, bu kavgaların ve devletin genel olarak sonunda ne şekil alacaklarını belirtmemiz gerekmektedir. Toplumların üretim sürecinde çıkarları birbirine zıt sınıflara bölünmeleri yüzünden sınıf kavgaları ve sonunda egemen sınıfın çıkarılarını korumak üzere zorunlu olarak devlet mekanizması ortaya çıkmaktadır. Fakat emekçi sınıfı iktidarı ele geçirir geçirmez sınıfsal bölünmeleri teker teker ortadan kaldırmağa koyulur, başkalarının emeğiyle yaşıyan istismarcı sınıfların bulunmadığı yeni bir üretim düzeni kurmağa başlar, böylece herkesin toplum içerisinde bir bütün halinde üretimde bulunduğu sınıfsız bir toplumun temelleri atılır. Bu sürecin bütün dünya üzerinde sona ermesinden sonra, sınıf bölünmeleri ortadan kalkmış olacağı için sınıf kavgaları da olmayacaktır. Sınıf kavgalarının kalkmasıyla, belirli bir sınıfın egemenliğini diğer sınıflara kabul ettirmesi gibi bir durum da olmayacağından, devlete de artık ihtiyaç duyulmayacaktır. Marx'ın deyimiyle devlet **«eriyip gidecektir»** Merkezî idare mekanizması sadece üretim ve dağıtımda kullanılacaktır. Engels bu aşamayı şu şekilde anlatmaktadır: **«Bireylerin hayatına hükmeden hükümetin yerini, sadece tablata ve üretim sürecine hükmeden bir yönetim alacaktır.»**

6 | Sosyalist Toplum

Kapitalizmden sonra gelecek yeni toplum düzeninin etraflı bir açıklamasına, Marx'ın yazılarının hiçbirinde rastlamak mümkün değildir. Marx daha önceki yazarlar gibi **«Ütopya»**lar yazmamıştır. Bu ütopyalarda toplumun en belirli kötülükleri keyfi olarak kaldırılır ve bu kötülüklerin bulunmaması halinde toplumun ne mükemmel olacağı tasavvur edilirdi. Böyle nazariyeler yerine, Marx, toplumların gelişim kanunlarından yeni toplumun ana özelliklerini genel hatlarıyla çıkarmağa ve bu yeni toplumun hangi yönde gelişeceğini belirtmeğe muvaffak olmuştur.

Marx'ın ortaya koyduğu en önemli nokta şuydu: Yeni toplum gökten zembille inmeyecekti, dolayısıyla kendi temelleri üzerinde kurulmuş bir sosyalist toplumdan söz açmanın hiç anlamı yoktu. Aklımıza gelen en iyi özellikleri keyfi bir şekilde bir araya getirip, bir hiçten sosyalist toplum yaratamazdık. Böyle bir çözüm yolu bilimsel olmayacağı gibi, gerçeklerle uyuşmasına da imkân yoktu.

Bütün bunların aksine, daha önceki bütün toplum biçimleri gibi, gerçek bir sosyalist toplum da, ancak, kendisinden evvelki toplum biçiminin etkisi altında kalacaktı; başka bir deyişle **«kapitalist toplumdan henüz doğuyor, dolayısıyla rahminden çıktığı eski toplum düzeninden ekonomik, ahlâkî ve zihnî doğum izleri de taşıyor»** olacaktı...

Esasında da, kapitalist toplum içindeki gelişimler sosyalizmin gelişini hazırlar ve bu değişimin özelliklerini belirler. Kapitalizmde üretim giderek toplumsal özellikler kazanır, diğer bir deyişle herhangi bir şeyin üretiminde yer alan kişilerin sayısı devamlı olarak artar, hammaddelerin tamamlanmış ürünlere dönüşümü sürecinde çok büyük sayıda insan grupları birbirleriyle üretim ilişkileri kurarlar. Bu kişiler arasındaki bağlılık kuvvetlenir, kapitalist üretim düzeni tarafından ortadan kaldırılan feodal ilişkilerin yerini daha yaygın, daha kuvvetli ilişkiler alır. Bu ilişkiler o kadar yaygınlaşır ki, her bireyin hayatı bütün toplumsal değişimlere doğrudan doğruya bağlı hale gelir.

Kapitalist üretim düzeninde üretimin giderek toplumsallaşmasına, yani üretimin bir ortak çalışmanın sonucu olmasına rağmen, ürünler toplumun değil, bir kişinin yada bir topluluğundur. O halde sosyalist bir toplumun kuruluşunda ilk adım, üretimi o şekilde düzenlemektir ki, sonunda ürünler toplumun malı olsun, bu üretimden yararlanan gene toplum olsun. Bu, ancak, toplumun üretim araçlarına sahip olmasıyla mümkündür, yani fabrikalar, madenler, gemiler, makineler, v.b. kapitalizmde olduğu gibi kişilerin değil, toplumun mülkü olmalıdır.

Fakat bu üretim araçlarının sosyalleştirilmesinde, yeni toplumun eski toplumdan miras olarak aldı-

ğı özelliklerin büyük etkisi vardır. Sosyalleştirilmeğe tam olarak hazır bulunan işletmeler genellikle büyük işletmelerdir. Kapitalist gelişim bu işletmeleri sosyalleştirilmeğe çok uygun bir hale sokmuştur. Bu büyük işletmelerde işletme sahipleri genellikle üretim sürecinin tamamen dışındadırlar. Bu kişileri işletmeye bağlıyan tek bağ, hisse senetleri üzerinde kazandıkları faizden ibarettir. Üretim işçiler ve aylıklı idareciler tarafından yürütülür. Dolayısıyla bu gibi büyük işletmeler derhal sosyalleştirilebilirler. Fakat, küçük sanayi kapitalistleri, küçük tüccarlar ve perakendecilerle küçük çiftçilerin elindeki işletmelerin sosyalleştirilmeleri bu kadar kolay değildir. Çünkü bu gibi küçük işletmelerin yönetilmesinde ve ayrıca üretimde, işletme sahiplerinin de önemli bir rolü vardır. Örneğin, İngiltere'de, büyük şirketlere sahip olan bir kaç yüz kişiye karşılık, böyle küçük işletmelere sahip olan kişilerin sayısı yüzbinlere varmaktadır. Diğer ülkelerde de durum aşağı yukarı aynıdır. Özellikle kapitalist tarım şeklinin tam olarak gelişmediği ve köylülerin toplam nüfusun büyük bir kısmını teşkil ettiği ülkelerde bu sosyalleştirme işlemi daha da güçtür. Birbirlerinden ayrı binlerce üretim ve dağıtım birimlerinin merkezî yönetimi pratik olarak imkânsızdır. Ayrıca bu gibi küçük işletme sahiplerinin mülklerinin ellerinden alınarak, küçük işletmelerin birdenbire devletleştirilmelerinin önemli toplumsal ve politik sakıncaları da vardır.

Soruna toplumsal olarak bakarsak görürüz ki, bu küçük işletme sahipleriyle aileleri üretimin büyük bir kısmını kendileri yapmaktadırlar. Bu gibi kişilerin çalışma koşulları büyük monopollerin koydukları engellerle sınırlanmıştır. Başka deyişle bu kişiler, zenginliğin egemen olduğu bütün toplumlarda-

ki **«küçük adam»**ların güçlükleriyle karşı karşıyadırlar. Dolayısıyla, her ne kadar çoğunun bireysel ve kapitalist bir hayat görüşü varsa da toplumun sosyalist bir dönüşümünden yararlanacakları da muhakkaktır. Esas sorun, bu dönüşümü o şekilde gerçekleştirmektir ki, **«küçük adam»**lar da bu dönüşümden yararlansınlar, ayrıca yararlandıklarına da gerçekten inansınlar ve böylece, bu sosyalist dönüşümü de her bakımdan destekleyebilsinler.

Bu konuda atılması gereken ilk adımlar nelerdir? Tarım alanındaki küçük üreticilerle ilgili olarak Engels şöyle yazmıştı: **«Herşeyden önce görevimiz bu alandaki bireysel üretimi kooperatif şeklindeki üretime ve bireysel mülkiyeti de kooperatif mülkiyete dönüştürmektir. Bunu zor kullanarak değil, örnek göstererek ve bu maksatla toplumsal yardımlarda bulunarak yapmalıyız.»**

Sovyetler Birliği'nde ve sosyalizmi kurmakta olan diğer ülkelerde, tarımdaki bu kooperatif üretim ve mülkiyet şekli teşvik olunmuş ve uygulanmıştır. Büyük çaptaki çiftçiliğin ve modern üretim metodlarının üreticilere sağladığı faydaları belirtmek için devlet çiftlikleri ve devlet makine ve traktör istasyonları kullanılmıştır. Ayrıca bireysel üretimden kollektif üretime geçişi kolaylaştırmak amacıyla, değişik şekillerde devlet yardımından yararlanılmıştır. Kollektif üretimde tek bir üretim ünitesi yüzlerce ufak üretim ünitesinin yerini alır, eskiden ufak toprak sahibi olan üreticiler, ortak üretimi öğrenirler, bireysel ve bencil dünya görüşlerinin yerini zamanla toplumcu bir dünya görüşü alır. Ayrıca bu gibi kollektif çiftliklerde eğitim ve diğer sosyal hizmetler de daha kolaydır, böylece bireysel davranışlar bir süre sonra tamamen kaybolur, diğer bir deyişle birey top-

lumsallaşır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde köylüleri bir araya getirmek için çok basit ortak üretim metodları ve biçimleri kullanılmıştır, bu ilkel biçimlerin yerini giderek daha gelişmiş ortak üretim biçimleri almıştır.

Ortak üretim metotları ayrı ayrı üretimde bulunan sanatkârları ve küçük üreticileri bir araya getirmek için de kullanılmıştır. Fakat bu çok dağınık binlerce üretici ve dağıtıcıyı biraraya getirmek sanıldığı kadar kolay değildir. Bu durumda izlenecek yol ne olmalıdır? Sosyalist ülkelerde genellikle kullanılan metod, bir yandan sosyalist üretim işletmelerini kurar ve geliştirirken öbür yandan da, daha iyi fırsatlar sağlamak ve vergi yönünden baskı yapmak suretiyle **«küçük»** üreticileri zamanla bu sosyalist işletmelerin içine almak olmuştur. Bununla beraber Çin'de, bazı büyükçe sınaî ve ticarî işletmeler eski sahiplerinin elinde bırakılmıştır. Çünkü Çin'in koşulları içerisinde bunu yapmak hem mümkün, hem de gerekliydi. Bu kapitalist işletmelerin sosyalist işletmelere dönüşümünde tamamen farklı metodlar kullanılmıştır. Bir defa Çin Halk Cumhuriyeti'nin göstermiş olduğu büyük kalkınmanın ve millî duyguların etkisinde olan Çin kapitalistlerinin bir bölümü sosyalist hükümetle işbirliğini kolaylıkla kabul etmişlerdi. Sosyalist Çin Hükümeti, bu arada, bu dönüşümün nazariyede kalmaması için, kapitalistlerin özel çıkarlarını zorunlu olarak tanımış, gözönünde tutmuştur. Bu dönüşüm sürecinin başlıca aşamaları şunlardı:

1) Hükümet kişilerin elindeki işletmelerle kontrat yapar ve bu işletmelerin ürünlerini evvelden anlaşılmış fiyatlarla satın alır. Bu durumda bazen işlenilecek hammadde, özel teşebbüse devletçe sağlanılır.

2) Belirli işletmelere devlet de ortak olur. Kapitalistler toplam kârdan belirli bir pay alırlar.

3) Bir sanayi yada ticaret dalının tümü devletin ve kapitalistlerin genellikle ortak mülkiyetine geçer. Kapitalistlere mülklerinin toplam değerinin % 5'i tıpkı faiz gibi her yıl ödenir.

4) Devlet işletmelerin tek ve tam sahibi durumundadır.

Bu aşamaların ilkinde işletmelerin idaresi tamamen kapitalistlerin elindedir. İkinci aşamada idarecilik işlemlerinin bir kısmı devletindir. Üçüncü aşamada işletmelerin idaresi tamamen devletin elindedir. Bununla beraber gereğinde her aşamada eski işletme sahipleri bu işletmelerde sorumlu mevkilerde kullanılmaktadır.

İktidar bir kere emekçi sınıfının eline geçtikten ve büyük işletmeler devletleştirildikten sonra (Lenin'in deyişiyle **«Kumanda mevkileri»** emekçilerin olunca), küçük işletmelerin devletleştirilmesi işlemi zamanla ve büyük bir toplumsal sorun yaratmadan başarılabilir. Fakat küçük kapitalist işletmelerin devletleştirilmelerini büyük sosyalist ünitelere dönüşümlerini büyük bir toplumsal sorun yaratmaksızın başarabilmek, aynızamanda anti-sosyalist sınıfların, yani mülkleri ellerinden alınmış büyük işletme sahiplerinin emperyalistlerin yardımıyla silaha, kuvvete başvurup başvurmayacaklarına da bağlıdır.

İlk sosyalist ülke olan Sovyetler Birliği, başlangıçta eski düzeni getirmeğe çalışan iç düşmanlardan başka, ondört kapitalist ülkenin istilâ ordularıyla da uğraşmağa mecbur kalmıştı. Bu istilâ emelleri başarısızlıkla sonuçlanınca kapitalist ülkeler Sovyetler Birliği'ni ekonomik ablukaya almışlar, ayrıca ülke içerisinde sabotajlara başvurmuşlardı. 1941 yılında-

sa Naziler, Sovyetler Birliği'ni istilâya başlamışlardı. Bu durum karşısında, Sovyetler Birliği'nde, sosyalizmi daha sonra kuran diğer ülkelerden daha büyük ölçüde kuvvete dayanmak gerekmişti. Fakat diğer sosyalist dönüşümler, daha az ıstıraplı, ve daha kolay olmuşsa, bunun sebebi, Sovyetler Birliği halkının çok çarpışması, bütün düşmanları yenilgiye uğratması ve çok büyük çaptaki sınaî ve sosyal plânları gerçekleştirerek dünya üzerindeki ilk sosyalist ülkeyi kurmasıdır.

Artık vesikalarla da gösterilmiş bulunmaktadır ki, Stalin'in hayatının son yıllarında kuvvet sadece Sovyetler Birliği'nin tehlikeli düşmanlarına karşı değil, rejime sadık kişilere karşı da kullanılmış ve Çarlık zamanındaki istismarcı düzenden daha demokratik bir düzene geçilmişse de bürokrasiyle birlikte Stalin'in kişisel nüfuzu da çok büyümüştü.

Marx emekçi sınıfının egemen sınıf haline gelmesinden ve böylece **«demokrasi savaşını kazanması»**ndan sözaçtığında, halkların genel olarak daha demokratik bir aşamaya varışlarını kastediyordu. Böylelikle emekçiler eskiden egemen olan mülk sahibi sınıfların kendilerine zorla kabul ettirdikleri yaşama ve çalışma koşullarından da kurtulmuş olacaklardı. Böyle genel bir ilerlemenin Sovyetler Birliği'nde yer almış olduğu bir gerçektir. Hiçbir demokratik geleneği olmıyan Rusya gibi geri kalmış bir ülkede otokratik idarenin yerini demokratik kurumlar ve halk tarafından seçilmiş meclisler almıştır. Halkın büyük bir kısmı bu hamle sonunda bazı alanlarda ileri kapitalist ülkeler halklarının sahip oldukları demokratik haklardan da fazlasına sahip olmuşlardı. Örneğin çalışma ve sosyal hizmetlerin idaresi alanlarında.

Fakat iç ve dış düşmanlar Sovyetler Birliği'ni boğazlamak için fırsat bekler ve ellerinden gelen herşeyi yaparlarken, demokrasinin tam olarak Sovyetler Birliği'nde gelişmesi imkânsızdı. Sovyetler Birliği'nin tıpkı, kapitalistler tarafından kuşatılmış bir kaleye benzediği ve iç sorunların da günden güne daha tehlikeli özellikler kazandığı bu uzun dönemde, güvenlik örgütleri gerekliydi. Ayrıca kuvvetli bir merkezî idareye de ihtiyaç vardı. Bu koşullar altında, bir örgütçü ve teorici olarak çok üstün yeteneklere sahip bulunan Stalin'in prestiji de Sovyetler Birliği halkının her zaferiyle birlikte muazzam ölçüde büyüdü. Böylece bir Stalin kültü başladı. Stalin sosyalist ilkeleri bir yana bırakarak, güvenlik örgütleri üzerindeki kontroluyla düşman gördüklerini baskı metodlarıyla sindirdi, yok etti ve ayrıca diğer Halk Dèmokrasilerinde de aynı hataların işlenmesine sebep oldu.

Stalin kültü ve bunun sonuçları Sovyet hayatının bir çok bölümlerine çok büyük zararlar getirdi. Bununla beraber Stalin'in kişisel hataları sosyalist devletin temel yapısında değişiklikler yaratmadı ve yapılan bu büyük toplumsal hamle olduğu gibi kaldı. Ayrıca, Stalin'in ölümünden hemen sonra, sosyalist demokrasiyi güçlendirmek amacıyla bütün sosyalist ülkelerde tedbirler alındı ve Stalin devrinin kötülükleri silinmeğe çalışıldı. Sosyalist demokrasinin ve adaletin yeniden ihlâl edilmesi artık tamamen imkânsızdır. Çünkü sosyalist dünya her zamankinden kuvvetli olup, geçmişin hatalarının tekrar edilmemesi için elden gelen her gayret sarfedilmekte, her sosyalist, sosyalist haklar için nöbet tutmaktadır.

İktidarın halkın eline geçmesiyle, yeni bir toplumun kurulmasından sonra bir ekonomik ve top-

lumsal süreç halini alır. Büyük işletmeler, bankalar, demiryolları ve sanayi ile ticaret alanındaki diğer önemli kurumların hepsi devletleştirilir ve böylelikle daha fazla gelişim için gerekli olan ekonomik temel kurulmuş olur. Küçük sanayi ve ticari işletmeler eski sahiplerinin elinde kalır ve mevcut koşullara göre bu işletmelerin devlet işletmeleriyle kaynaşabilmesi için belirli bir süre bırakılır. Dolayısıyla emekçi sınıfın ilk hamlede elde ettiği sonuç sosyalizm değil, fakat ülkenin gelişiminin sosyalist yönde oluşunun güvenlik altına alınmasıdır. Bütün üretim ve dağıtımın tamamen sosyalistleştirilmesi uzun yıllar alacaktır, nasıl ki, toplumun bütün üyelerinin sosyalizmi kabullenmelerinden de ötede sosyalist hayat görüşü elde etmeleri, sosyalist insan olabilmeleri için yıllar gerekliyse...

Önemli üretim araçlarının özel mülk olmaktan çıkıp toplum mülkü haline gelmeleri, bu aşamada ilk adımı teşkil eder. İkinci adım, halkın artan ihtiyaçlarını karşılamak üzere, üretim güçlerinin bilinçli ve planlı bir şekilde geliştirilmesidir.

Böyle bir gelişimin sadece 1917 yılının geri kalmış Rusyası için gerekli olduğunu düşünmek büyük bir yanlıştır. Marx **«Proleterya, politik üstünlüğünü toplam üretim gücünü mümkün olan en kısa zamanda artırmak amacıyla kullanacak»** derken sanayi bakımından ileriye gitmiş ülkeleri kastetmekteydi. Marx'ın ölümünden bu yana, örneğin İngiltere gibi sanayii ileri bir ülkede bu kuvvetler çok gelişmişlerse de hâlâ elimizdeki bilimin gerektirdiğinden, sağlıyabileceğinden çok geri bir düzeydedirler. Bu geri kalışın sebebi kapitalist üretim düzenidir, çünkü bilindiği gibi, kapitalist üretim düzeninde pazar sınırlıdır, bu sınırlama üretim güçlerinin bü-

yümesini sınırlar, ekonomik buhranlarda hem insana, hem de maddeye dayanan üretim güçleri geriler, hattâ yok edilir. Ayrıca monopoller teknik alandaki bütün buluşları satın alır ve kullanılmalarını önlerler, üretimi planlamak imkânsızdır, bu yüzden sistematik bir büyüme mevcut değildir. Öte yandan, kapitalizm, tarımı kasıtlı olarak ayırmış ve geri kalmasına sebep olmuştur. Rakip durumdaki kapitalist ülkeler kaynaklarının büyük bir kısmını birbirlerine ve geri kalmış ülke halklarına karşı açacakları savaşlara ayırmak zorundadırlar. Kapitalizm el ve zihin emeklerini birbirlerinden ayırdığından üretimde yaratıcılık ortadan kalkmıştır. Ayrıca, sınıf kavgaları toplumsal enerjinin tüketilmesine sebep olur. Sosyalist bir toplumda çok yararlı olabilecek milyonlarca kişi eğitimsiz bırakılmış ve yetiştirilmemiştir. Bütün bu etkenler yüzünden kapitalist toplumlar kendi teknik kapasitelerinin çok altında bir üretimde bulunmak zorundadırlar.

İşte bu nedenlerle, ileri gitmiş kapitalist ülkelerde bile fabrikaların, madenlerin, enerji santrallarının, demiryollarının, tarımın ve balıkçılığın yeniden organize edilmesi ve modern hale sokulması hem mümkün, hem de gereklidir. Ayrıca bütün halka eğitim ve yetiştirilme imkânları sağlanmalıdır ki, daha yüksek düzeyde bir üretim elde olunabilsin. Peki ama esas amacımız nedir? Bütün bu hamleleri ne için yapıyoruz? Halkın yaşama koşullarını daha iyi kılabilmek için...

Anti - sosyalistlerin en çok kullandıkları iddialardan birisi, örneğin İngiltere'de üretimin herkese eşit olarak bölünmesi halinde işçilerin hayat seviyesinde büyük bir değişiklik olmıyacağıdır. Bu iddia doğru olsa bile (ki doğru değildir), Marx'ın sosya-

lizm kavramıyla hiç bir ilişkisi yoktur. Marx sosyalizmin üretimi o zamana kadar tasavvur edilmemiş bir seviyeye çıkaracağını görmüştü. Sovyet Rusya'nın 1955 yılındaki üretiminin 1913 yılındaki üretiminin yirmi beş katı oluşu, Çarlık Rusyası'nın sanayi bakımından geri oluşundan değildir, sanayii ileri İngiltere'de dahi muazzam bir üretim artımı mümkündür ve gerçekleştirilebilir.

Üretimin bu şekilde artırılması ve böylece halkın hayat seviyesinin yükseltilmesi, halkın kültür bakımından yükselebilmesi için gerekli olan maddesel temelin de atılması demektir.

Fakat bütün bu gelişimde üretimin planlanması ilk şarttır. Kapitalist toplumda ancak daha fazla kâr yapabilme imkânları belirdiğinde, yeni bir fabrika kurulur yada belirli bir mal daha fazla üretilir. Fakat bu, yapılan yeni fabrikanın veya üretimi artırılan malın halk tarafından istendiği anlamına gelmez. Talep çok zengin kişilerin teşkil ettiği küçücük bir azınlıktan gelebilir yada bazı beklenmedik gelişimler belirli bir malın fiyatını artırabilir. Görülüyor ki, kâr hırsının temel ilke olduğu bir üretim düzeninde anarşiden başka bir şey yoktur. Sonuç, bir alanda toplumsal bakımdan gerekli olandan fazla üretim, diğer bir alandaysa az üretimdir.

Sosyalist bir toplumda, üretim kâr amacıyla değil toplumsal fayda için yapıldığından, planlı üretim mümkündür. Hattâ sanayiin tamamen sosyalleştirilmesinden önce bile bu planlama gerçekleştirilebilir. Başlıca işletmelerin devletleştirilmelerinden ve diğer işletmelerinse düzenlenmelerinden sonra bir üretim planı yapılabilir. Bu planın isabet derecesi her yıl artacaktır. Görüyoruz ki Marx'a göre, sosyalizm, ekonomik alanda üretim araçlarının bir

bütün olarak toplumun mülkiyetine girmesi, üretim güçlerinde büyük ve çabuk bir gelişimin gerçekleşmesi ve planlı üretim anlamına gelmektedir. Üretimin planlı oluşu yüzünden, üretim gücünün sürekli olarak gelişmesine rağmen, toplumun talep ettiğinden daha fazla üretim yapılmasına imkân yoktur.

Millî üretim planının iki bölümü vardır: Yeni üretim araçları için plan, diğer bir deyişle yeni binaları, makineleri, hammaddeleri kapsayan plan ve tüketim mallarını kapsayan plan. Burada tüketim mallarından anlaşılan sadece yiyecek ve giyecek maddeleri değil, aynı zamanda eğitim, sağlık, spor ve eğlence imkânlarıdır. Bunlardan başka gerektiği sürece, planda savunma gücü için de yer ayrılmış olacaktır.

Yukarda da belirtildiği gibi, gerektiğinden fazla üretim imkânsızdır, çünkü bütün tüketim malları halka dağıtılmaktadır. Diğer bir deyişle, toplam ücretlerle kişilere yapılan diğer ödemelerin toplamı yine tüketim mallarının toplam fiyatına eşit kılınmaktadır. Elbetteki arada bir planda aksaklıklar olabilir. Örneğin, belirli bir yıl içinde halkın istediğinden çok bisiklet ve istediğinden çok az ayakkabı üretilebilir Bununla beraber bu aksaklık derhal ortaya çıkacağı için, gelecek yılın planında gerekli olan düzeltme yapılacak ve böylelikle talep ve arz arasındaki denge sağlanmış olacaktır. Görülüyor ki, bu durumda, üretim belirli malların üretim miktarlarında değişiklikler yapmak suretiyle düzeltilmekte ve toplam üretimde hiç bir azalma olmamaktadır. Toplam üretimin azalmaması toplam tüketimin de azalmaması demektir. Planlı üretim yükseldikçe planlı dağıtım da artacaktır.

Fakat üretim, halk arasında mal şeklinde dağıtılmamaktadır. Dağıtım aracı paradır. Para, ücret ve diğer ödemeler şeklinde kullanılmaktadır. Tüketim mallarının fiyatları sabit tutulduğundan, toplam ücret ve diğer ödemeler tüketim mallarının toplam fiyatına yaklaşık olarak eşit kılınabilir. Üretimle tüketim arasında bir çelişme yoktur. Halk, üretilmiş bulunan her şeyi satın alabilir. Üretimin artması halka sunulan malların da artması ve böylelikle halkın tüketiminin de artması demektir.

Sosyalist bir toplumda fiyatların oynadığı rol çok kereler yanlış anlaşılmaktadır. Kapitalist düzende fiyat dalgalanmaları taleple arz arasındaki ilişkiyi belirtir. Fiyatların yükselmesi, arzın azlığı anlamına gelir, bu durumda kapitalistler üretimi artırmak yoluna gitmeğe çalışırlar. Fiyatların düşük oluşuysa arzın çok fazla olduğu anlamına gelir. Dolayısıyla kapitalistler üretimi kısıtlama yoluna giderler. Demek ki, kapitalist düzende fiyatlar üretimi düzenleme rolünü oynarlar. Oysaki sosyalist toplumda fiyatlar üretimi değil tüketimi etkilerler, tüketimde düzenleyici rol oynarlar. Üretim plana uygun olarak yapılır, fiyatlar kasıtlı olarak sabit tutulur ki, üretilen malların tümü tüketilebilsin.

Tüketim mallarının halk arasında paylaşılması nasıl yapılacak? Marx bu malların herkese eşit olarak verilmesi gerektiğini hiç bir yerde söylemiş yada yazmış değildir. Peki ama bu eşit paylaşılma niçin yapılamasın? Çünkü sosyalist bir toplum gökten zenbille indirilmiş değil, kapitalist toplumdan miras almak zorunda kaldığı temeller üzerinde kurulmuştur. Her şeyin eşit olarak paylaşılması, yaşaması ortalamanın üzerinde olan kişilerin cezalandı-

rılmaları anlamına gelebilir. Örneğin, emekleri üretimin artırılmasında vasıfsız işçilerin emeğinden çok önemli rol oynıyan vasıflı işçiler cezalandırılmış olacaktır. Kapitalizmden kalma eşit olmıyan koşullar üzerinde kurulmuş bir eşitlik, eşitlik olmıyacak, böylece âdil olunmağa çalışılırken adaletsizlik yaratılacaktır. Marx bu noktayı çok açık bir şekilde şöyle belirtmişti: **«Haklar bu aşamada eşit olamaz. Adalet bir toplumun ekonomik koşullarının ve bu koşullarla belirlenmiş kültürel gelişimin üstünde olamaz.»**

Kapitalist toplumdan henüz çıkmış kişiler, birbirlerine eşit değildirler, dolayısıyla başlangıçta birbirlerine eşit sayılmaları sadece bir hayal olacaktır. Ayrıca, toplum tarafından dikkate alınmaları için bu kişilerin topluma hizmetleri de şarttır. Diğer bir deyişle **«çalışmayan yiyemez»**. Dolayısıyla topluma daha çok hizmette bulunan bir kimseye daha iyi hayat şartlarının sağlanması da gerekecektir. Tüketim için mevcut toplam üretimin dağıtımında kullanılacak ilke şu olacaktır: **«Herkesten kendi yeteneklerine göre, herkese kendi emeğine göre»**

Fakat sosyalist toplum kapitalizmden miras aldığı düzeyde kalmak zorunda değildir. Sosyalist toplumda üretim her yıl artarken, halkın teknik bilgisi ve yetenekleriyle birlikte kültürel seviyesi de yükselmektedir. Ücretlerin eşit olmayışı, diğer bir deyişle yetenekleri ve kültürü fazla olanların daha fazla kazanmaları, herkesi kendi seviyesini yükseltmeğe teşvik edecektir. Kişisel yeteneklerin artması vasıfsız emekçilerin vasıflı emekçi haline gelmeleri, aynızamanda, üretimin de artması demektir. Üretimin artmasıyla halkın hayat standartlarıyla birlikte bilgilerini, yeteneklerini artırmaları da yeni

bir hız kazanacaktır. Böylelikle herkesin yaşama seviyesi yükselecektir. Dolayısıyla sosyalist toplumda eşitsizlik, kapitalist toplumda olduğu gibi bir azınlığın zenginliğinin, büyük bir çoğunluğun fakirliği bahasına artması demek değil, toplumun içinde bulunduğu üretim ve kültür seviyesinden daha üstün bir seviyeye çıkartılması için emeğin kendi yarattığı üretimle doğru orantılı olacak şekilde değerlendirilmesi demektir.

Marx'a göre, bu eşitsizlik, gelecekteki toplumların değişmez bir özelliği miydi? Sosyalist toplumda üretimin sürekli olarak artmasıyla birlikte, belirli bir aşamaya varıldıktan sonra kişilerin toplam üretimden aldıkları payı, bu toplam üretime kattıkları değerle orantılı olarak tutmak zorunluğu da ortadan kalkacaktır. Üretimi, sağlanan emekle orantılı olarak bölüştürmek, aynı zamanda herkesin bütün isteklerini tatmin edebilecek bir üretimin henüz yapılamadığı anlamına gelmektedir. Kapitalist toplumda bütün fertlerine yetecek kadar ekmeği bulunan bir ailede ekmeklerin paylaşılmasının gereği yoktur, herkes istediği anda ihtiyacı kadar ekmek yiyebilecektir. İşte aynı şekilde sosyalist toplum, her üyenin diğer üyelerin isteklerinin kısıtlanmalarına lüzum kalmaksızın bütün isteklerinin tatmin edilebileceği bir aşamaya vardığında, her hangi bir kişinin toplam üretimden alacaklarını şu yada bu şekilde ölçmeğe, kısıtlamağa da lüzum yoktur. Bu aşamaya varıldığında üretim ve dağıtımın ilkesi şu olacaktır: **«Herkesten kendi yeteneklerine göre, herkese kendi ihtiyaçlarına göre.»**

Emekçilerin sosyalizmi kurmağa başlamasıyla birlikte toplumun üyelerinin hayat görüşlerinde, davranışlarında, değer yargılarında da değişmeler

başlar. Kapitalist düzende hiç değişmeyecek gibi görünen engellerin hepsi zamanla ortadan kaldırılır. Ailelerinin gelirleri ve toplumdaki yerleri ne olursa olsun, bütün çocuklara aynı eğitim ve gelişme imkânları sağlanılır. **«Kast»** farkları silinir. Çocuklar, zihinleri kadar ellerini de kullanmasını öğrenirler. Zihin ve el emeklerinin bu eşitlenmesi süreci, bütün halk kitlelerine yayılır. Herkes bir **«aydın»** olur, ayrıca aydınlar artık kendilerini el emeğinden ayırmaz, el emeğinin üstünde görmezler. Kadınlara her bakımdan eşitlik sağlanır, kadınlar toplumsal hayatın her bölümünde yer alırlar. Yine kadınların da çalışabilmesi için gerekli tedbirler alınır. Annelerin daha özgür olabilmeleri için, fabrikalarda, blok halindeki konutlarda çocuk yuvaları (kreş) kurulur. Kamu mutfakları, çamaşırhaneleri ve lokantalarıyla kadınların ev işleri azaltılır. Kadınlar çalışmağa zorlanmazlar, fakat çalışabilmeleri için gerekli kolaylıklar sağlanır.

Ayrıca etnik guruplar arasındaki engeller ortadan kaldırılır. Sosyalist toplumda **«tâbi bir ırk»** olamaz. Rengi yada milliyeti yüzünden kimseye aşağılık veya üstün insan muamelesi yapılamaz. Bütün millî gruplar ekonomik kaynaklarıyla birlikte kendi sanat geleneklerini de geliştirmeğe teşvik olunurlar.

Sosyalist toplumda demokrasi, bir temsilciler meclisinin her beş yılda bir seçilmesinde oy kullanılmasından ibaret değildir. Her fabrikada, her mahallede, toplumsal hayatın her alanında kadınlarla erkekler kendi yaşantılarını kendileri düzenler, kendileri planlarlar. Toplumsal hayatın her bölümünde artan bu eylemlerle birlikte, ülkenin kaderi de yine bu kişiler tarafından belirlenir. Herkese ka-

mu idaresinde yükselmeleri imkânları sağlanır. Böylece sorumlulukları artan kişiler hem kendileri hem de diğer kişiler için olumlu hizmetlerde bulunabilirler. Kapitalist toplumlarda bulunandan çok daha gerçek, çok daha somut bir demokrasi vardır, sosyalist toplumda. Çünkü sömürücü bir azınlığın servetleriyle, imtiyazlarıyla demokratik kurumları etkilemeleri sosyalist toplum için söz konusu olamaz.

Şehirle köy arasındaki farklar kaybolur. Köylerdeki emekçiler makineleri kullanmasını öğrenir ve teknik bilgileriyle yeteneklerini artırırlar. Köy emekçileri böylece şehirlerdeki emekçilerle aynı düzeye gelmiş olurlar. Evvelce sadece şehirlerde bulunan eğitim ve kültür imkânları köylerde de gelişir.

Görülüyor ki, sosyalizmin getirdiği maddî değişikliklerle birlikte kadınlarla erkeklerin gelişimlerinde ve hayat görüşlerinde de önemli değişiklikler yer alır. Böylece sosyalist toplumun üyesi **«her bakımdan gelişmiş, her bakımdan eğitilmiş, her şeyi yapmağa muktedir»** bir insan haline gelir.

Her şeyden önemlisi, kapitalist düzenin gerektirdiği, bireysel, bencil hayat görüşünün yerini zamanla tamamen toplumsal bir dünya görüşü alır, topluma karşı sorumluluk duygusu güçlenir. Marx bunu şu şekilde anlatmaktadır: **«Emek sadece bir yaşama aracı olmaktan çıkmış, gönüllü bir istek halini almıştır.»** Sosyalistliğe geçen bir toplumda, kişiyi şu yada bu şekilde çalışmağa teşvik etmenin, zorlamanın gereği olmıyacaktır. Çünkü bu aşamada insanların topluma hizmetten, toplumun gelişiminde paylarının bulunmasından başka bir istekleri kalmıyacaktır.

Bu düşünce şekli ütopik midir? Hayır. Marksist görüşe ütopik olarak bakmak, Marksizm'in maddeci temelini anlamayanlar için mümkündür. Bu maddeci temele II. Bölümde kısaca dokunmuştuk. İnsanların ezelden ebede kadar hiç değişmeyen, sabit özellikleri, hayat görüşleri, değerleri yoktur. Kabile halindeki ilkel toplumlarda, hattâ bu toplumlardan zamanımıza kadar gelmiş olanlarda, üyelerin kabileye karşı duymuş oldukları sorumluluk duygusu çok kuvvetlidir. Zaman geçip toplumlar sınıflara bölündükten sonra, bu toplumsal sorumluluk duygusu da azalmış, fakat sınıfa karşı bir sorumluluk duygusu halinde kısmen de olsa varlığını koruyabilmiştir. Kapitalist toplumda toplumsal sorumluluğun çözülmesi en son noktasına varmıştır. Bu düzende **«herkes kendisi için»** ilkesi hayatın temel ilkesi haline gelmiştir.

Fakat kapitalist toplumda da emekçiler arasında **dayanışma** denilen bir duygu vardır. Dayanışma ortak yaşantı, ortak çıkar, ortak sorumluluk anlamına gelmektedir. Bu duygu bir kişi tarafından düşünülüp emekçilerin kafasına sokulmuş değildir. Dayanışma kavramı emekçilerin içinde yaşadıkları, üretimde bulundukları maddi koşulların bir sonucudur. Emekçiler bu koşullar içerisinde hayatlarını aynı şekilde kazandıklarının, birbirilerinin desteğine muhtaç olduklarının bilincine varırlar. Herşeyi ele geçirmeğe çalışan, toplumsal yada kollektif bir sorumluluk duygusundan yoksun olan, olayları daima bireysel ve bencil bir açıdan değerlendiren kişilerse birbirlerinin boğazlarını kesmek için fırsat arıyan kapitalistlerdir. İstismarcı egemen sınıfın fikirlerinin, örneğin rekabet ve husumetin, emekçiler arasında da yayılma eğilimi gösterdiği

doğrudur. Bu gibi fikirler özellikle işverenler tarafından kendilerine bir takım imtiyazlar tanınmış kişilerde görülür. Fakat herhangi bir sınıfın temel hayat görüşleri, bu kişisel sapmalardan bağımsız olarak, maddi yaşama ve çalışma koşullarından ortaya çıkarlar.

O halde bir toplumda üretim ve dağıtım sosyalist temellere oturuyorsa, herkes yaşamını topluma hizmet ederek, toplum için üretimde bulunarak sağlayabiliyorsa toplumsal sorumluluk duygusu da kendiliğinden gelişir. Toplumsal ilkelerin doğruluğuna insanları inandırmağa artık lüzum kalmaz. Burada nazarî bir erdemlilik görevinin **«insan tabiatı»**nın içgüdüsel isteklerini kontrol altına almasından sözaçmıyoruz. Çünkü biliyoruz ki, **«insan tabiatı»** eylemle, ortak yaşantıyla, maddi koşullarla değiştirilebilir.

Henüz sosyalist düzene geçmiş toplumların bütün dünyayı kaplamalarının doğuracağı sonuçlar üzerinde durmadık. Fakat hemen görebiliriz ki, bütün dünyanın sosyalist olması halinde savaşlar tamamen ortadan kalkacaktır. Her ülkede üretimle dağıtım sosyalist temeller üzerine oturtulunca, herhangi bir ülkedeki bir grubun diğer ülkeleri işgal etmeğe en ufak bir isteği de olmayacaktır. Kapitalist bir ülke, geri kalmış bir ülkeyi kapitalizmi genişletmek, finans kapital grubu için yeni ve çok kârlı yatırım alanları sağlamak, yeni pazarlar açmak ve ucuz hammadde kaynaklarıyla ucuz işgücünü ele geçirmek amaçlarıyla işgal eder. Sosyalist toplumlar birbirlerine karşı savaş açmayacaklardır. Çünkü insanın insanı istismarını reddeden sosyalizm, bu gibi savaşlardan hiç bir şey elde edemez.

Gene aynı sebeple, hiçbir sosyalist devlet geri

kalmış herhangi bir ülkeyi bu gerilik içinde zorla tutmağa çalışmayacaktır. Aksine, her ülkenin sanayi ve kültürel bakımdan gelişmesi diğer bütün sosyalist ülkelerin yararına olacaktır. Dünya üzerindeki yaşama seviyesinin yükselmesiyle birlikte, hayatın özü ve kapsamı da zenginleşecektir. İşte bu nedenlerle sanayi bakımından ileriye gitmiş bulunan sosyalist ülkeler, geri kalmış ülkelerin gelişmesine yardımcı olurlar. Böyle evrensel bir sosyalist düzende insanlığın yaratabileceği muazzam ilerlemeleri şimdiden tasavvur etmeğe dahi imkân yoktur. Her ülkedeki ekonomik hayatın planlanmasıyla, teknik ve bilimsel buluşların her ülke arasında paylaşılmasıyla, kültürel ilişkilerin büyük ölçüde artmasıyla ortaya çıkacak ilerleme, tarihin şimdiye kadar gösterdiği bütün ilerlemeleri gölgede bırakacaktır.

Peki bu ilerlemenin yönü nedir? Marx bu konuda hiçbir şey söylememeyi tercih etmiştir. Çünkü elimizdeki delillerin, bildiğimiz koşulların sayısı bilimsel bir öngörü için yeterli değildir. Fakat şu kadarı apaçıktır: Bu son aşamada insanlık tarihindeki sınıfsal bölünmeler ve sınıf kavgaları sona ermiş olacaktır. Çünkü bu sınıfların doğmalarını gerektiren koşulların hepsi ortadan silinecektir. Toplumun üretim seviyesinin düşük olduğu aşamalarda, daha iyi üretim metotlarını bulacak kişilere, üretim araçlarının kişilerin elinde toplanmasına, ihtiyaç vardı. Fakat insanların bir-iki saatlik bir çalışmayla bütün istediklerini sağlayabildikleri bir üretim gücüne varılmış bulunan bu son aşamada sınıfsal bölünmelerin gereği yoktur ve bölünmeler sona erecektir. İnsan bu noktadan itibaren tabiatla olan mücadelesinde ilk defa olarak daha üstün du-

rumda bulunacaktır. Tabiatın nimetlerine kavuşmak yada felâketlerinden kaçınmak için, sihirbazlığa, büyücülüğe, dualara ihtiyaç kalmıyacaktır. Sınıflar ve ülkeler arasındaki savaşlardan kurtulmuş bulunan insan, artık yolunu bir kör gibi değil, kendine güvenle, tabiatı kendi egemenliği altında tutarak arayacaktır. İşte Marx, son aşamada insanın durumunu böyle görmektedir.

7 | Tabiatın Marksist Yorumu

Daha önceki bölümlerde Marksizmin, insanı, dolayısıyla insan toplumlarını tabiatın bir parçası olarak gördüğü belirtilmişti. Bu bakımdan, insanın aslı, dünyanın gelişiminde gizlidir. Diğer bir deyişle, insan daha önceki hayat türlerinden gelişmiştir. Daha önceki türlerin oluşumu sırasında düşünce ve bilinçli eylem ortaya çıkmıştır. Demek ki, bilinçli olmıyan gerçeklik, yani madde, bilinçli olan gerçekten, yani akıldan daha önce vardı. Fakat aynı zamanda, bu, dış gerçekliğin, yani maddenin akıldan bağımsız olarak var olduğu anlamına da gelir. İşte böyle bir tabiat görüşüne **«maddecilik»** (materyalizm) adı verilir.

Maddeciliğe karşı olan görüşe göre, dış dünya gerçek olmayıp, akılda yada üstün bir varlığın aklında vardır. Bu görüşe **«idealizm»** adı verilir. İdealizmin bir çok biçimleri bulunmaktadır. Fakat hepsinde de esas olan, aklın, ister beşerî ister ilahî olsun herşeyden önce geldiği ve bütün diğer gerçekliklerin zihnin yanında ikinci planda kaldığı inancıdır.

Engels'in de belirttiği gibi, marksistlere göre **«Maddeci dünya görüşü, doğaya olduğu gibi bakmak, onu hiçbir şeyi ihmal etmeden olduğu gibi kavramaktır.»** Dış dünya bir gerçekliktir. Bizim bilincimizden bağımsız olarak vardır. Hareket ve gelişimi belirli kanunların kontrolu altındadır. İnsanlar bu kanunları keşfedebilir ve kullanabilirler, fakat kendi iradelerine mutlak surette tâbi kılamazlar.

Buna karşılık, dış dünyanın sadece ikinci dereceden bir gerçeklik olduğunu ileri süren idealizme göre, gerçekliği bilmemize, dünyanın esrarını çözmemize, varlığın hikmetini anlamamıza imkân yoktur.

Pekiyi ama, maddecilikle idealizmi bu şekilde karşılaştırmamız neden gerekiyor? Çünkü burada sorun, sadece bir soyutlama olmayıp, son tahlilde eyleme nasıl gidileceği sorunudur. İnsan dış dünyayı sadece gözlemekle kalmaz, eylemleriyle tabiatı sürekli olarak değiştirir ve böylece kendisini de değiştirmiş olur.

Kavramlar, fikirler dış gerçeklikten türerler, asılları dış gerçekliktir. Elbette bu, bütün fikirlerin, bütün kavramların «doğru» olduğu, gerçekliği tümüyle yansıttıkları anlamına gelmez.. Burada belirtilmek istenilen nokta şudur: Gerçeklikle doğrudan doğruya temas halinde olmadan, gerçeklikle karşılaştırmadan, gerçeklikle denemeden bu kavramların doğru ya da yanlış olduklarını belirtmek imkânsızdır.

Buna karşılık idealist, ezelden ebede kadar geçerli olan ilkelerin varlığına inanır, dolayısıyla bu ilkelerin gerçeklikle uyuşup uyuşmadığıyla hiç ilgili değildir. Bu davranışın devrimizdeki bir örneği mut-

lak barışçılık görüşüdür. Mutlak barışçı, çevresindeki gerçek dünyayı hiç dikkate almaz; onun için, günlük yaşantı içerisinde «kuvvet»in kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunun, sırf biz öyle istediğimiz için ortadan kaybolmıyacağının, gerçekte direnim göstermemenin ya da pasif direnmenin sadece daha çok baskı ve zulüm getirdiğinin de önemi yoktur. Böyle mutlak pasifist bir görüş idealist bir dünya görüşünden başka bir şey değildir.

Marksizm bütün görüşlerini, bütün teorilerini, maddeci bir temel üzerinde kurar. Maddeci görüş açısından dünyayı inceler, dünyayı güden kanunları maddeci görüşün yardımıyla bulmağa çalışır. İnsan da gerçekliğin bir parçası olduğundan, insan toplumlarının gelişimini belirleyen kanunları da tıpkı dış dünyanın kanunlarını aradığı gibi arar. Bütün buluşlarını, bütün sonuçlarını yine gerçeklikle karşılaştırır, gerçeklikle deneyime tutar, gerçeklikle uyuşanlarını benimser, uyuşmayanlarını ya reddeder ya da gerekli değişimlerden geçirir.

Toplumu daima ön plana alan böyle bir dünya görüşü, insan zihninin soyut zorlamalarını değil, doğa ve toplumun genel kurallarını, genel özelliklerini ortaya koyar.Dolayısıyla daima gerçeklere dayanan marksist dünya görüşü, tümüyle bilimseldir. Bir düşünürün kafasında kendi kendine soyut bir şekilde şekillenmemiştir. Dünyayı madde olarak gören marksizm, onda **«diyalektik»** deyimi altında toplanan özellikler bulur. Marksist dünya görüşünü tanımlayan «diyalektik materyalizm»e çok kereler esrarengiz bir şeymiş gibi bakılır. Oysaki dünyanın insan aklı tarafından açıklanması, diğer bir deyişle doğanın insan zihninde yansıması olan **«diyalektik materyalizm»**in hiçbir esrarengiz yanı yoktur. Di-

yalektik deyimini günlük yaşantıda hepimizin karşılaştığı şeylerle dahi tanımlamamız mümkündür. Herşeyden önce bilmemiz gerekir ki, insan toplumlarını kapsıyan doğa yada dünya birbirinden tamamen ayrı, birbirinden tamamen bağımsız şeylerden kurulmuş değildir. Her bilim adamı bu gerçeği çok iyi bilir ve bu yüzden belirli bir olayı incelerken en önemli etkenleri de belirlemek zorundadır. Örneğin su sudur, fakat belirli bir atmosfer basıncında suyun sıcaklığı belirli bir noktaya çıkarılınca su buharlaşır. Bunun aksine, sıcaklığın yine belli bir noktaya düşürülmesiyle su buza dönüşür. Bu olayları etkileyen başka bir çok etken daha vardır. Dolayısıyla, herhangi bir olayı herhangi bir gerçeği üstünkörü inceleyen bir kimse dahi, doğada, dünyada hiçbir şeyin bağımsız bir varlığı olmadığını, bütün olayların, bütün gerçeklerin birbirlerine bağlı olduklarını, birbirlerini sürekli olarak etkilediklerini, belirlediklerini görür.

Esasında olayların, gerçeklerin, varlıkların birbirlerine olan bu etkileri, bu bağımlılıkları o kadar meydanda, o kadar apaçıktır ki, bir bakıma, dikkatimizi bu gerçeğe çevirmemiz gereksiz gibi gözükebilir. Fakat kişiler, olaylar arasındaki bu sürekli bağlılığı her zaman göremezler. Belirli koşullar altında doğru, gerçek olan bir olayın bambaşka koşullar altında aynı anlamda doğru olmıyacağı gözden kaçabilir. Örneğin emperyalizmin ilk günlerinde, bir bölgeyi mutlak kontrol altına alabilmek için tek bir harp gemisinin gönderilmesi yeterliydi. Geri kalmış ülke halkları sömürüldüklerinin bilincine henüz varmamışlardı. Fakat zorunlu bir aşama sonucunda geri kalmış ülke halkları emperyalizmin kendilerini, ülkelerini sömürdüğünün bilincine varınca, emperya-

listlerin çok hoşuna giden bu ilkel çözümyolu başarılı sonuçlar vermemeğe başladı...

Diyalektik görüş, ayrıca yeryüzünde hiçbir şeyin olduğu gibi kalmadığını, herşeyin harekette olduğunu, sürekli olarak değişimlere uğradığını ortaya koyar. Bu sürekli değişimler ve hareket sonunda varlıklar, gerçeklikler ya gelişir, oluşurlar yada giderek yozlaşır ve ortadan kaybolurlar. Dünyanın kendisi devamlı olarak değişmektedir. Yaşayan varlıklarda bu değişim, hareket, gelişim ve yok olma daha da belirlidir. Dolayısıyla gerçekliğin bilimsel bir araştırmasında hiçbir şeye ezelden ebede kadar değişmeyen, yok olmayan varlıklar gibi bakılamaz.

Peki ama varlıkların sürekli olarak değişimlere uğradığını bir kere belirttikten sonra bu gerçek üzerinde neden ısrar ediyoruz? Çünkü günlük yaşantıda kişiler gerçeklikleri, özellikle insan toplumunu, hattâ bireyleri dahi bu diyalektik ışık altında görmezler. Örneğin, pek çok insan kâr maksadıyla yapılan üretimin, yani kapitalizmin ezelden beri her insan toplumunda bulunduğunu sanır, buna bir gerçek gibi inanır. Esasında halk arasında çok duyulan **«böyle gelmiş böyle gider», «bu dünyada hiçbir şey değişmez», «tarih tekerrürden ibarettir»** gibi sözler hep bu yanlış anlayışı dile getirir ve bir bakıma insan toplumlarının daha ileriye gitmesine, evrimleşmesine engel olurlar.

Herşeyin sürekli olarak değişmekte, gelişmekte yada ortadan silinmekte olduğunu tam olarak kavramanın başka faydaları da vardır. Bu gerçeği kavrayınca bizimle ilişkisi olan herşeyin hangi aşamada olduğunu da ortaya çıkarabiliriz. Bir inek satın alan çiftçi, bir ev satın alan şehirli hep bu gerçeği gözönünde tutarak hareket eder. Günlük

yaşantımızda, basit işlemlerde bu gerçekten hep yararlanırız. Fakat ne yazık ki, iş insanlar tarafından kurulmuş kurumların araştırılmasına, özellikle üretim ilişkileriyle bu ilişkileri açıklayan düşüncelerin tartışmasına gelince, bu gerçek çok kereler unutulur. İnsan toplumlarının, insan kurumlarının, özellikle üretim düzeniyle üretim ilişkilerinin nasıl sürekli olarak değiştikleri üzerinde ilerde de duracağız.

Şimdiye kadar diyalektik görüşün ortaya koyduğu iki gerçeği belirttik: Bunlardan birincisi, herşeyin birbirine bağlı olduğu, ikincisiyse yine herşeyin sürekli olarak değişimlere uğradığıydı.

Diyalektik görüşün ortaya koyduğu bir üçüncü gerçek daha vardır. Bu gerçek, diğer iki gerçek kadar meydanda olmamakla beraber, bir defa tanımlandı mı, kavranması çok kolaydır. O da şudur: Olaylarda, varlıklarda, şeylerde beliren gelişim tamamen basit ve pürüzsüz değil, bir yerde kesik kesik yada birdenbire olmaktadır. Belirli bir varlık, belirli bir süre için pürüzsüz ve basit bir şekilde gelişebilir; bu süre içerisinde genellikle bu varlığın belirli bir özelliğinde nitelik değişimi olmaktadır. Tekrar su örneğini alalım, suyun sıcaklığını artırırken belirli bir noktaya kadar su, su olarak kalmakta, suyun özelliklerinde belirli bir değişme ortaya çıkmamaktadır. Fakat sıcaklığın belirli bir noktaya çıkmasından sonra suyun tüm özellikleri, tüm nitelikleri değişir ve su buharlaşır. Isının azaltılmasında da suyun buza dönüşümü ve tüm niteliklerinin değişmesi aynı şekilde birdenbire olur. Görülüyor ki nicelikteki bir artış, örneğin sıcaklığın artması, belirli bir noktadan sonra nitelikte de topyekûn değişmeler yaratmaktadır. Bu gerçek,

özellikle kimyada çok belirlidir, herhangi bir unsurdaki değişim, sonucu tamamen değiştirir.

Aynı şekilde insan toplumlarında belirli değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimler ortaya çıkarlarken yine belirli bir aşamaya, belirli bir birikmeye kadar toplumun temelinde, yapısında, ana özelliklerinde kökten değişmeler ortaya çıkmaz. Fakat bu değişimlerin belirli bir yoğunluk, belirli bir ağırlık kazanmasıyla beraber toplumlarda kökten değişmeler, örneğin devrimler ortaya çıkar, eski toplum düzeni yok olur, yeni bir toplum düzeni kurulur ve bu yeni düzen kendi gelişimine başlar. Bölgesel tüketim için üretim yapılan feodal düzende «artık» ürünlerin alınıp satılmasıyla ortaya çıkan pazar için üretim, sonunda, kapitalist üretim düzeninin ortaya çıkmasına işte bu şekilde sebep olmuştu. Bütün bu gelişim belirli bir noktaya kadar yavaş yavaş, belli belirsiz yer almış, fakat sonunda güçlenen kapitalist sınıf feodal düzenle doğrudan doğruya çarpışmaya mecbur kalmış ve feodal düzen kökünden değiştirilerek kapitalist üretim düzeni kurulmuştu...

Diyalektiğin dördüncü özelliği şudur: Her varlığın, her gerçeğin bir olumlu bir de olumsuz yönü vardır. Her varlığın belirli yönleri gelişir, ağır basarken yine belirli yönleri de geriler, eski üstünlüklerini yitirirler. Varlıkların bir yanı onları açılmağa, büyümeğe, genleşmeğe iterken öbür yanları bu gelişimi önlemeğe çalışır. İşte bu zıtlar arasındaki sürekli savaş, varlığın, gerçekliğin sürekli olarak gelişmesine sebep olduğu gibi sonunda da kökten bir değişme yaratır.

Bu gerçeği en açık şekilde insan toplumunda görebiliriz. Her tarihsel aşamada, toplumlar iki ana

sınıfa ayrılmışlardır. Bu sınıflardan birisi gelişir, güçlenirken, diğeri giderek zayıflar ve egemenliğini yitirir. Feodal düzende, toprak ağalarıyla papazlar gücünü yitirmekte olan egemen sınıfı, kapitalistlerse güçlenen ve egemenliğe adaylığını koyan sınıfı teşkil ediyorlardı. Aynı şekilde kapitalizmin ileri aşamasında kapitalistler egemenliğini yitiren, gücü giderek azalan sınıfı ve emekçilerse yeni bir aşamayı gerçekleştirecek ilerici ve dinamik sınıfı temsil ederler. Diğer bir deyişle, emekçi sınıfı **«geleceği ellerinde tutan»** sınıftır. Görülüyor ki, kapitalist toplumda birbiriyle çatışma halinde olan iki sınıf vardır. Kapitalizmin başlangıcından sonra kapitalistler gelişir, güçlenirlerken aynı zamanda emekçiler de ayrı bir sınıf halinde örgütlenir ve güçlenirler. Dolayısıyla iki hasım sınıf arasındaki çatışma da kapitalizmin gelişmesiyle birlikte büyür, gelişir. İşte kapitalist toplum içerisinde sınıf ayrılığından doğan bu çatışma, bu **«çelişki»** en sonunda, kapitalist toplumu kökünden değiştirecek devrimi doğurur.

Şimdi **«diyalektik materyalizm»** adı altında toplanan değişik fikirleri bir araya getirebiliriz. Bu görüşe göre, gerçeklik bizim bilincimizden bağımsız olarak mevcuttur. Gerçekliğin bölümleri birbirinden bağımsız, birbirlerinden ayrı değil, birbirlerine sürekli olarak bağlıdırlar. Herşey yine sürekli olarak değişme ve hareket içerisindedir. Her varlığın, her gerçekliğin bir gelişen, evrimlenen yanı, bir de gerileyen, kaybolup giden yanı vardır. Belirli bir noktaya kadar her gelişim derece derece, giderek, düzgün bir şekilde yer alır. Fakat bu noktada geçmişten ani bir kopma, beklenmedik bir değişim belirir ve yepyeni bir varlık, yepyeni bir gerçeklik ortaya çıkar. Bütün bu gelişimlerin nedeni varlıkların, ger-

çekliklerin iç çelişkileridir. Gelişimde beliren **«geçmişten birdenbire kopma»**, varlığın, gerçekliğin gelişen yönünün, gerileyen yönü üzerindeki mutlak zaferidir.

İşte insan toplumlarıyla birlikte bütün dünyayı bu şekilde kavrayış, tanımlayış, marksizmi bütün diğer dünya görüşlerinden ayıran en önemli özelliktir. Elbetteki diyalektik materyalizm, gerçekliğin üstünde, ondan soyut olarak varolan ve dünyayı kendine uydurmağa çalışan bir zorlama değildir. Bunun tamamen aksine, insanların ortak tecrübelerini, bilgilerini temel alan ve dünyayı bütün gerçekliğiyle veren tek dünya görüşüdür. Diyalektik materyalizm marksist kişinin aklında yer alıyorsa, bu, onun bütün varlığıyla dış gerçeklik içerisinde de yer almasından, dış gerçeklik içerisinde de işlem görmesindedir. Diyalektik materyalizm varlıkların, gerçekliğin temelindedir.

Yeni bilimsel buluşlar diyalektik materyalizmi desteklemektedirler. Ayrıca bu düşünce metodunun doğru kullanılması halinde, yepyeni gerçekler ortaya çıkarılmakta, o zamana kadar çözümlenemeyen sorunlara çözüm bulunmaktadır. Fakat içinde yaşadığımız devirde, diyalektik materyalizmin en yararlı olabileceği alan, insan toplumlarını konu alan, kapsıyan alandır.

Bu bölümde daha önce verilmiş bulunan örnekler, toplumların gelişimini açıklamada ve en önemlisi gelecek gelişimleri etkilemede, yaratmada marksist görüşle marksist olmıyan görüşler arasındaki farkları belirtmişlerdi. Geleceği, dolayısıyla günlük yaşantımızı bu şekilde etkileme, değiştirme sorunu o kadar önemli bir sorundur ki, bunun üzerinde biraz daha durmamız gerekmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, maddeci görüşe göre, madde yani dış gerçeklik herşeyden önce gelmektedir. İnsan aklı, ikinci dereceden olup maddenin gelişmesinden, evrimleşmesinden başka bir şey değildir. Demek ki, insanın fiziksel varlığı, yani vücudu ve bu vücudu koruma yolları, insanın günlük yaşantısından, varlığını devam ettirme çabalarından doğan fikirlerinden daha önce gelir. Diğer bir deyişle pratik, teoriden; eylem, düşünceden önce gelir. İnsan önce yaşamaya koyulmuş, ondan sonra bu yaşantısı hakkında düşünceler yaratmıştır. Fakat bir kere ortaya çıktıktan sonra bu düşünceler eylemlere bağlanmış, eylemlerle bir arada yürümüşlerdir. Bu, sadece ilkel toplumlar için değil insan toplumlarının bütün aşamaları için de doğrudur. İnsanların kendi yaşantılarını sürdürebilme çabaları, üretim eylemleri, bütün fikirlerinin kökeni, bütün fikirlerinin kaynağıdır. Siyasi fikirler de aynı kökten türerler. Aynı şekilde siyasi kurumlar, bazı soyut ilkelerden değil, mevcut üretim düzenini koruma, sürdürme çabalarından doğarlar. Bütün kurumlar ve fikirler, o çağın yaşantısından doğar, o çağın kendine özgü eylemlerini belirtirler. Kurumlarla fikirlerin bağımsız bir varlığı, bağımsız bir tarihi yoktur; gelişim fikirden diğer bir fikre doğru değildir. Üretim düzeninin değişmesi fikirlerin, kavramların, ilkelerin de değişmesine sebep olur. Yeni bir üretim biçimiyle birlikte yeni gelenekler de eskilerinin yerini alır ve yeni fikirler ortaya çıkar.

Bununla beraber eski fikirlerle kurumlar yenilerinin yanında varlıklarını sürdürebilirler. Örneğin, İngiltere'de feodal üretim düzeni sırasında ortaya çıkan krala ve asillere saygı duyma gibi gelenekler, bu günün kapitalist İngiltere'sinde de yaşamakta-

dır. Bu gibi feodal geleneklerin, feodal devirden kalma fikirlerin yanı başında İngiltere'de kapitalist üretim düzenine özgü fikirler, kavramlar, değerler de bulunmakta, hattâ kapitalist düzenin gelişiminin zorunlu sonucu olarak sosyalist fikirler de önemli bir yer tutmaktadır. Bugünkü İngiliz toplumunda bir arada bulunan bu fikirlerin, bu değerlerin hiçbirisi toplumda mutlak egemenliğe sahip değildir.

Bu gerçeklerin kabulü, marksizmin bu fikirlerin hepsini gerçeklikten uzak bulduğu, hepsini aynı şekilde sınıflandırdığı, tanımladığı anlamına gelmez. Aksine, marksizm tüm feodal değerleri geçmişin malı olarak görür. Kapitalist üretim düzenini tanımlayan fikirler ve değerlerse güçlerini günden güne yitirmektedirler. Bunlara karşılık, sosyalist fikirler geçerli hale gelmektedir. Artık herkes bilmektedir ki, sadece basit ve ilkel üretim güçlerini değil, çapraşık, büyük modern üretim kurumlarını da kâr amacı yerine toplumsal fayda için düzenlemek tamamen mümkündür. Ayrıca gerçekler böyle bir aşama sonunda üretimin de muazzam ölçüde arttığını göstermiştir. Üretiminin sosyalleştirilmesiyle ekonomik buhranlar ortadan kalkmakta, insanların hayat standardı çok yükselmektedir. Diğer bir deyişle, ekonomik ve sosyal gelişimlerin gözlenmesi yoluyla Marx'ın bilimsel bir şekilde ortaya koyduğu fikirler artık varsayım olmaktan çıkmış, doğrulukları, geçerlilikleri gerçeklerle ispatlanmıştır.

Burada açıkça belirtelim ki, marksist dünya görüşü, diğer bir deyişle diyalektik materyalizm, olayların, gerçeklerin sadece ana yönlerini, ana hatlarını ortaya koyar. Gerçekleri ortaya koymağa çalışan bilim adamına bu gerçekleri kavramada yararlı

olur, fakat ayrıntıları belirtmez. Dolayısıyla bu ayrıntıların tesbiti, her bilim alanında kendine özgü bir çalışmayı gerektirir. Marksizm olayların tek tek, birbirinden ayrı bir şekilde incelenmesi sonucunda bazı gerçeklerin bulunabileceğini de inkâr etmez. Fakat bu olayların, bu gerçekliklerin kendi gelişimleri içinde, tüm bağımlılıklarıyla, niceliklerinin niteliğe dönüşümüyle, iç çelişkileriyle birlikte incelenmeleri sonunda ortaya çıkacak olan bilimsel gerçeğin çok daha değerli, çok daha doğru ve dolayısıyla topluma çok daha yararlı olacağını ileriye sürer.

Bu söylenenlerin hepsi insan toplumlarına da aynı kesinlikle uygulanabilir. Tek tek kişilerin yada belirli bir yer ve belirli bir dönemdeki toplumun incelenmesi bize çok sınırlı bir bilgi verir. Bu bilgiyi diğer toplumlara, hattâ başka bir aşamada bulunan aynı topluma uygulamamız imkânsızdır. Oysaki marksist görüş, toplumu içinde bulunduğu dönemde olduğu kadar, geçmişi ve geleceğiyle de tanımlayacak, açıklayacak güçtedir. Çünkü marksizm, toplumların temel çelişkilerini ve bu çelişkilerin doğurduğu kaçınılmaz gelişimleri ortaya koyar. Böylelikle tarihte ilk defa, insan kendi gözleri önünde (fakat şimdiye kadar kendisinden bir bakıma bağımsız olarak) yer almakta bulunan gelişime, bilinçli olarak katılmak imkânına kavuşur. Marksizm diğer dünya görüşleri gibi toplumların geçmişine dayanan donmuş, hareketsiz, cansız bir dünya görüşü değil, herşeyden önce bir eylem rehberidir.

8 | Eylem İçin Rehber

İlk eserlerinin birinde Marx şöyle yazmıştı: **«Düşünürler şimdiye kadar dünyayı değişik şekillerde tanımlamağa, yorumlamağa çalıştılar. Oysaki önemli olan dünyayı yorumlamak değil değiştirmektir.»** Marx'a göre, kendi görüşünün özü bu cümlede gizliydi. Marksizm sadece kitabî bir bilim değil, fakat dünyayı istediğimiz yönde değiştirebilmemiz için kullanmamız gereken bir bilgi topluluğudur. Kapitalizmin geçici bir aşama olduğunu ve aşamayı sosyalizmin izleyeceğini bilmek yeterli değildir. Çünkü kapitalizmin sosyalizme dönüşümü kendiliğinden, sadece ekonomik değişimler yüzünden meydana gelemez. Kapitalist toplumlardaki ekonomik buhranlar ne kadar artarsa artsın, bu sömürü düzeninde emekçilerin içinde yaşadıkları koşullar ne kadar kötüye giderse gitsin, kapitalizmin suyun sıfır derecede buza dönüşmesi gibi, kendiliğinden sosyalizme dönüşmesi beklenemez. Bir üretim düzeninden daha üstün bir üretim düzenine insanlar ancak kendi eylemleriyle geçebilirler. İşte, marksizm yada diğer adıyla bilimsel sosyalizm, insanlı-

ğın şimdiye kadar geçirdiği tecrübelerden yararlanarak, bize başarılı olabilmemiz için nasıl ve hangi eylemlerde bulunmamız gerektiğini öğretir.

II. Bölümde toplumların değişmelerini sağlıyan genel eylem biçiminin sınıf mücadelesi olduğunu belirtmiştik. Devrimizde bu sınıf mücadelesi, kapitalistlerle emekçiler arasındadır. Fakat iş burada bitmiyor. Bu mücadelenin emekçilerin başarısıyla sonuçlanabilmesi için her ülkenin kendine özgü koşullarını, içinde bulunduğu kapitalist aşamayı ve diğer bir çok etkeni de göz önünde tutmamız gerekir.

Marx, bu sorunla devamlı olarak ilgilenmekte ve soyut çözümler yerine, bütün insanlığın geleceğinin dayandığı emekçi örgütleri kurmağa çalışmaktaydı. Birinci Enternasyonal diye bilinen «Milletlerarası Emekçiler Birliği» (International Workingmen's Association), 1864 yılında yine Marx'ın gayretleriyle kurulmuştu. Ayrıca Marx, hem İngiltere'deki hem de diğer ülkelerdeki işçi hareketleriyle sürekli olarak temas halindeydi.

Marx'ın zamanında, emekçilerin çok küçük bir bölümü sendikalar halinde örgütlenmiş bulunmaktaydı. Kapitalist ülkelerin hiçbirinde ne büyüklüğü ne de etkisi bakımından önemli sayılabilecek emekçi partileri yoktu. İngiltere dışında kapitalist sanayi henüz ilk aşamalarındaydı ve yeni yeni ortaya çıkmağa başlıyan kapitalist sınıfı feodal egemen sınıflara kendini kabul ettirmeğe çalışıyordu.

Geçen yüzyılın sonlarında birçok Avrupa ülkesinde emekçi sınıfının siyasi partileri gelişmeğe ve parlamentolara kendi temsilcilerini göndermeğe muvaffak oldu. İngiltere'de daha sonraları kurulan İşçi Partisi'nin liderleri, sosyalist olmaktan çok reformisttiler.

20. Yüzyıl'ın başında kapitalizm IV. Bölümde açıklanan emperyalist aşamasına ulaşınca, **«savaşlar ve devrimler dönemi»** açıldı; Marx'la Engels'in kendi yaşamış oldukları devrin koşullarına uygun olarak hazırladıkları sosyalist strateji ve taktiklerde değişiklikler yapmak, bu görüşleri daha da geliştirmek gereği belirdi. Marksizmin, emperyalist aşamaya uygulanması, Lenin tarafından yapıldı.

Lenin, emperyalist aşamada, bütün eylemleri sadece parlamenter çalışma ve propagandadan ibaret olan emekçi sınıfı partilerinin yeterli olmadığını ileri sürdü. Kapitalizmin sonu yaklaşmaktaydı, dolayısıyla yeni bir partiye ihtiyaç vardı. Parlamenter mücadeleyi fabrikalardaki, sokaklardaki mücadeleyle birleştirebilecek, emekçi sınıfını kapitalizmi sona erdirme mücadelesinde yönetebilecek ve sosyalizmi gerçekleştirebilecek bir partiye...

Marx eski egemen sınıfların egemenliğine son verebilecek olan bir sınıfın diğer halk tabakalarından yardım almasının gerekliliği üzerinde defalarca durmuştu. Emekçi sınıfı bir boşluk içinde yaşamamaktadır, çevresinde belirli ve gerçek bir dünya bulunmaktadır. Bu dünya bir ülkeden öbürüne, bir dönemden ötekine değişen birçok değişik sınıfları yada tabakaları kapsar. Dolayısıyla bu yeni biçimdeki emekçi partisinin ilk görevi, toplumsal ilerlemeyi engelleyen ana düşmana karşı sadece emekçilerin değil, diğer sınıfların da desteğini kazanmak ve böylelikle bir bütün halinde mücadele edebilmekti.

Kapitalizme karşı sürekli olarak çarpışan sınıf emekçi sınıfıdır, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte emekçi sınıfın kapitalist sınıf tarafından sömürülmesi de artar. Dolayısıyla kapitalistlere karşı kuru-

lacak bir sınıflar arası birlikte temel, emekçi sınıfındadır, önderlik de emekçi sınıfında olmalıdır. Fakat emekçi sınıfı kapitalistlere karşı yürütülen bu savaşta, önderlik yapabilmek için diğer sınıfları da devamlı olarak dikkate almak zorundadır. Çünkü bu ara sınıflar emekçilerle kapitalistler arasında tercih yapmak hususunda sürekli olarak tereddüt edip dururlar, bir oraya bir buraya yanaşırlar. Bu gibi ara sınıfların desteğini kazanmak demek, kapitalistleri bu destekten mahrum bırakmak, böylelikle güçlerini azaltmak demektir.

Kapitalizmin emperyalist aşamasında emekçi sınıfının, kapitalistlere karşı ara sınıflarla işbirliği yapabilmesi çok daha kolaylaşır. Çünkü bu aşamada, diğer bir deyişle monopol kapitalizmi döneminde ekonomik ve dolayısıyla siyasî kudret giderek birkaç kişinin elinde toplanır, çok zengin grupların egemenliği altına girer. Kapitalizmin her aşamasında çok zengin ve daha az zengin kapitalistlerin bulunduğu doğrudur. Fakat emperyalist aşamada bütün küçük kapitalistler tamamen ezilmiş, çok güçlenen milyarderler grubuyla halk sınıfları arasında kapatılması imkânsız uçurumlar açılmıştır. Büyük sermaye sahipleri, yani monopolist kapitalistler, kendi çıkarları için sanayi ve ticaret alanlarındaki hakimiyetlerini artırırlarken, diğer ülkelerdeki rakip kapitalistlerle geri kalmış ülkelerdeki pazarların, iş gücünün, hammadde kaynaklarının paylaşılması için sürekli olarak savaşırlarken, kendi ülkelerindeki küçük işverenlerle, dükkân sahipleriyle, esnafla da zorunlu olarak karşı karşıya gelirler. Bu ara sınıflar sonunda büyük sermaye tarafından yutulduklarının, ezildiklerinin, yokedildiklerinin bilincine varırlar. Böylelikle bir süre sonra, kü-

çük dükkan sahipleri, küçük işverenler, esnaf, küçük toprak sahipleri, büyük sermaye sahiplerini, monopolistleri **«baş düşmanları»** olarak görmeğe başlarlar.

Monopolistlere karşı beliren bu tepki sadece ekonomik alanda değildir. Ekonomik tekelcilik, kaçınılmaz bir şekilde önce emekçilere ve geri kalmış ülke halklarına, bir süre sonra da küçük kapitalistlere karşı gelişirken ayrıca iç ve dış siyasette de tutucu eğilimler edinir. Böylece burjuva demokratik gelenekleri içinde yetişmiş bulunan küçük kapitalistler, orta sınıflar, profesyoneller yani mühendisler, avukatlar, doktorlar v.b. ve aydınların büyük bir bölümü monopol kapitalizminin bu tutuculuğuna, bu geriye dönme eğilimlerine tepki gösterirler. Bu tepkiye en iyi örnek, faşist diktatoryaya karsı burjuva demokrasisine sahip ülke halklarının göstermiş oldukları tepkidir. Çünkü faşizm burjuva demokrasisinin bütün geleneklerini, bütün demokratik örgütlerini ve kurumlarını yok eder, feodal düzene göre bir ileri aşamayı temsil eden bütün insancıl ilkelerini birer birer ortadan kaldırır.

İşte bu koşullar altında, yani faşistlerin ve faşizmin, bütün emekçilerin ve ayrıca ara sınıfların da başlıca düşmanı kesilmesi halinde, emekçilerle ara sınıfları birleştirmek ve faşistlere karşı bir **«Halk Cephesi»** kurmak hem imkân dahiline girer, hem de zorunlu olur.

Bu cephede emekçiler diğer ara sınıflarla ancak ortak çıkarlar, ortak amaçlar etrafında birleşebilirler. Yoksa emekçiler ne kendi öz çıkarlarını, kendi sınıf ilkelerini terkedecekler ne de bir takım yalanlarla diğer ara sınıfları kandıracaklardır. Bu sınıf birliğinin özü şudur: Belirli koşullar altında

yine belirli bir süre için, tekelci kapitalistlere karşı kendi çıkarlarını savunmak üzere emekçilerle ara sınıfların güçlerini birleştirmeleri gereklidir. Çünkü bu belirli koşullar altında tekelci kapitalistlerden başka bütün diğer sınıfların ana çıkarları bir ve aynıdır. İşte bu nedenlerle 1936 yılında İspanyol emekçileri, köylüleri, orta sınıfları, küçük kapitalistleri ve milliyetçileri General Franco'nun önderliğindeki büyük toprak sahiplerine, bankerlere ve dış düşmanlara karşı birleşmişlerdi.

Tarihte, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, hemen bütün halk kitlelerini kapsıyan bu gibi **«Halk Cepheleri»** örnekleri pek çoktur. Emperyalistlere karşı geri kalmış ülke halkları yine **«Millî Cephe»**ler halinde savaşmaktadırlar. Bir çok geri kalmış ülkede bu millî kurtuluş savaşı başlangıçta, yeni yeni beliren millî kapitalistler tarafından yönetilebilir. Fakat kapitalizmin ve emperyalizmin gelişmesi, bir emekçi sınıfı yaratır, bu sınıf günden güne güçlenir, örgütlenir ve bir süre sonra millî kurtuluş savaşının önderliğini üzerine alır. Marksist partilerin kurulması bu sürece yararlı olur. Bir süre sonra, başlangıçta millî cephede bulunan yerli kapitalistler emperyalistlerle apaçık işbirliğine girişince emekçilerin önderliği perçinlenir ve millî kurtuluş savaşı çok daha bilinçli olarak yürütülmeğe başlanır.

Yukarda söylediklerimize en iyi örnek olarak Çin verilebilir. 1911 yılında Çin'deki burjuva ihtilali feodal egemen sınıflarla emperyalistlere karşı önemli başarılar elde etmişti. 1920 yıllarında emekçi sınıfı sanayi ve kıyı şehirlerinde örgütlenmiş, güç kazanmıştı. 1921 yılında Çin Komünist Partisi kuruldu. Bu dönemde millî kurtuluş savaşının en önemli,

en etkili ögesi Sun Yat-Sen'in kurmuş bulunduğu siyasi parti, yani Kuomintang'dı. Fakat emperyalistlere karşı darbeleri, giderek emekçi sınıfı vurmağa başladı. 1924, 1925 ve 1926 yıllarında emekçi sınıfının önderliğinde büyük sanayi merkezlerinde grevler ve nümayişler yapıldı. 1925 yılında Sun Yat-Sen'in ölümünden sonra, emekçi sınıfıyla Çin Komünist Partisi'nin mutlak desteği altında, Kuomintang orduları Çin'i birleştirmek ve sosyal reformları gerçekleştirmek amacıyla kuzeye, Kanton'a yürüyüşe başladılar. Bununla beraber Kuomintang ordularının lideri Çan-Kay-Şek, 1927 Nisanında emperyalistlerle anlaşıp, Komünist Partisi'yle emekçi sınıfına karşı cephe aldı. Bu andan itibaren Çin millî kurtuluş savaşı, Kuomintang tarafından değil, Çin Komünist Partisi'nin önderliğinde yönetilmeğe başladı. Bununla beraber ilerdeki yıllarda Japon istilâsına karşı içine Kuomintang'ı da alan geçici yeni bir millî cephe kurulması gereği belirdi.

Emekçi sınıfının diğer sınıflarla bir cephe kurması görüşü, kapitalistlerle emperyalistlere karşı yürütülen savaşların tecrübesinden güç almaktadır. Gerçekte de marksist teori, tek tek tecrübelerin, yaşantıların, başımızdan geçenlerin genelleştirilmesidir ve her bilimsel görüşte olduğu gibi yeni deneyimlerle, yeni gelişimlerle değişimlere uğrar yada geliştirilir. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve özellikle bu savaştan sonra, sosyalizmi gerçekleştirebilmek amacıyla bu gibi sınıflar arası dayanışmanın nasıl yapılması, hangi kurallara uyması gerektiği sorunu büyük önem kazandı.

Naziler tarafından işgal edilmiş Avrupa ülkelerinde millî mukavemet hareketleri doğdu. Esas güçlerini emekçi sınıfından alan ve komünist parti-

leri tarafından yönetilen bu mukavemet hareketleri vatana ihanet etmiyen herkesi ortak bir cephede topluyordu. Hainlerin başlıcaları büyük toprak sahipleriyle kapitalistlerdi. Çıkarlarını sürdürmek isteyen bu asalak gruplar nazilerle hemen anlaşma yoluna gittiler. Buna karşılık küçük kapitalistlerle ortak sınıfların büyük bir kısmı emekçiler ve köylülerle birleşerek Alman istilasına karşı çarpıştılar ve yurtlarının özgürlüğe kavuşması için kan döktüler.

Nazilerin yenilgiye uğramasından ve istila edilmiş ülkelerin özgürlüklerine kavuşmalarından sonra, bu millî cepheler her ülkede geçici hükümetlerin özünü teşkil ettiler. Geçici hükümetlerde emekçi sınıfı partilerinin büyük rolleri vardı. Millî birlik esasına göre kurulmuş bölgesel komiteler, emekçi sınıfının gücünü artırdıkları gibi, eski büyük toprak sahipleriyle kapitalistlerin de nüfuzlarını ortadan kaldırdılar. Bu geçici hükümetlerin programları bütün bu etkenler yüzünden ilericiydiler. Özellikle Doğu Avrupa ülkelerinde, ağaların elindeki topraklar köylülere dağıtıldı, bölgesel ve millî demokratik hükümetler kuruldu, geçmişin feodal ve faşist kalıntıları ortadan kaldırıldı. Bu, Doğu Avrupa ülkelerinde **«Halk Demokrasisi»** adı verilen ilk aşamaydı.

Bu ülkelerdeki emekçi partileri «Halk Demokrasisi» adıyla tanınan bu yeni hükümet şeklinin toplumun kapitalizmden sosyalizme geçişinde çok yararlı bir rol oynıyacağını gördüler. Fakat kapitalist ve köylü partilerinin liderleriyle bir takım sosyal demokrat liderler bu yeni gelişimlerden çok endişelendiler ve ilk hükümet programının dışına çıkılmamasını istediler. Oysaki faşizme ve eski efendilere karşı kazanılan zaferle övünen, ayrıca siyasî

haklarına tam olarak ilk defa kavuşmuş bulunan şehir ve köy halkının büyük bir çoğunluğu bu kökten toplumsal değişiklikleri bütün kalpleriyle destekliyorlardı.

Halk çoğunluğunun tamamen onayladığı kanunlarla sanayi ve ticaret devletleştirildi, planlı ekonomi gelişti, tarımda ortak üretime doğru gidildi, silahlı kuvvetlerin, idari mekanizmanın, millileştirilmiş sanayi ve ticaretin önemli mevkilerinde bulunan ve kapitalizmi savunan kişilerin yerlerine sosyalistler atandı. Halk Demokrasisi yoluyla sosyalizme bu şekilde geçiş ancak Sovyetler Birliği'nin yardımlarıyla gerçekleştirilebildi. Bu ülkelerde naziler, Sovyet Ordusuyla millî cephe tarafından yenilgiye uğratılınca, sosyalizme geçiş programını emperyalistlerin tehdit ve müdahelesinden uzak bir şekilde uygulamak mümkün oldu. Oysaki sosyalizme geçişinin başlangıç yıllarında Sovyetler Birliği bu tehlikelerle karşı karşıya kalmıştı. Halk Demokrasileri Sovyetler Birliği'nden yiyecek, makine ve yakıt yardımları gördü. Ayrıca Sovyetler Birliği'nde ekonomik, politik ve sosyal sorunların çözümüyle elde olunan bilginin, tecrübenin de büyük yararları oldu. Bununla beraber Sovyetler Birliği'ne bu kadar dayanmanın olumsuz etkileri de olmadı değil. Örneğin, daha önce de belirtildiği gibi Stalin'in sosyalist ilkeleri ihlâl eden bireysel davranışları bu halk demokrasilerini de etkiledi, ayrıca her ülkenin kendine özgü koşullarını ön plana almak yerine Sovyet metodlarını olduğu gibi kopya etmek eğilimleri güç kazandı. Fakat bütün bu olumsuz etkilerine rağmen, Sovyet yardımı olmadan bu ülkelerde sosyalizmi gerçekleştirmek, çok daha güç olacaktı.

Buna benzer bir gelişme İkinci Dünya Savaşı'n-

da Japonların yenilgiye uğramasından sonra Çin'de yer aldı. Çan-Kay-Şek kuvvetleriyle Çin'in kuzey batısında kurulmuş bulunan komünist idaresi arasındaki silahlı mücadele Japon savaşı sırasında durduruldu. Çünkü Çin komünistleri Japonlara karşı millî birliğin şart olduğunu bütün Çin toplumuna kabul ettirmişlerdi. Fakat Japon savaşı sona erdiğinde, Çin Komünist Partisi'nin Çin'deki bütün sınıfları temsil eden bir demokratik hükümet kurma teşebbüsleri Çan-Kay-Şek tarafından baltalandı. Bir süre sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin sağladığı askeri ve mali yardımlara dayanan Çan-Kay-Şek komünistlere karşı yeniden savaş açtı, fakat savaş 1949 yılında Çin emekçilerinin, Çin köylülerinin zaferiyle sonuçlandı. Çan-Kay-Şek yenilmiş ve rezil olmuş bir şekilde Formoza'ya kaçmak zorunda kaldı. Çin Komünist Partisi bunun üzerine yeni bir hükümet kurmak amacıyla bir **«Halk Danışma Konseyi»**ni toplantıya çağırdı. Bir süre sonra Çin Halk Cumhuriyeti kuruldu, bu hükümet desteğini emekçilerden, köylülerden, şehirli küçük burjuvadan ve millî (vatanperver) kapitalistlerden almaktaydı. Buna karşılık Çan-Kay-Şek'i her zaman için desteklemiş bulunan bürokratik yada tekelci kapitalistler bu birliğin karşısındaydılar. Böylelikle Çin milleti kısa bir süre içinde Amerikan emperyalistlerine uşaklık eden bir avuç vatan hainine karşı tek cephe halinde birleşti, ağaların toprakları fakir köylülere dağıtıldı, sanayi ve ticarete düzen verildi, işletmeler genellikle eski sahiplerinin ellerinde kaldı, fakat devamlı hükümet denetlenmesi konuldu, şehir ve köylerde demokratik kurumlar kuruldu. Böylece Halk Cumhuriyeti birleşik ve demokratik bir Çin'de güçlü temeller

üzerine oturtuldu ve sosyalizme geçiş için hamleler başladı.

Doğu Avrupa ve Çin'deki bu gelişimler, sosyalizme geçiş sorununun çözümünde yepyeni koşulların ortaya çıktığını göstermektedir. Kapitalizmin genel buhranında tekelci kapitalistler, yani büyük sermaye sahipleri sömürü düzenini sürdürebilmek için giderek daha kanlı, daha insanlık dışı yollara başvurmak zorunda kalırlar. Faşizm, savaşlar, emekçilerin daha kötü koşullarda yaşamağa zorlanmaları, bütün bunlar madalyonun bir yüzüdür. Madalyonun öbür tarafında, yeryüzündeki sosyalist sektörün günden güne büyümesi, emekçilerle geri kalmış ülke halklarının sömürüye karşı direnmelerinin artması ve marksist ilkelerle yönetilen partilerin kendi saflarına sadece emekçileri değil diğer ara sınıfları da çekmeleri gerçeği bulunmaktadır. Hem kapitalist ülkelerde hem de bu ülkelerin sömürgelerinde monopolistler her geçen gün daha fazla tecrit edilmektedirler. Buna karşılık istismar edilen halk gruplarının birliği güçlenmekte ve barış, millî bağımsızlık, demokrasi ve daha iyi bir yaşantı için yürütülen savaş başarıya yaklaşmaktadır.

Emperyalistlere, monopolistlere karşı savaşı kazanabilmek için herşeyden önce emekçi hareketi içerisindeki fırsatçılığın ortadan kaldırılması gerekmektedir. Çünkü bütün bir sosyalist mücadele tarihi açıkça göstermektedir ki, zafere ancak bilinçli sınıf mücadeleleri yoluyla ulaşılabilir, köhnemiş, yozlaşmış, istismarcı sınıflarla uzlaşarak, anlaşarak, işbirliği yaparak değil. Emekçi sınıfının tarihsel görevini yerine getirebilmesi için emperyalistlere, tekelcilere karşı uzlaşmaz bir siyaset gütmesi ve partilerüstü politika sözlerine kapılmaması gereklidir.

Burada **«çift parti»** politikası, yani kapitalistlerle işbirliği düşünülemez. Emekçilerin işbirliği, ezilen diğer halk tabakalarıyla olmalıdır.

Marx ve Lenin'in geçmiş tecrübelerden yararlanarak ortaya koymuş oldukları dersler, ilkeler bu gün için de geçerlidir. Daha üstün aşamadaki bir toplumun gerçekleştirilmesi ancak emperyalistlerle kapitalistlerin yenilgisiyle mümkündür. Bu sömürücülerin kalıntılarıyla savaş, zafere ulaşıldıktan sonra bile devam edecektir. Sosyalizmi gerçekleştirebilmek için ilk olarak politik kudretin ele geçirilmesi gerekmektedir. Bunda başarıya ulaşmak için çalışan halk tabakaları emekçi sınıfının önderliğinde birleşmelidirler. Bu savaşta, marksist ilkelerle yönetilen ve geçmişteki sınıf kavgalarından ders alan emekçi partisi başı çekecektir. Sosyalizme giden yol güçlüklerle, engellerle doludur. Fakat bu güçlüklerin üstesinden gelmek emekçi sınıfın elindedir.

Çünkü bugün insanlığın üçte birinden fazlası, yani yaklaşık olarak 1 milyar insan feodal ve kapitalist bağlarla ilişkilerini koparmış ve yepyeni ve daha üstün bir yaşama düzeni kurmağa başlamıştır. Bu yeni yaşantının temel ilkesi Marx'la Engels tarafından şu şekilde verilmişti: **«Birimizin hür gelişimi, hepimiz'in hür gelişiminin ilk şartıdır.»**

Son yılların en önemli gelişmesi, dünyada sosyalist düzeninin gücünün, kudretinin hızla artması ve milletlerarası etkisinin günden güne büyümesidir. Bu gelişime paralel olarak millî kurtuluş savaşlarını etkisi altında emperyalizm çözülmekte kapitalist ülkelerdeki sınıf mücadelesi giderek büyümekte, dünya kapitalist düzeni sonuna hızla yaklaşmaktadır.

İçinde yaşadığımız dönemi belirleyen en önemli özellik kapitalizmden sosyalizme geçiştir. Bununla beraber bu dönüşüm kendi kendine gerçekleşemez. Dönemimiz birbirine düşman iki sosyal düzen arasındaki savaşlarla, sosyalist devrimlerle millî kurtuluş savaşlarıyla doludur. Böylelikle emperyalizm ve kapitalizm çözülmekte, dünya halkları sosyalizme yönelmekte ve sosyalizm bütün dünya üzerinde muzaffer olmaktadır.

Ayrıca bu dönemde toplumların gelişimi, artık emperyalizmle değil, dünya sosyalist düzeni ve emperyalizme karşı savaşan güçler tarafından belirlenmektedir. Bu güçlerin toplam güçleri ve yaratacakları birlik, emperyalistlerin yeni bir dünya savaşı açmalarını engelleyebilir. Dolayısıyla dönemimizde sosyalistlerin görevi sadece istismar düzenini ve sefaleti dünya yüzünden kaldırmak ve böylece bölgesel savaşları önlemek değil, aynı zamanda bir dünya savaşının çıkmaması için elden gelen gayreti de göstermektir.

Kapitalist ülkelerdeki koşullar emekçi sınıfıyla diğer halk tabakalarının birleşmesine ve bir cephe halinde barış, demokrasi ve halk kitlelerinin çıkarları için mücadele etmelerine uygundur. Ayrıca yine bazı kapitalist ülkelerde bu halk birliğinin, iç savaşa yol açmadan devlet gücünü ele geçirmesine ve sosyalist devrimi kansız bir şekilde gerçekleştirmesine imkân vardır, tabiî ki, istismarcı sınıflar kuvvete başvurmazlarsa...

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, emperyalistler sosyalizmin bütün dünyadaki gelişimini kuvvet kullanarak bastırabileceklerini, hattâ kurulmuş sosyalist düzenleri de yine kuvvet yoluyla ortadan kaldırabileceklerini sandılar. NATO'nun

kuruluşunun, Amerika Birleşik Devletleri'yle Batı Avrupa'daki kapitalist ülkelerin silahlanmasının ve ayrıca Batı Almanyanın silahlandırılmasının esas sebebi de buydu. Bağdat Paktı ile Seato da aynı maksatlarla orta ve uzak doğuda kurulmuşlardı. Bundan başka en azılı emperyalist ülke Amerika Birleşik Devletleri, Kore Savaşı'nı Çin Halk Cumhuriyeti'ne karşı çevirmeğe çalışmış, Kongo'daki tam bağımsızlık hareketini cinayetlerle engellemiş, Küba'daki başarılı devrimi önleyebilmek, çıkmaz yollara sokabilmek için her yola başvurmuş, Latin Amerika'daki millî kurtuluş hareketlerini satılmış ordularla geçici bir süre için de olsa bastırmış ve en önemlisi kahraman ve fakir Vietnam halkının topyekûn katliâmına girişmiştir. Amerika'nın yaptıklarına paralel olarak, İngiltere, Malaya, Kenya, İngiliz Güyanası, Kıbrıs ve Mısır'ı elinde tutabilmek için kuvvete başvurmuştur. Holanda, Endonezya'daki kurtuluş hareketini bastırmak için çalışmış, Vietnam'da yenilgiye uğramış Fransa ise Fas ve Tunus'un bağımsızlığını geciktirmek için elinden geleni yapmış, ayrıca Cezayir millî kurtuluş cephesini yenilgiye uğratbilmek için terör kullanmıştır.

Bu örnekleri verişimizin nedeni şudur: Marksist öğretinin çok iyi gösterdiği gibi, tekel kapitalizminin sıkıştığında savaşa başvurmasının modası hâlâ geçmiş değildir. Toplumları sınıf açısından inceleyen marksizm, bütün savaş propagandasına rağmen, emekçi sınıfına savaşı kimlerin ve niçin istediklerini, kimlerin barıştan yana olduklarını apaçık gösterir. Kapitalistler, özellikle Amerikan emperyalistleri, sosyalist ve geri kalmış ülkelerin zararına genişlemeğe, sömürü düzenini yaşatmağa çalış-

maktadırlar. Buna karşılık, gelişimleri barışın devamına bağlı sosyalist ülkelerle bağımsızlıklarına kavuşmuş yada kavuşmak için savaşan geri kalmış ülkeler, ayrıca kapitalist ülkelerdeki halkların büyük çoğunlukları barıştan yanadırlar. Bunların hiçbirisi savaş hazırlıklarının doğurduğu ekonomik ve politik buhranları, ayrıca emperyalist savaşların getireceği sonsuz ıstırabı arzulamamaktadırlar.

Emperyalizm devamlı olarak savaş peşinde koştuğuna göre, savaşlar kaçınılmaz mıdır? Geçmişe bakacak olursak gerçekten de bu izlenim altında kalırız. Fakat gelecekte de savaşların kaçınılamaz olacağını söylemek, değişmiş olan koşulları dikkate almamak, böylece yaratıcı marksizmin en önemli yönünü ihmal ederek «dogmatik» marksizm de karar kılmaktır. Günümüzün koşulları eski dönemlerin koşullarından tamamen farklıdırlar. Evet, savaş eğilimi hâlâ vardır, bu eğilimleri kapitalistlerin sosyalist ve geri kalmış ülkelere, ayrıca sırasında birbirlerine yönelttikleri bölgesel saldırılarda görmekteyiz. Bununla beraber ortaya yepyeni etkenler de çıkmıştır. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz: Güçlü bir sosyalist blokun varlığı, sosyalist ülkelerden bir kısmının da nükleer silahlara sahip oluşları, dünya çapında bir millî kurtuluş hareketleri serisi, kapitalist ülkelerde savaşa karşı günden güne büyüyen örgütlenmiş tepkiler. Bu koşullar altında kapitalistlerin bir dünya savaşı çıkarmağa cesaret etmeleri yada geri kalmış bir ülkeyi sosyalist bloktan ve diğer geri kalmış ülkelerden ayırarak sonuna kadar ezmeleri çok güçleşmiştir. Görülüyor ki, devrimizde savaşlar dünya halklarının bilinçli çabaları ve bu çabaların sosyalist ülkelerin barışçı siyasetleriyle desteklenmesiyle önlenebilirler.

Bütün ülkelerin birbirlerinin haklarına, bağımsızlığına, eşitliğine ve ortak çıkarlarına hürmet ederek barış içinde bir arada yaşamalarına imkân vardır.

Dünya üzerinde sınıfsal güçler arasında meydana gelen bu çok önemli değişimler, gelişimler ayrıca kapitalist ülkelerin sosyalizme geçişlerini de etkilemektedir.

Günümüzde sosyalist blokun kuvvetlenmesine, millî kurtuluş savaşlarının kapitalizmi zayıflatmasına parelel olarak kapitalist ülkelerdeki emekçi hareketleri de günden güne gelişmektedir. Her ne kadar, bu kapitalist ülkelerde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, bu demokratik hakların kısıtlanması yolunda eğilimler mevcutsa da, emekçi sınıfıyla ilerici halk tabakaları demokrasiyi bir bütün halinde korumağa ve hattâ bu demokratik hakları genişletmeğe her zamankinden daha fazla azimlidirler. Ayrıca tekelci kapitalizm daha fazla kâr kazanabilmek amacıyla meslek sahibi kişilerle küçük kapitalistleri, esnafı ezmek zorunda kalınca, geniş halk kitlelerini tutucu eğilimlere karşı örgütlemek imkân dahiline girer. İşte bu yüzden, örneğin İngiltere gibi demokratik gelenekleriyle kurumları çok eski ve yerleşmiş olan bir ülkede emekçiler, diğer halk tabakalarını bir araya toplayabildikleri takdirde, kapitalistlerden siyasi kudreti alıp sosyalizmi kurabilirler. İktidarın ele geçirilişinde barışçı yollara mı yoksa ihtilale mi başvurulacağı, sınıfların izafî kuvvetine ve ayrıca kapitalistlerin zor kullanıp, kullanmamalarına bağlıdır.

Böylelikle Marksist teorinin, koşullar değiştikçe yaratıcı bir şekilde uygulanması sonunda, emekçi sınıfı doğru olan eylem yolunu seçebilir ve sosyalist toplumu hızla gerçekleştirebilir.

Rus işçilerinin iktidarı ele geçirdikleri tarihsel aşamada Rusya ekonomik, siyasi ve sosyal bakımdan çok geriydi. Bu yüzden Rus emekçileri büyük güçlüklerle karşı karşıya idiler. Bu güçlükler emperyalistlerin saldırılarıyla, özellikle 1941 1945 yılları arasındaki Alman istilasıyla bir kat daha artmıştı. Bu koşullar altında kuvvete ve baskıya başvurmak zorunlu olmuştu.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin sosyalizme geçişte kullandığı metodlar, izlediği yollar, bütün dünya sosyalistleri için yepyeni ufuklar açmış, yepyeni gerçekleri ortaya çıkarmıştır. Daha önce Çin'in ihtilalci dönemde millî kapitalistlerle bir uzlaşma alanı bulduğunu belirtmiştik. Bu koşullar altında binlerce kapitalist Çin'de barışçı yollardan sosyalizme kazandırılmış, bir süre sonra sosyalist düzen içerisinde eritilmişlerdir. Elbetteki bu, sosyalizmin gerçekleştirilmesinde kullanılan metotlardan birisidir. Yoksa Çan-Kay-Şek rejiminin kuvvet kullanarak ortadan kaldırılması gerekmiş, hattâ bu başarıdan sonra bile Çan-Kay-Şek'le Amerikanın ajanlarına karşı da şiddet metodlarının kullanılması zorunlu olmuştur. Fakat Çin Halk Cumhuriyeti'nin temel ilkesi şuydu: **«Kuvvet kullanarak değil örnek göstererek, toplumsal yardımda bulunarak»**.. Eğitim, ikna, sabır, halka saygı, hattâ halkın peşin hükümlerine saygı; işte Çin'de kullanılan Marksist metodların bir kısmı. Bu yeni metodlardan dünya sosyalistlerinin alacağı büyük dersler vardır.

Bağımsızlığına kavuşmuş geri kalmış ülkelerin geçireceği tecrübeler de çok yararlı olacaktır. Bu ülkelerin temel sorunu modern sanayiin kurulmasıdır. Bu sanayi kurulmadan halkın hayat seviyesi ve kültürü yükseltilemez. Bu sanayileşmede, genellik-

le devlet eliyle yönetilen işletmelerin kurulması, çalıştırılması gerekecektir. Böylelikle sosyalizme bir süre sonra tam olarak geçiş mümkün olabilecektir. Geri kalmış ülkeler bu sanayii kurarlarken, ortak çıkarlarının kendilerini emperyalistlere karşı bir araya getirdiği sosyalist ülkelerden de yardım göreceklerdir.

Sosyalist ülkelerin başarıları geri kalmış ülke haklarına destek olmakta, onlara millî kurtuluş savaşlarında cesaret vermektedir. Geri kalmış ülkeler emperyalizmin boyunduruğundan birer birer kurtulmakta ve sosyalizmi benimsemektedir.

Küba İhtilalinin başarıyla sonuçlanması, Küba halkının bir bütün halinde Amerikan emperyalizmi karşısında sarsılmadan mücadele etmesi, ayrıca sosyalist Küba'da gerçekleştirilen toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınma, Latin Amerika ülkelerinin hepsinin yakın bir zaman içinde Amerikan emperyalizminden kurtulacaklarını açıkça göstermektedir.

Dünya sosyalizme doğru hızla yol almaktadır. Bugün pek çok ülke sosyalizmi gerçekleştirmiş, emperyalist ve kapitalist istismarın elindeki imkânlar, alanlar azaltılmıştır. Dünya üzerinde sosyalizmin egemen olduğu alan büyürken, kapitalizmin boyunduruğu altındaki alan sürekli olarak küçülmektedir.

Marx şöyle demişti: **«İnsanlık ancak çözümleyebileceği sorunları görev olarak kabullenir. Çünkü bir sorun, ancak kendi çözümü için gerekli koşulların tam olarak bulunduğu yada belirmeğe başladığı sırada ortaya çıkar.»**

Kendi emeği ve bilgisiyle insanlık yine kendisini adım adım bir zamanlar içinde bulunduğu ilkel hayattan bugünkü durumuna yükseltmiş; doğaya kar-

şı emek, bilgi ve tecrübeyle açtığı savaş sonunda herkesin refah içinde yaşayabileceği bir üretim gücü yaratmıştır. Bugün insanlığın sorunu; beşbin yıldan beri evrimin temel nedeni olan, fakat devrimizde daha ileri aşamaları engelleyen sınıfsal bölünmeleri ortadan kaldırabilmektir. Çağımızda bu sorunun çözümü için gerekli olan maddi imkân ve koşulların hepsi mevcuttur: Sosyalist düzende kullanılacak atom enerjisi ve otomasyon...

Bilimsel marksist teoriyi rehber olarak almış bulunan ülkeler bugün bu tarihsel aşamayı gerçekleştirmek üzeredirler. Bu ülkelerin tecrübelerinden yardımlarından ve marksist teoriden yararlanarak diğer ülkeler de zorunlu olarak sosyalizme dönecek, şimdiye kadar tarihin gördüğü en insancıl, en üstün dünya toplumunun kurulmasına yardımcı olacaklardır.

İçindekiler

1. Bilimsel Bir Dünya Görüşü 5
2. Toplumsal Gelişimin Kanunları 8
3. Kapitalist Toplum 24
4. Kapitalizmin Emperyalist Aşaması 40
5. Sınıf Mücadeleleri ve Devlet 54
6. Sosyalist Toplum 65
7. Tabiatın Marksist Yorumu 86
8. Eylem İçin Rehber 98

Ünlü İngiliz sosyalistlerinden Emile Burns'ün bu eseri ilk defa 1939 yılında yayınlanmış ve dünyanın çeşitli ülkelerinde işçilerin ve öğrencilerin marksist dünya görüşünü öğrenmelerinde başlıca kaynak olmuştur.

MARKSİZMİN TEMEL KİTABI, dünyadaki son gelişmelere göre zaman zaman yeniden kaleme alınmış, hemen hemen bütün dünya dillerine çevrilmiştir.

Türkiye'de marksizm konusunda temel bir kitabın yokluğu daima kendisini hissettirdiğinden, Emile Burns'ün eseri bu ihtiyacı karşılamak üzere yayınlanmıştır.

2000L

DURAN OFSET MATBAASI TELEFON : 27 71 34 - 22 41 34